

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI VE KAYBI
HALLERİ**

Elvin SÜLEYMANOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR- 2020

©2020-Elvin SÜLEYMANOV

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI VE KAYBI
HALLERİ**

ACQUISITION AND LOSS OF TURKISH CITIZENSHIP

Hazırlayan

Elvin SÜLEYMANOV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

KIRŞEHİR- 2020

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Elvin SÜLEYMANOV tarafından hazırlanan “Türk Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybı Halleri” adlı tez çalışması 06.08.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oy birliği ile **YÜKSEK LİSAN TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2020

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin 1 (bir) yıl süreyle erişime açılmasını istiyorum. Bu süren sonunda uzatma için başvuruda bulunduğum takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerde erişime açılabilir.

.../.../20..

Elvin SÜLEYMANOV

(imza)

ÖZET

TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI VE KAYBI HALLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Elvin SÜLEYMANOV

Danışman: Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

2020- (X+107)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Türk vatandaşlık kanunlarında vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi konusunda, vatandaşlık hukuk sistematğine bağlı olarak geçmişten günümüze birtakım yenilikler getirilmiştir. Bu yenilikler genel içeriği itibarı ile kökten bir değişiklik göstermese de birtakım farklılıklar olmuştur. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybı ile alakalı olarak 5901 Sayılı 2009 tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu esas alınarak, vatandaşlığın kazanılması ve kaybı halleri kanunun içerik ve usulü çalışmamın ilgi çerçevesini oluşturmaktadır. Literatür taraması sonucunda yapılmış bu çalışmada, kanunda yer alan Türk vatandaşlığının nasıl kazanıldığı ve nasıl kaybedildiğini, Avrupa Birliği Müktesebatına ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesine uyum konusuna vurgu yapılmış, iç hukuk boyutu esas alınarak incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Türk vatandaşlığının kazanılması “doğumla” (aslen) ve “sonradan” (müktesep) kazanılan vatandaşlık olarak iki ana başlıkta incelenmektedir. Doğumla kazanılan Türk vatandaşlığı, “soy bağı” ve “doğum yeri” esasına göre kendiliğinden kazanılırken, vatandaşlığın sonradan kazanılması yetkili makam kararı, evlat edinme, seçme hakkının kullanılması ile mümkün olmaktadır.

Vatandaşlık kanunları Türk vatandaşlığının kaybını iki grupta toplamıştır. Bunlardan birincisi “Yetkili makam kararı ile kaybı halleri” ikincisi ise kişinin iradesine bağlı olarak “seçme hakkının kullanılmasıyla kaybı halleridir”. Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kaybı; Türk vatandaşlığından izin almak suretiyle çıkma, Türk vatandaşlığını kaybettirme ve Türk vatandaşlığını kazanma kararının iptali ile gerçekleşir. Seçme hakkıyla vatandaşlığın kaybı kanunda belirlenen şartların tamamlanmasıyla karar tarihinden itibaren hüküm ifade etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çifte Vatandaşlık, Türk Vatandaşlığı, Vatandaşlık, Vatandaşlığın Kazanılması.

ABSTRACT

ACQUISITION AND LOSS OF TURKISH CITIZENSHIP

M.Sc. Thesis

Preparer: Elvin SÜLEYMANOV

Advisor: Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

2020- (X+107)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Political Science and Public Administration Department

Jury

Prof. Dr. Fazıl YOZGAT

Assoc. Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Asst. Prof. Dr. Hüseyin ERTUĞRUL

In Turkish citizenship laws, some innovations have been brought from past to present depending on the citizenship legal systematic in the acquisition and loss of citizenship. Although these innovations did not change radically in terms of their general content, there were some differences. Regarding the acquisition and loss of citizenship, based on the Turkish Citizenship Law No. 5901, 2009, the content and procedure of the law constitutes the interest frame of my study. In this study, which was conducted as a result of the literature review, emphasis was placed on how Turkish citizenship was acquired and lost in the law, the issue of harmonization with the European Union Acquis and the European Citizenship Convention, it was examined based on the domestic law dimension and evaluated.

The acquisition of Turkish citizenship is analyzed under two main titles: “birth” (originally) and “later” (vested) citizenship. While Turkish citizenship acquired by birth is acquired spontaneously on the basis of the "lineage" and "place of birth", subsequent acquisition of citizenship is possible by the decision of the Competent Authority, Adoption and Selection. Citizenship laws have collected the loss of citizenship in two groups.

Citizenship laws have brought the loss of Turkish citizenship into two groups. The first of these is “Losses with the decision of the competent authority” and the second is “the cases of loss with the exercise of the right to choose” depending on the will of the person. Loss of Turkish citizenship by decision of the competent authority; Withdrawing from Turkish citizenship with permission, the decision to lose Turkish citizenship and to win Turkish citizenship is canceled. The loss of citizenship with the right to choose is valid from the date of decision upon completion of the conditions specified in the law.

Keywords: Dual Citizenship, Turkish Citizenship, Citizenship, Acquisition of Citizenship

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybı halleri, KKTC vatandaşlığı, çifte vatandaşlık ve vatansızlık durumu araştırılmış ve incelenmiştir. Bu kapsamda ülkede yürütülen vatandaşlık çalışmaları konusunda vatandaşlığın kazanılması ve kaybı ile ilgili yapılacak yeni araştırmalara kaynak teşkil etmesi açısından önem taşımakta ve bu sebeple literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öncelikle tez konumu seçerken isteklerimi dikkate alıp bana yardımcı olan tecrübelerini aktaran, bilgisini ve emeğini benimle paylaşarak bana yol gösteren, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Fazıl YOZGAT hocama ve bu günlere gelebilmem için her türlü fedakarlığı yapan, her zaman yanımda olan annem Aynur SÜLEYMANOVA, babam Mahir SÜLEYMANOV ve abisi olmaktan her an gurur duyduğum kız kardeşim Nermin SÜLEYMANOVA'ya sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak kaynak aramak için yardım talep ettiğim Ahi Evran Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, bu çalışma süresinde benden desteğini esirgemeyen değerli arkadaşlarım Oğuzhan BOZBAYIR, Ahmet CEVİRKEN, Şaban GÜNAYDIN ve İhsan ÖZER'e teşekkürlerimi sunuyorum.

KIRŞEHİR - 2020

Elvin SÜLEYMANOV

KABUL VE ONAY.....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	6
1.VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL MESELELERİ VE TARİHİ GEÇMİŞ.6	6
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.2. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN KAYNAKLARI.....	9
1.2.1. Milletlerarası Kaynaklar	9
1.2.2. Milli Kaynaklar	10
1.3. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ.....	10
1.4. VATANDAŞLIĞIN TÜRLERİ	13
1.5. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ	14
1.5.1. Osmanlı Dönemi.....	15
1.5.2. Cumhuriyet Dönemi	17
II. BÖLÜM.....	23
2. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI	23
2.1. GENEL OLARAK	23
2.2. TÜRK VATANDAŞLIĞININ ASLİ YOLDAN KAZANILMASI	23
2.2.1. Soy Bağı Esası	24
2.2.2. Doğum Yeri Esası.....	27

2.2.3. Türkiye’de Doğan Suriyeli Çocukların Hukuki Durumu	30
2.3. TÜRK VATANDAŞLIğININ SONRADAN KAZANILMASI	32
2.3.1. Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması.....	33
2.3.1.1. Genel Olarak Vatandaşlığa Alma	35
2.3.1.2. İstisnai Yolla Vatandaşlığa Alınma.....	39
2.3.1.3. Yeniden Türk Vatandaşlığının Kazanılması.....	44
2.3.1.4. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yolu İle Kazanılması.....	46
2.3.1.5. Türk Vatandaşlığının Evlat Edinme yolu ile Kazanılması	49
2.3.2. Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararıyla Kazanılmasında “Usul” “Esas” ve “Sonuçlar”.....	53
2.4. TÜRK VATANDAŞLIğININ SEÇME HAKKI YOLUYLA KAZANILMASI55	
2.4.1. Seçme Hakkının Kullanılmasının Eş ve Çocuklara Olan Etkisi	57
III. BÖLÜM	60
3. TÜRK VATANDAŞLIğININ KAYBI.....	60
3.1. GENEL OLARAK	60
3.2. TÜRK VATANDAŞLIğININ YETKİLİ MAKAM KARARIYLA KAYBI.....	61
3.2.1. Çıkma	61
3.2.2. Kaybettirme	63
3.2.3. Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali.....	68
3.3. TÜRK VATANDAŞLIğININ SEÇME HAKKIYLA KAYBEDİLMESİ.....	70
3.4. MAVİ KART UYGULAMASI	72
3.4.1. Mavi Kartın Kapsamı	73
3.4.2. Mavi Kartın Sağladığı Haklar	73
IV. BÖLÜM.....	75
4. KKTC VATANDAŞLIK HUKUKU ÇİFTE VATANDAŞLIK VE VATANSIZLIK DURUMU	75
4.1. KKTC VATANDAŞLIğININ KAZANILMASI	75

4.1.1. Yasa Yolu İle Vatandaşlığın Kazanılması.....	75
4.1.2. Bakanlar Kurulu ve Bakanlık Kararıyla Vatandaşlığın Kazanılması.....	78
4.2. KKTC VATANDAŞLIĞININ KAYBEDİLMESİ HALLERİ.....	80
4.2.1. Yurttaşlıktan Çıkma.....	80
4.2.2. Vatandaşlığa Alınmanın İptali.....	82
4.2.3. Vatandaşlığın Kaybedilmesi.....	83
4.2.4. Vatandaşlıktan Çıkarma	84
4.3. KKTC VATANDAŞLARININ TÜRK VATANDAŞLIĞINA ALINMASI.....	86
4.4. ÇİFTE VATANDAŞLIK.....	89
4.5. VATANSIZLIK DURUMU	92
SONUÇ	96
KAYNAKÇA.....	104
ÖZGEÇMİŞ	107

KISALTMALAR

Çalışmada kullanılmış olan kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir.

KISALTMALAR

AÇIKLAMALARI

AB	Avrupa Birliği
AİHS	Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi
AK	Avrupa Konseyi
AVS	Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi
BM	Birleşmiş Milletler
Dr.	Doktor
ETVK	Eski (403 sayılı) Türk Vatandaşlığı Kanunu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KYY	Kıbrıs Yurttaşlık Yasası
m.	Madde
Prof.	Profesör
RG	Resmi Gazete
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TMK	Türk Medeni Kanunu
TVK	Türk Vatandaşlık Kanunu
TVKUY	Türk Vatandaşlığı kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

UİK

Uluslararası İşgücü Kanunu

vb.

ve benzeri

YUKK

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Vatandaşlık bir devlete “hukuki bağla” bağlı olma anlamını kendisinde barındıran bir statüdür. Günümüzde vatandaşlık hukukunun temel konusu, devletin maddi unsurlarından birisi olan insan topluluğudur. Devlet, kendisini oluşturan bu topluluğu egemenlik hakkına dayanarak çıkarttığı özel mevzuatlarla belirlenmektedir. Bu mevzuatın esası vatandaşlık kanunudur. Devlet bu kanunu çıkarırken büyük yetkilere sahip olsa da milletlerarası metinleri de göz önünde bulundurmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı nasıl kazanılır, nasıl kaybedilir? sorusuna cevap aramak olacaktır. Günümüzde tartışılan meselelerden biri Türkiye’deki yabancılara vatandaşlığın verilmesi olduğu için bu konu ele alınmış ve bu yüzden vatandaşlığın nasıl kazanıldığını incelemek istenmiştir. Vatandaşlığın kazanılmasının yanı sıra vatandaşlığın kaybı hallerinin de incelenmesi amaçlanmıştır.

Günümüzde Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybı, 29 Mayıs 2009 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) kabul edilmiş ve 12 Haziran 2009 tarihinde yürürlüğe girmiş Türk Vatandaşlık Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun Türk vatandaşlık hukukunu düzenleyen dördüncü kanun olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yürürlüğe konulan üçüncü kanundur. Bu kanunların her biri bir öncekini yürürlükten kaldırarak Türk vatandaşlık hukukunu düzenlemiştir. Çalışmada bu kanunun içeriği ve yürürlüğe girdikten sonra yapılan değişiklikler ele alınarak incelenmiştir.

Türkiye devletinin vatandaşlık hukuku mevzuatı, Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti zamanında çıkan ve döneminin şartlarına uyum sağlanarak düzenlenen ilk vatandaşlık düzenlenmesi, 1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye’ye dair Nizamname’dir. Bu kanun daha sonra 1312 sayılı 23 Mayıs 1928 tarihli Vatandaşlık Kanunu, 403 sayılı 11 Şubat 1964 tarihli Vatandaşlık Kanunu ve son olarak 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nun ve ilgili yönetmelikler bazında bir gelişim izlemiştir (Bozatay, 2010, 169).

5901 sayılı kanun yürürlüğe girmesinin üzerinden on bir yıl geçmesine rağmen kanunda birçok değişiklik yapılmıştır. Kanun 2009 yılında çıkmış, 2010 Vatandaşlık Kanunu’nun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik ile değiştirilmiş, 2016’da adı geçen bu yönetmelikte değişiklik yapılmış ve daha sonra 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle kanunda yer alan “Bakanlar Kurulu” ifadesi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir. 8 Mart 2018 yılında 7072 sayılı kanunla

TVK'nin 29. maddesine ikinci fıkraya eklenmiştir. Devlet vatandaşlığa alınma şartlarının belirlenmesinde hakimiyet hakkının bir sonucu olarak bu değişiklikler yapılırsa bile mevzuatın bu sıklıkla değiştirilmesi hukuki istikrara zarar vermesi nedeniyle uygulamada birtakım problemleri beraberinde getirecektir.

Çalışmada problem olarak karşımıza çıkan bir diğer durum ise devletler bir taraftan uluslararası metinlerde yer verilen, “vatansızlık hallerinin önlenmeli”, “kimse vatansız duruma düşürülmemeli”, “çifte vatandaşlık önlenmelidir” ilkelerini önemserken diğer taraftan kendi çıkarları doğrultusunda bu ilkeleri ihlal etmiştir. Mevcut Türk Vatandaşlığı Kanununda kişinin vatansız kalmasına sebep olabilecek ve çifte vatandaşlığa yol açabilecek hükümler vardır. Bunun yanı sıra kanun maddeleri ile uygulamada farklılık göstermiş ve tartışmaya açık bırakılmıştır.

Vatandaşlığın kazanılmasında ve kaybında Türk Vatandaşlık Kanununun bazı maddelerinin açıklıktan mahrum bırakılması yine birtakım problemlere neden olmuştur. Bu maddeler “kanunilik ilkesine” aykırı olduğu gibi, işlem ve eylemlerine karşı yargı denetimini de oldukça zorlaştırmıştır. Maddelerin açıklıktan mahrum bırakılması o maddeleri maksat dışında kullanılabilir hale gelmiştir.

Günümüzde, vatandaşlık ile ilgili çalışmaların önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bunun sebebi, değişimlerin ve sosyal hareketlerin ifade edilmesinde vatandaşlık ilişkilerinin önemli bir yer tutmasıdır. Osmanlı Döneminden bugüne dek, vatandaşlık kavramı üzerinde bir tanım birliğine varılamamış, böylece birden çok vatandaşlık tanımı ortaya çıkmıştır.

Vatandaşlığın kazanılması ve tanımı kriterleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda vatandaşlıkla ilgili olarak, “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz*” ifadelerine yer verilmiştir. Burada ifade edilen Türklük ırkçı ve milliyetçi bir tanım olarak nitelendirilmez. Dolayısıyla din, dil, mezhep, ırk gibi ayrımlar ortadan kaldırılarak bu devlete ait olduğunu hisseden herkes “Türk” olarak kabul edilmiştir. Anlaşıldığı gibi “Türk” olmak bir üst kavram olup ırk, din, dil gibi

ayrımları ortadan kaldırmaktadır. Yani Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her birey anayasadaki Temel Hak ve Hürriyetlerden eşit düzeyde yararlanacaktır.

Vatandaşlık, kanunda belirtilen şartlarda kazanılır ve kanunun belirttiği şartlarda kaybedilir. Bu düzenleme ile vatandaşlığın kazanılması ve kaybında “kanunilik” ilkesi esastır. Buna esasen kazanmaya ve kaybettirmeye ilişkin esaslar kanunda belirtilir. Kanunda belirtilmeyen sebeple kişi vatandaşlıktan çıkartılmaz veya vatandaşlığa alınmaz.

Türk Hukukunda vatandaşlık aslen ve sonradan kazanılmaktadır. Aslen kazanılan vatandaşlık kendi içinde “doğum yeri” esası ve “soy bağı” esası olarak ikiye ayrılmıştır. Sonradan kazanılan vatandaşlık ise “yetkili makam kararı” ve “seçme hakkının kullanılmasıyla” gerçekleşir. Genel olarak “soy bağı” esas alınmış, “doğum yeri” esası tamamlayıcı bir nitelik olarak Türk Hukukunda yerini almıştır. “Soy bağı” ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında çocuğun nerede doğmasının bir önemi yoktur. Aynı zamanda ebeveynlerin cinsiyetinin de bir önemi yoktur. Dolayısıyla Türk anneden doğmakla Türk babadan doğmak aynı sonucu doğurur. Bu yolla kazanılan vatandaşlık doğumun gerçekleştiği andan itibaren hüküm ifade etmektedir.

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın sonradan kazanılması ise “genel olarak”, “istisnai olarak”, “yeniden vatandaşlığa alma”, “evlenme” ve “evlat edinme” ile mümkün olur. Her bir kazanma usulüne ayrı şartlar konulmuş olup şartları sağlayanlar Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunabileceklerdir. Bu yolla kazanılan vatandaşlık yetkili makamın kararından itibaren geçerli olacaktır.

Kanun “yetkili makam kararı” ve “seçme hakkının” kullanılması ile Türk vatandaşlığının kaybedilebileceğini vurgulamıştır. Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kaybı; Türk vatandaşlığından izin alarak “çıkma”, “kaybettirme” ve “vatandaşlığa alınma kararının iptali” gerçekleşmektedir. Seçme hakkının kullanılması ile vatandaşlığın kaybı kanunun öngördüğü şartların tamamlanması ile gerçekleşmektedir. Türk vatandaşlığından çıkma işlemlerine karşı yargı yolu kapatılmaz.

Literatür taraması sonucunda yapılmış bu çalışmanın amacı, Türk vatandaşlık kanunu çerçevesinde vatandaşlığı tanımlamak ve Türk vatandaşlık hukukunun tarihi geçmişine değinmek ve daha sonra vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi hallerini, çifte vatandaşlık ve vatansızlık durumlarını kanunlar ve çıkarılan yönetmelikler ile inceleyerek literatüre katkı sağlamak olacaktır. Buna esasen Türk vatandaşlığının nasıl bir

evrim gösterdiğini, bu evrime katkısı olan değişkenleri de göz ardı etmeksizin, hukuki bir çerçevede incelemek asıl hedefimiz olmuştur.

Vatandaşlık kavramının anlamını ve önemini tespit ederken “Sosyoloji” ,“Tarih”, “Siyaset Bilimi”, “Antropoloji” gibi diğer bilim dallarından da faydalanılabilir. Diğer sosyal bilimlerin verileri, vatandaşlığın çeşitli yönlerini tetkik edilmesinde dikkate alınmaktadır. Vatandaşlık bağı hukuki bir kavram olarak değerlendirilirken bu bilim dallarının incelenmesinden bir adım öteye geçilmektedir. Özellikle anayasalarda ve diğer hukuki düzenlemelerde kabul edilen, üzerinde uzlaşmış olduğu varsayılan vatandaş statüsü esas alınmaktadır. Bu statü tarihsel süreç içinde toplumun ve devletin yapılarına göre farklılık göstermiştir.

Vatandaşlık, bir kişinin aidiyetini ifade eden kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada insanların oluşturdukları toplumlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de, çok çeşitli ve birbirinden farklı yasal düzenlemeler ile yürütölmektedir. Birey sahip olduğu vatandaşlıkla bu toplumların birinde yerini alır. Buna esasen devlete aidiyeti ifade eden vatandaşlık hala bireye ait hukuki özellik olarak önemini korumuştur. Vatandaşlık bu özelliğiyle kişiyi vatansızlardan veya başka devlete ait yabancı bireylerden ayırmaktadır (Nomer, 2017, 3).

Vatandaşlık bağının tarafları olan kişi ile devlet eşit değildir. Devlet kişiye göre daha üstün durumdadır. Çünkü bu bağın kurulup kesilmesini düzenleyen devlet, bazı durumlarda kişinin iradesine yer vermemiştir. Bu özelliği sebebiyle vatandaşlık hukuku, kamu hukuku niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak devletler kanunlarını yaparken özgürdür. Ancak milletlerarası metinlerin de dikkate alınması gerekir. Vatandaşlık devletin egemenlik hakkını geniş kullandığı alanlardan biridir. Buna esasen vatandaşlığın kazanılması veya kaybında devletin takdir hakkının olması şüphesizdir. Devletin de bu hakkı sınırsız kullanmayacağı aşikardır. Bu sebeple devlet takdir yetkisinin kötüye kullanılmaması gereği de açıktır.

Çalışmanın sınırlarını çizecek olursak, konu olan “Türkiye devletinde Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi halleri” başta vatandaşlık kanunları, anayasa ve yönetmelikler ve bu kanunda yapılan değişiklikler çerçevesinde tarihsel sıralama da ele alınarak incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra Medeni Kanun’da yapılan değişiklikler, Avrupa Birliği Müktesebatına ve Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesine (AVS) uyum konusuna vurgu yapılmıştır. Eski Türk vatandaşlık kanunlarına kısaca

değinilmiş ve prensip olarak 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ve bununla beraber ilgili mevzuat kapsamında, vatandaşlığın nasıl kazanıldığı ve nasıl kaybedildiği iç hukuk boyutu esas alınarak incelenmiştir. Bunun yanı sıra KKTC vatandaşlığı, Türk vatandaşlığının yanında başka bir devlet vatandaşlığının kazanılması yani çifte ve çok vatandaşlık, vatansızlık hallerine değinilmiş ve ilgili kanunun vatansızlık ve çifte/çok vatandaşlık ile ilgili tutumu açıklanmıştır.

Vatandaşlığın kazanılması ve kaybı ile alakalı yapmış olan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “vatandaşlık hukukunun temel meseleleri ve tarihi geçmişı” ele alınmıştır. İkinci bölümde, “Türk vatandaşlığının kazanılması halleri” incelenmiştir. Üçüncü bölümde “Türk vatandaşlığının kaybı halleri” ve son olarak dördüncü bölümde ise “KKTC vatandaşlığının kazanılması ve kaybı halleri çifte vatandaşlık ve vatansızlık durumu” incelenmiştir.

I. BÖLÜM

1. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL MESELELERİ VE TARİHİ GEÇMİŞİ

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Vatandaş” ile “yabancı” kavramı iç ve uluslararası hukukta devletlerin önceden kararlaştırdıkları yükümlülükler ile haklar açısından değişik uygulamalarla düzenlenen hukuki statüdür (Yıldız, 2017; 38).

Literatürde vatandaşlık, farklı içerik ve anlamlarda karşımıza gelen bir kavramdır. Vatandaşlık bir kişinin herhangi bir devlete bağlı olduğunu gösteren kavram veya başka bir ifadeyle kişi ve devlet arasındaki bağlantı olarak görülmektedir (Canyaş, 2014; 348). Başka bir tanımla, “*vatandaş olmak üzerinde yaşadığın ve adına vatan dediğimiz toprakların sahibi, vatanın bekçisi devletin siyasal işletmesinin ortağı olmak anlamına gelmektedir*” (Sarı, 2003; 1).

Vatandaşlık, anayasada ise yükümlülükler, haklar ve kişiyi devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağ ile devlete bağlı olan kişi devletin hak ve yükümlülüklerin sahibi haline getirilmektedir (Schrijer, 2018; 199). Eskiden olduğu gibi bugün de, yeryüzündeki insanların meydana getirdikleri toplumlar çok çeşitli ve farklı kurallara sahip hukuksal düzenlemelerle yönetilmektedir (Nomer, 2017; 3). Uluslararası hukuktaki anlatımıyla bir devlete bağlılığı belirleyen vatandaşlık kişiye münhasır hukuki özellik olarak önemini korumuştur. Vatandaşlık bu niteliği ile bir devletin insanlarını farklı devlete ait insanlardan veya vatansızlardan yeni hiçbir devlete bağlı bulunmayanlardan ayıran önemli bir kavramdır (Odman, 2011; 3).

Çalışmanın konusu olan vatandaşlıkla ilgili olarak Türkçe 'de kullanılan dört tane hukuki kavram vardır. Bu kavramlar, yurttaşlık, uyruklu, tabiiyet ve vatandaşlıktır. Bazen vatandaş kavramı yerine bu terimler de kullanılır. Buna esasen vatandaşlığın farklı şekillerde nitelendirilmesi ve tanımlanması mümkündür. Vatandaşlığın tümü haklardan oluşmaz. Bu kavram haklar ve yükümlü olma durumuyla beraber değerlendirilmelidir. Günümüze kadar vatandaşlık için kullanılan genel tasarımlar aslında vatandaşlığın geçmiş içerisindeki değişim sürecini ortaya koymaktadır. Vatandaşlık yerine geçen bu kavramlar dönemlerdeki değişik görünümünün bir yanıtıdır.

Bir görüşe göre vatandaşlık ve tabiiyet kavramları aynı anlamı taşımamaktadır. Tabiiyet, vatandaşlık kavramına yüklenen anlamı taşımasına rağmen, vatandaşlık kavramı, tabiiyet kavramının taşıdığı anlamı taşımamaktadır. Vatandaşlık kavramı, devletlerdeki hukuk sisteminin sunduğu tüm haklardan yararlanabilen gerçek kişilerin durumunu ifade etmektedir. Yalnız bir ülkede sadece vatandaşlar var olmaz, siyasi haklardan yararlanmayan ama çıkar sağlayan ahali de (sömürge ahalisi) bulunur. Bu ahali vatandaşlığı olmayıp hükümetin emri altında olanlardır. Aynı yöndeki farklı bir görüşte ise vatandaş ile tabiiyet kavramlarının aynı anlamda olduklarını, Tabiiyetin milletlerarası, vatandaşlığın da iç hukuk yönünü göstermek için kullanıldığının tersine, tüzel kişilerle şeylerin burada yerinin olmadığını ifade etmektedir (Doğan, 2016; 5).

Bir diğer görüşe göre, tabiiyet üst kavram, vatandaşlık ise alt kavramdır. Yani üst kavram olarak tabiiyet kişiyi (tüzel veya gerçek) ve şeyi (gemiler ve hava gemileri) devlete devlete olan ilişkiyi ifade etmektedir. Vatandaşlık alt kavramı ise sadece gerçek kişilerin devlet ile olan siyasi ve hukuki ilişkilerini ifade etmemektedir (Doğan, 2016; 5). Tabiiyet kavramı bize göre, gerçek ve tüzel kişiyi veya hava gemilerini ve gemileri devlete ilişkilendiren hukuki ve siyasi bağı ifade etmektedir. Vatandaşlık kavramıyla sadece gerçek kişileri devlete bağlayan siyasi ve hukuki bağı ifade etmektedir. Başka bir ifade ile vatandaşlık kavramı sadece gerçek kişilere yönelik kısmı ifade eder. Bu yüzden tabiiyet kavramı üst, vatandaşlık ise alt kavramdır. Bunun nedeni tüzel kişilerin ve gemilerin vatandaşlığından bahsedilme imkanı yoktur.

Ancak ilerde görülebileceği gibi, tüzel kişilerin, gemilerin ve hava gemilerinin belirli devletle hukuki bağlantı içerisinde olduğu zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yani tüzel kişilerin belirli bir devletle faaliyette bulunmaları gemilerin ve hava gemilerinde milletlerarası alanda belirli bir devletin bayrağını taşıma zorunluluğu vardır (Doğan, 2016; 6). Ancak gemilerin ve tüzel kişilerin devletle olan bağlantılarını vatandaşlık olarak nitelendirmek doğru değildir. Onlar bakımından bir devlete tabi olmak ifadesinin daha yerinde olduğu düşünülmektedir.

Herhangi bir devlet vatandaşlığı bulunan kişi, bu sıfatı ile askerlik, seçme ve seçilme gibi devlete karşı bazı yükümlülükler ve hakların sorumluluğunu almış olur. Kişinin vatandaşlık bağı bulunduğu devlete en büyük sorumluluğu sadakat borcudur (Mekengeç, 2014; 160). Bu duruma esasen vatandaş olmak demek sadık olmak demektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 tarihli anayasasında vatandaşlık anlayışını en modern anlamıyla kabul etmiş gözükmektedir. Anayasa'da, "*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür*" (m.66/I) ifadesi yer almaktadır. İfade edilen "Türklük" vatandaşlık kavramı için herhangi bir anlam taşımamaktadır (Tütüncübaşı, 2011; 155). Bahsi geçen "Türk" kelimesinin, Türk Devleti'ni kuran milletin adı altında, farklı din, ırk veya kültürlerden gelmiş olanların Türk Devletine aidiyetini gösteren vatandaşlık kavramını ifade etmektedir. Devletin ona vermiş olduğu "Türk vatandaşı" adı kişinin sadece Türkiye Devleti'nin vatandaşlığına sahip olduğu anlamını ifade eder. Bu özellik sadece 1982 tarihli anayasasına mahsus bir özellik değildir. İlk olarak Osmanlı İmparatorluğu Döneminin anayasalarında kabul edilmiş daha sonra Türkiye Cumhuriyeti Döneminin anayasalarında da ifade edilmiş bir özelliktir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği "vatandaşlık" kavramı etnik köken, ırk, din, dil, kültür, cinsiyet, felsefi inanç, siyasi düşünce, mezhep ve bunun gibi farklılıkları yok sayarak mutlak bir eşitlik anlayışına sahiptir. Bahsedilen eşitlik, vatandaşlığın eşitliği değil, Vatandaşlar (herkes) arasındaki eşitliktir. Türkiye Devleti anayasasında vatandaşlık, her türlü ayrımcılığı reddeden ve "vatandaşların eşitliği ilkesi" üzerinde duran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Nomer, 2017; 59).

Yabancı kavramı ise 1892 yılında Devletler Hukuku Enstitüsü'nün yaptığı Çevre Toplantısı'nda; "*Bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimse*" şeklinde tanımlanmıştır. Avrupa Konseyinin (AK) 1992 yılında yaptığı "Yabancıların Yerel Düzeyde Kamu Yaşamına Katılma" sözleşmesinde, yerleşik yabancıları yasal olarak oturduğu ülkenin vatandaşı olmayan kişiler olarak tanımlamıştır. Buna benzer bir şekilde Avrupa Birliği İstatistik Kuruluşu EUROSTAT ise, "vatandaşlığı belli olmayan ve vatansız kişiler de dahil olmak üzere, yerleşik oldukları ülkenin vatandaşı olmayan kişiler" olarak ifade edilmiştir (Yıldız, 2017; 39). Dolayısıyla kişinin yabancı sayılabilmesi için bulunduğu devletle vatandaşlık bağının bulunmaması gerekir. Yabancı kavramı yalnızca yabancı devlet vatandaşlarını tanımlayan bir kavram değildir. Farklı kategorilerde birden çok vatandaşlığı olanlar, vatansız kişiler, sığınmacılar ve mülteciler de yabancı kavramı kapsamında değerlendirilebilir.

Türk vatandaşlık hukukunda yabancı kavramı hem 5901 sayılı 2009 tarihli vatandaşlık kanununun hem de 6458 sayılı 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) üçüncü maddesine göre yabancı; "*Türkiye Cumhuriyet Devleti ile*

vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlamıştır (Yıldız, 2017; 40). Bu kapsamda Türk vatandaşı olmayan kişi Türkiye’de yabancıdır.

Vatandaşlık kavramı daha çok kuramsal yaklaşımlar ile açıklanmaya çalışılsa da, literatürde siyasi, kimlik ve yasal unsurlar olarak tartışılmaktadır (Yıldız, 2017; 40). Birinci temel faktör, vatandaşlığın siyasi kurumlarına ve toplumun kendi kendini yönetmesine kişinin siyasi bir özne, aktör olarak katılımını sağlamasıyla alakalıdır. İkinci unsur, vatandaşlık kavramının sosyal, siyasi ve sivil haklarla hukuki bir statü olması durumudur. Üçüncü ve son unsur ise, kişinin siyasi bir topluma bağlılığını gösteren ayrı bir üyelik anlamını taşıyan vatandaşlığın kimlik boyutudur (Polat, 2011; 129). Vatandaşlığın temel unsurları, ulus devleti sınırları içerisinde geçerli olan kimlik, haklar ve siyasi katılım olarak özetlenebilir. Kısacası vatandaşlık devletler tarafından verilen statü ve kimlik, diğer taraftan ise bireyler tarafından talep edilen haklar olarak belirtilir.

1.2. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Vatandaşlık hukuku uluslararası hukuku ve milli hukuku ilgilendiren bir niteliği olduğu için iki ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar milletlerarası kaynaklar ve milli kaynaklardır.

1.2.1. Milletlerarası Kaynaklar

Avrupa’daki birlik hareketleri ve insan hakları ile ilgili gelişimler vatandaşlık hukukunu ilgilendiren birtakım gelişmelere sebep olmuştur (Doğan, 2016; 13). Milletlerarası antlaşmalar vatandaşlık hukukunun uluslararası kaynaklarının temelini oluşturmaktadır. Bu antlaşmaların bazıları (Uyrukluk Konusunda Avrupa Sözleşmesi) dünya genelinde belirli bölgeler ile sınırlandırılmış olsa da bazıları bütün devletlerin kabulüne açık tutulmuştur (Uyrukluk Yasalarının Çatışmasıyla İlgili Bazı Sorunlara İlişkin Sözleşme). Bu antlaşmaların bazıları genel düzenlemeleri konu almış ama bunun yanı sıra vatandaşlık ile ilgili düzenlemelere de yer vermiştir (Kadınlara Karşı Her Çeşit Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) (Dolunay, 2016; 374).

Bu antlaşmalar sadece gerçek kişileri kapsamayıp bunun yanı sıra gemiler, hava gemileri ve tüzel kişiler ile ilgili bir kısım antlaşmalar yapılmıştır. Bu antlaşmalarda milletlerarası hukukun kaynakları arasında yerini almaktadır.

Uluslararası mahkemelerce alınan kararlar da milletlerarası antlaşmalara kaynak olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra uluslararası teamül kuralları da kaynak olarak kabul edilir (Dolunay, 2016; 375).

Milletlerarası kaynaklar bağlamında dikkat edilmesi gereken vatandaşlık ile ilgili konuları düzenleyen milletlerarası antlaşmalar olarak, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi (AVS), Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi (AIHS), Avrupa Birliği Temel Şartı, Çok Vatandaşlık Hallerinin Önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi ve Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına dair Avrupa Sözleşmelerini sayabiliriz. Mahkeme kararı ve doktrinler yardımcı hukuk kaynağı olarak kabul edilir (Koigisheva, 2017; 15).

1.2.2. Milli Kaynaklar

Devletler vatandaşlığın kazanılması ve kaybı gibi konuları, kendi hukuk düzeni ile belirlenmiş usuller kapsamında kanunlar yapabilmektedir (Dolunay, 2016; 372). Türk vatandaşlık hukukunun milli kaynakları bakımından Anayasanın 66. maddesi başta olmak üzere Türk Vatandaşlığı Kanunları, Türk Medeni Kanunu, İskan Kanunu temel kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca, bu kanunların yanı sıra, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (TVKUY) de vatandaşlık hukukunun kaynakları arasında yerini almaktadır (Koigisheva, 2017; 14).

Ayrıca Türk vatandaşlık hukukunda, vatandaşlıktan kaynaklanan ihtilaflar idari yargı denetimine tabi tutulmuş ve bununla ilgili olarak verilmiş kararlar da vatandaşlık hukukunun milli kaynakları arasında yerini almıştır (Aybay & Özberk, 2015; 14).

Günümüzde görüldüğü gibi, Türk vatandaşlık hukukunda milletlerarası sözleşmeler, vatandaşlığa ilişkin yasal düzenlemeler ve doktrin vatandaşlık hukukunun kaynaklarını oluşturuyor. Bununla beraber yerel mahkemelerin Anayasa Mahkemesi başta olmak üzere Danıştay ve diğer idari yargı organlarının kararları, kanunlara ilişkin açıklamaları mevzuat da hükümler bulunmadığı hallerde “boşluk doldurmaya hizmet etmek” açısından vatandaşlık hukuku açısından önemlidir (Koigisheva, 2017; 15).

1.3. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TEMEL İLKELERİ

Devletler vatandaşlık kanunlarını düzenlemesi konusunda insan haklarına aykırı olmayacak şekilde düzenlemede serbestler. Milletlerarası hukukta genel kabul edilen “Vatandaşlık Hukukuna Hakim Olan İlkeler” veya “Vatandaşlık Hukukunun Direktif İlkeler” olarak isimlendirilen 3 ilke vardır. Bu ilkeler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Herkesin mutlaka vatandaşlığı olmalıdır,
- Herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır,
- Herkes vatandaşlığını değiştirmede serbesttir.

İlk ilke olan “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nde de üzerinde durulan bir ilkedir ve vatansızlığın önlenmesine yöneliktir. Adı geçen sözleşmenin 4. maddesinde bu ilke 3 ayrı şekilde vurgulanmıştır. Bunlar;

- Herkesin vatandaşlık hakkı vardır,
- Vatansızlık halleri önlenmelidir,
- Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlıktan yoksun bırakılmamalıdır (Abas, 2008; 5).

“Herkes mutlaka bir vatandaşlığa sahip olmalıdır” ilkesinin temel amacı kimsenin vatansız duruma düşürülmemesi, kimsenin vatansız kalmamasına hizmet etmektedir. Vatansızlık, gerek devlet tarafından, gerek birey tarafından gerek ise uluslararası alanda istenmeyen bir durumdur (Aybay, 1982; 21). Bu ilke vatandaşlık hukukunun en önemli ilkesi olma özelliğini taşımaktadır

Vatansızlık durumuna devletler açısından baktığımızda, devletler kendilerini oluşturan toplumların üyelerini bilmek istemektedirler. Birey açısından baktığımızda ise birey de kendisinin hak ve koruma talebinde bulunabileceği bir devletin olmasını istemektedir. Anlaşıldığı üzere bu durum kişi ve devlet tarafından hoş karşılanmayan bir durumdur. Bu nedenle uluslararası alanda herkesin belli bir ülke vatandaşlığında olunması istenmektedir. Bu istek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile teyit edilmiştir.

Devletler kendi menfaatleri gereğince vatandaşlık kanunlarını hazırlarken vatansızlık durumunu ihlal edildiği görülmekte ve bu devletlerde vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan vatansız kişilere rastlanıldığı görülmektedir. Örneğin, TVK’de vatandaşlığın kazanılmasında “doğum yeri” ve “soy bağının” birlikte kabul edilmesi, herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır ilkesine, yani vatansızlığın önlenme prensibine hizmet etmektedir. Bunun yanında ileride de detaylı bir şekilde görüleceği gibi, bazı istisnai durumlarda, kişinin iradesi dışında yetkili makam kararı ile kişinin vatandaşlığına son verilebileceği kabul görmüş, bu durumdaki kişinin vatansız kalıp kalmaması kanun koyucu tarafından dikkate alınmamıştır. “Herkes mutlaka bir vatandaşlığa sahip olmalıdır” ilkesi doğrultusunda “Vatansızlık Hallerinin Ortadan Kaldırılması ve Önlenmesine Dair

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” imzalanmış buna rağmen vatansızlık durumunun karşısı alınamamıştır (Doğan, 2016; 28).

İkinci ilke olan “Herkesin yalnızca bir vatandaşlığı olmalıdır.” ilkesinde asıl amaç çifte ve çok vatandaşlık hallerinin önlenmesine hizmet etmektir. Günümüzde çifte ve çok vatandaşlık halleri yaygınlaşmıştır. Çok vatandaşlık, bir kişi üzerinde, birçok devletin vatandaşlık iddiasında bulunmasıdır. Bu ilke doğrultusunda bir kişinin birden fazla ülke vatandaşı olması ülkelerce istenmeyen bir durumdur. Bu durum ülkelerce karışıklık yarattığı düşünülmekte ve önem arz etmektedir (Dolunay, 2016; 381).

Yukarıda ifade edildiği üzere “Herkesin yalnızca bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Ancak bu durumun istenmeyen bir durumdan ziyade istenen bir durum olduğu düşünülmektedir.

Örneğin, Alman hukukunda devletin çok vatandaşlığa karşı tutumu nedeni ile kanunlarında bu ilkeye çok sıkı şekilde yer verilmiş çok istisnai durumlarda çifte veya çok vatandaşlığa müsaade edilmiş, ancak daha sonra 2014 yılında yapılan değişiklikle bu çok vatandaşlığı birtakım hallerde kabul etmeye başladığı görülmektedir (Dolunay, 2016; 398). Bu duruma karşı bir tutum sergilememiştir. Alman devletinin bu durumu yumuşatması bu ilkenin artık aksi geçerliliğini yitirmesinin ispatı olarak yorumlanmaktadır. Çifte vatandaşlık ve vatansızlık durumu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrı başlık altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Üçüncü ilke olan “Herkes vatandaşlığını değiştirmekte serbest olmalıdır” ilkesi, kişinin kendi iradesi dışında kazanmış olduğu vatandaşlığı istediği zaman kendi iradesiyle değiştirebilme imkanı tanımaktadır. Bu ilke Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi’nde kabul görmüştür. Buna göre “*Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığı değiştirme hakkından mahrum edilemez*” (m.15). Bu ilke günümüzde komünist rejimler ve feodal rejimler hariç hemen bütün ülkelerde kabul görülmüştür. Kişinin vatandaşlığının değiştirilmesi bazı şartlara bağlanmıştır. Kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesi durumunda kişi vatandaşlığını değiştirebilmektedir. Ancak devletler kişinin vatandaşlığını değiştirirken kişiye vatansız kalma hakkını tanımamaktadır. Bu ilke TVK’de de kabul edilmiştir (Doğan, 2016; 30).

Bireyin iradesi dışında vatandaşlığının değişmesine engel olmak amacı ile Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nde (AVS), evliliğin vatandaşlığa etki etmeyeceği ilke olarak

kabul görmüştür. Bunun sebebi ise evlenmeye bağlı vatandaşlık değişiminin bireyin, özellikle kadının iradesi dışında gerçekleşmemesine hizmet etmektir (Doğan, 2016; 31).

1.4. VATANDAŞLIĞIN TÜRLERİ

Vatandaşlık hukukunda vatandaşlığın türleri ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kişiler bakımından vatandaşlığı kazanma yöntemleri olarak anlaşılmakta olan vatandaşlığın türleri “asli vatandaşlık” ve “sonradan kazanılan” vatandaşlık olarak 2’ye ayrılır. Türk Hukukunda, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu uyarınca, “*Türk vatandaşlığı, doğumla veya sonradan kazanılır*” ifadesi yer almaktadır.

Asli vatandaşlık, kişinin doğum anında ve doğum nedeni ile kazanmış olduğu vatandaşlıktır. Asli vatandaşlık, “kan” (ius sanguinis) ve “toprak” (ius soli) esas olarak iki farklı şekilde kazanılmaktadır. Bu yollardan birisiyle kazanılmış vatandaşlık asli vatandaşlıktır (Güngör, 2016; 57).

Asli vatandaşlığın kazanılmasında doğum anı önemlidir. Vatandaşlık kazanılırken ister “doğum yeri” ister “soy bağı” esasına göre kazanılsın, doğum tarihi dikkate alınmaktadır. Ayrıca asli vatandaşlık kazanılırken herhangi bir makam kararına da ihtiyaç yoktur. Kanunda öngörülen şartların tamamlanması ile doğum anında asli vatandaşlık kazanılır.

Çocuk ile baba veya annesi arasında kurulan soy bağı nedeni ile kazanılan vatandaşlık “soy bağı” esasında kazanılmış vatandaşlıktır. Doğumdan sonra yetkili makam kararıyla, seçme hakkının kullanılmasıyla veya hukuki bir işlemle (evlat edinme, evlenme vb.) kazanılan vatandaşlık müktesep vatandaşlıktır.

Doğumla beraber vatansız duruma düşen bireyin kazanacağı ilk vatandaşlık, sonradan kazanılan vatandaşlık değil asli vatandaşlıktır. Vatandaşlığın sonradan kazanılması anı gerekli işlemlerin tamamlandığı andır. Vatandaşlığın sonradan kazanılması yetkili makam kararı ve kişinin iradesi ile hukuki işlemlerin sonucu ve uluslararası sözleşmeler ile mümkün olmaktadır (Dolunay, 2016; 376).

Vatandaşlığın kazanılmasında anlaşılacağı üzere “soy bağı” ve “toprak” esasları kabul edilmiştir. Ancak bu yöntemlerden birisinin mutlak olarak benimsenmesi bazı sakıncaları beraberinde getirebilir. Bu sakıncaları bertaraf etmek için bu iki yöntemin birlikte dikkate alınacağı karma bir sistem kabul edilmeye başlamıştır.

Sözü geçen bu sistemde “soy bağı” ve “toprak” esasından hangisine öncelik verileceği, yine devletin seçimine kalmaktadır. Devletler siyasi bir tercih yapacaklardır. Ancak tercihlerini yaparken nüfus ve göç politikası gibi bir kısım faktörleri dikkate

alacaklar. Devletler “soy bağı” ve “toprak” esasının birisine önem verebilecekleri gibi, iki esasın birlikte kullanılmasını da kabul edebilirler (Doğan, 2016; 33). Örneğin, Türk Hukukunda, karma sistem kabul edilmiş olmasına rağmen, “soy bağı” (kan) esasına öncelik verildiği görülmektedir. Çünkü ileride de açıkça görüleceği gibi, “toprak” (doğum yeri) esasına göre vatandaşlığın kazanılabilmesinin ön şartı, “kan” esasına göre vatandaşlığın kazanılmamış olmasıdır.

Vatandaşlığın sonradan kazanılması ise kişinin doğumdan başka sebepler ile kazanmış olduğu vatandaşlıktır. Bu yolla kazanılan vatandaşlığa müktesep vatandaşlık denilir. Sonradan kazanılan vatandaşlık yetkili makam kararı ve seçeme hakkının kullanılması ile gerçekleşir ve karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder.

Kişinin sonradan doğumdan başka sebeple vatandaşlık kazanabilmesinde, vatandaşlığı kazanacağı toplum ile kişi arasında sıkı irtibatın bulunması gerektiği kabul edilmektedir. Vatandaşlık kazanacak kişinin dahil olduğu topluma uyum sağlaması gerekir. Uyum ya da entegrasyonun hangi hallerde gerçekleşeceğini kanun koyucu tespit edecektir (Doğan, 2016; 34).

1.5. VATANDAŞLIK HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Türk vatandaşlık hukuku uzun zamandan beri devam eden gelişim sürecinde şekillenmiştir. Günümüzde vatandaşlık hukukunun ve vatandaşlık kanunlarının temelleri geçmişe dayanmaktadır. Bu sebeple Türk vatandaşlık hukukunu iyi anlayabilmek adına Türk vatandaşlık hukukunun tarihi gelişimini ve ardından yürürlükteki kanun ve ilgili yönetmeliklerin incelenmesi yararlı olacaktır.

Türk vatandaşlık hukukunun geçmişi Osmanlı Dönemine kadar uzanmaktadır. O dönemde “vatandaşlık” kavramı tam anlamıyla kullanılmasa da “tabiiyet”, “tebaa” kavramları kullanılmış ve o dönemin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli görülmüştür.

Vatandaşlık hukukunun ilk düzenlemesi Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi’yle başlamıştır. 1312 sayılı 1928 tarihli Türk vatandaşlık kanunu, Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesi’nin yerini almıştır. Daha sonra 11 Şubat 1964 tarihli 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu yürürlüğe koyulmuştur. Günümüzde Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesi gibi konular 28 Mayıs 2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu kapsamınca düzenlenmiştir. Daha sonra 11 Şubat 2010 tarihli Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik çıkarılmıştır. Bu kanunlar çerçevesinde Türk vatandaşlık hukukunun tarihi gelişimini Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki ayrı evrede incelemek faydalı olacaktır.

1.5.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı devletinde kimlik, Osmanlı (soyut), din ve yerel (somut) özelliklerine değinerek tanımlanmaktaydı. Osmanlı kimliği esas olarak “Müslümanlık” referansı ile tanımlansa da “Türk” unsurunu himaye eden bir yanı da vardır (Polat, 2011; 133). Osmanlı devletinde tebaadan vatandaşa geçişte, monarşiden meşrutiyete değışen yönetim anlayışının önemli rolü vardır. Osmanlı devleti tebaasının dinsel, etnik, dilsel bütünlüğünü sağlamak gibi bir amacı olmamıştır. Osmanlı'nın imparatorluk olması bunun büyük bir etkenidir. Osmanlı toplumsal yapısını, İslam hukuku esaslarına göre şekillenen “millet” sistemi üzerine kurmuştur. Ancak Osmanlı, milliyetçilik ve batılılaşma hareketleri içerisinde, imparatorluktan ulus-devlete doğru bir değışim geçirirken, modern anlamda vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır. Osmanlıda modern, merkeziyetçi devletin kurulabilmesi milleti oluşturacak kişilere ve monist bir hukuk sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Batılı anlamda millet kavramının ortaya çıkması ile millet içerisinde yer bulacak kişilerin tanımlanması ihtiyacı, modern anlamda vatandaşlığın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Topuzkanamış, 2013; 113).

O dönemlerde yapılan 1856 Islahat Fermanı, Tanzimat'ın devamı olarak Hristiyan kullar ve Müslümanlar arasındaki hukuki eşitliği sağladı. Bu düzenlemeyle Müslüman olmayan Osmanlı tebaası da yasalar karşısında eşit sayıldı. Bu sayede dine dayalı cemaat kavramından vazgeçilerek vatandaş kavramı daha ön plana getirildi (Nongoute, 2017; 15).

Osmanlı İmparatorluğu Döneminin yasal düzenlemelerinden olan Tanzimat Fermanı bütün Osmanlı tebaasının mal, konut, can dokunulmazlığını güvence altına alırken, Islahat Fermanı sadece Müslüman olmayanların hukuki statüsüne, sosyal yaşam ve dinlerine değışiklik getirmiştir. Tanzimat'la getirilen bütün tebaanın eşitliliği fikri, Islahat Fermanı ile Müslüman olmayanların haklarına yapılan vurgular, aslında vatandaşlık kavramını direk etkileyen düzenlemeler olmamış sadece bunlar o dönemdeki modern vatandaşlık kavramının ilk izleri olmuştur. Vatandaşlık konusunda doğrudan yapılan ilk düzenleme Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'dir.

Osmanlı Devleti 23 Ocak 1869 tarihinde yürürlüğe giren Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi'ne kadar tabiiyet (vatandaşlık) ile ilgili hususlar İslam hukuku kurallarına göre yürütülmüştür (Osmanağaoğlu, 2004; 82). Müslim ve gayrimüslimler arasında olan statü farklılıkları vardı. Bu farklılıklar uyrukluğun konusunda ayrı düzenlemeler yapılmasına sebep olmuştur. Osmanlı egemenliğindeki insanlar dini inançlarına göre gruplara ayrılmış

ve oluşturulan toplulukların her birinden bir “Millet” meydana gelmiştir (Batur, 2014; 12). O dönem açısından bakılacak olursa bu düzenlemenin ana özelliği vatandaşlık konusunu başka bir metin içinde değil özel bir kanunla düzenlenmiş olmasıdır.

Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamname, Türk vatandaşlık hukuku alanındaki ilk düzenleme olmuş ve zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, Gayrimüslimler kapitülasyonlardan faydalanmak için Osmanlı Devleti’nin kapitülasyon tanıdığı ülke vatandaşlığına geçerek kapitülasyonların yabancılara tanıdığı haklardan yararlanmak istiyorlardı. Bu durumun çoğalmasında Osmanlı Devleti Osmanlı vatandaşlığını, ilk kanuni düzenlemeye tabi tutma ihtiyacı duyarak Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamname’yi kabul etmiştir (Nomer, 2017; 55).

Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamnameden sonra Osmanlı Döneminde kabul edilmiş 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de Osmanlı vatandaşlığında olan bütün kişilerin hangi mezhep ve din olurlarsa olsun istinasız “Osmanlı” olarak kabul edilmiştir. Bu esas Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamname’de de kabul etmiştir. Sözü geçen kanun İslam dünyasında dini ilkelerden bağımsız ilk vatandaşlık düzenlemesidir. Kanun 1851 Fransız Kanunu’ndan esinlenerek hazırlanmıştır (Işıl & Tütüncübaşı, 2008; 617).

Tabiiyet-i Osmaniye’ye Dair Nizamnamenin birinci maddesinde, Osmanlı Devleti kişinin vatandaşlığa alınmasında ilke olarak “kan” (soy bağı) esasını kabul görmüştür. Buna göre babası ve annesi veya yalnızca babası Osmanlı vatandaşı olan çocuklar Osmanlı vatandaşı olarak kabul ediliyordu. Nizamnamede “kan” esasının yanı sıra “toprak” esasında yer verilmiştir. Buna göre babası ve annesi yabancı olanlar Osmanlı sınırları içinde doğmuşlarsa, reşit olmalarından itibaren üç yıl içerisinde Osmanlı Devleti vatandaşlığını talep edebilirlerdi (Nomer, 2017; 55).

Osmanlı vatandaşlık yasası sadece soy bağı esasını düzenlememiştir. Bu yasanın içerisinde gönüllü vatandaşlığın kaybı, yurttaşlığa kabul kavramı ve evlilik konularını da düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti uzun yıllardan beri İslam inanç sisteminde devlet ve din yani siyaset ve İslam birbirine karışmıştı. Dolayısıyla Osmanlı’da din devlet içindir, her şey devlet içindir mantığı hüküm sürmekteydi (Nongoute, 2017; 15).

Nizamnamede yetkili makam kararıyla da vatandaşlığın kazanılması kabul edilmiştir. Nizamnamenin beşinci maddesinde Osmanlı vatandaşlığından ayrılmanın hükmün ve sonuçları düzenlenirken, altıncı ve yedinci maddelerinde ise vatandaşlığın kaybı halleri dikkate alınmıştır. Sekizinci maddede Osmanlı vatandaşlığından ayrılan

kişilerin çocuklarının durumu ve dokuzuncu maddesinde vatandaşlığın ispatı düzenlenmiştir. Buna göre Osmanlı Devleti topraklarında bulunan her kişinin Osmanlı vatandaşlığında olduğu kabul ediliyor ve aksini iddia edenin bu durumu ispat etmesi gerekmektedir (Doğan, 2016; 35).

Tanzimat ile başlayıp meşrutiyetle belirginleşen tebaanın değişimi ve vatandaş kavramının ortaya çıkışı, Cumhuriyet referandumları ile gerçek manasına dönüşüp bir bütünlüğe ulaşırsa da sürecin kırılma anı, Osmanlı'dan Cumhuriyet devletine geçiş değildir. Çünkü Cumhuriyet vatandaşlığın biçimlenmesinde bir kırılma değil süreklilik unsurudur. Tebaadan vatandaşa geçişteki en önemli etken yönetimin mutlakıyetten uzaklaşmaya başlamasıyla olmuştur (Topuzkanamış, 2013; 177)

1.5.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra Tabiiyet-i Osmaniye'ye dair Nizamname beş yıl daha yürürlükte kalmıştı. Daha sonra 23 Mayıs 1928 tarihli 1312 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu çıkartılmıştır.

Bu kanun Cumhuriyet Döneminin ilk vatandaşlık alanındaki kanuni düzenlemesidir. Bu kanun üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar “vatandaşlığın kazanılması”, “vatandaşlığın kaybı” ve “evlenmenin vatandaşlığa etkisidir”. Kanunda “soy bağı” ilkesi geniş şekilde benimsenmiştir. Kanunda, “*Bir Türk baba veya ananın Türkiye'de veya ecnebi memlekette doğan çocukları Türk vatandaşıdır*” (m.1) ifadesine yer verilmiştir. “Doğum yeri” esasına göre vatandaşlığın kazanılması da istisnai bir şekilde kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’de yabancı baba ve anneden doğan çocuklara ergin olmalarından itibaren 3 yıl içinde Türk vatandaşlığını seçme imkanı tanınmıştır. Kanunun 5 ve 6. maddelerinde vatandaşlığın yetkili makam kararı ile kazanılması düzenlenmiştir (Nongoute, 2017; 18).

Anne ile baba ister evlilik birliği içinde isterse de evlilik birliği dışında olsun bu durum değişmez. Kanunda “kan” esasını en geniş şekilde benimsemiş, istisnai olarak “toprak” esasına da yer verilmiştir. Kanun’a göre çocuk ister Türkiye’de ister yabancı ülkede doğsun, Türk vatandaşı anne ve babasına göre Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Çocuğun evlilik birliği içi veya evlilik birliği dışında doğmasının da bir önemi yoktu. Anne ve babasının Türk olması çocuğa doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığını kazanması için yeterlidir (Nomer, 2017; 55). Tabi ki evlilik birliği dışında doğumlarda çocuğun Türk

vatandaşı babaya bağlanabilmesi soy bağı rabitasının kurulmasına bağlı kalmaktaydı. Anne bakımından ise annenin Türk vatandaşı olması soy bağının kurulması için yeterlidir.

Kanun toprak esasına göre, Türkiye’de doğup babası ve annesi belirli olmayan veya Türkiye’de doğup anne babası vatansız olan veya anne ve babasından biri vatansız olan çocuklar Türk vatandaşlığını kazanabiliyordu. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ülkedeki nüfus azlığını psikolojik etkisiyle, bu kanunun olabildiğince çok kişiye Türk vatandaşı verme eğilimi göstermekteydi (Aybay, 1982; 27).

Bu kanunun ilginç bir özelliği vardı. Kanun’a göre, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın, bu evlenme sebebi ile kendiliğinden Türk olduğu kabul edilmekteydi. Buna karşılık kanun, yabancı ile evlenen Türk vatandaşı kadının Türk kalacağını belirtmiştir (Aybay, 1982; 28).

Ayrıca kanunda bir istisnai hüküm olarak 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren Türkiye’de doğan yabancıların yine Türkiye’de doğan çocukları Türk sayılmaktadır. Ancak bu çocuklar reşit olduktan sonra baba veya annesinin vatandaşlığına geçme imkanı tanınmıştır (Nomer, 2017; 56). Bu kanun daha sonra yerini 1964 tarihli 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na bırakmıştır.

403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu (ETVK) 1964-2009 tarihleri arasında yürürlükte kalmıştır (Doğan, 2016; 36). Kanunda “kan” esası kabul edilmiştir. Ancak öncesinde sadece baba yönünden düzenlenen bu kanun anneyi nazara almamıştır. Ancak daha sonra yapılan değişiklikle 1928 tarihli 1312 sayılı kanunun sistemine dönülmüştür (Nomer, 2017; 56)

Kanunun birinci maddesinde; *“Türkiye içinde veya dışında Türk babadan olan ya da Türk anneden doğan çocuklar doğumlarından başlayarak Türk vatandaşdırlar”* ifadesine yer verilmiştir. İkinci maddede ise; *“Yabancı anadan evlilik dışında doğan çocuk, “nesebinin tashihi”, “babalığın hükümlerle tahakkuk etmesi”, “tanıma” yollarından biriyle bir Türk vatandaşına nesep bağı ile bağlanırsa, doğumundan başlayarak Türk vatandaşı olur”* ifadesine yer verilmiştir.

Kanun vatandaşlığın kazanılmasında “toprak” esasını bir ihtimal olarak veya vatandaşlığın kazanılmasını tamamlayıcı bir sebep olarak görmüştür. Bunun yanı sıra vatansızlık hallerini önlemek için bir vasıta olmuştur. Böylece babaya bağlı soy bağı esası yanında vatansızlığı önleme amacıyla da bir ilke olarak hakim hale getirilmiştir. Bu anlayış içerisinde kalarak Türkiye’de doğan fakat vatandaşlığını anne ve babadan doğum ile kazanamayan çocuklar Türk vatandaşı kabul edilmiştir.

403 sayılı kanun vatandaşlığa ilişkin evrensel ilkeler çerçevesinde, özellikle de uluslararası alanda kabul görülen “herkesin uyruğu olmalıdır”, “kişi uyruğunu seçmede ve değiştirmede özgür olmalıdır”, “herkesin bir uyruğu olmalıdır” ilkelerine uyum çevresinde düzenlenmiştir. Sözü geçen bu kanun, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasında üç usul ön görmüştür. Bunlar; “kanun yolu”, “yetkili makam” ve “seçme hakkıdır” (Koigisheva, 2017; 30).

Kanunu önceki kanunlardan ayıran önemli özelliği Türk vatandaşlık hukukunun genel esaslarının yerleşmeye başlamış olmasıdır. Bu gelişme, yerleşik bir ilkeler silsilesine sahip olmak ve sistemleştirmek açısından önem taşımaktadır. Ancak 1981 yılları ve sonrasında yapılan yasal düzenlemelerle anılan temel ilkeler önemli oranda değişikliğe uğramış ve buna kısmen de yeni müesseseler dahil edilmiştir.

Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren modern ve çağdaş özelliklere sahip olmasına rağmen yapılan değişikliklerle sistematığının bozulduğu gibi, zaman zaman meydana gelen uluslararası gelişmeler kanunun değiştirilmesini zorunlu kılmıştır (Doğan, 2016; 37).

TVK'nin tasarısının gerekçesinde, uluslararası düzeyde vatandaşlık ile ilgili uluslararası hukuk işlemlerine uyma (Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi vb.), vatandaşlığın kazanılmasına olan yoğun talep nedeniyle işlemlerin kolaylaştırılmasına (özellikle Türkiye sosyal hayatına ve ekonomisine katkıda bulunacak kişilere), yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına çifte/çok vatandaşlığı sağlayacak biçimde düzenleme yapılması gibi sebepler yeni kanun çıkartılmasına neden olmuştur (Reçber & Özgenç, 2016; 374).

403 sayılı ETVK 1964 tarihinden itibaren önemli değişiklikler yapılmış, genel olarak dönemin ihtiyaçlarının karşılanmasının zorlanmasıyla yapılan bu değişiklikler Kanunun sistematığını bozmuştur. Bozulan bu sistemin yeniden düzelmesi amacı ile 2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu hazırlanmıştır. Bu kanun günümüzde yürürlükte bulunan ve hükümlerini inceleyeceğimiz Türk Vatandaşlığı Kanunudur. Bu kanun bütün hükümleri itibarıyla 403 sayılı ETVK'den temelde fazla farklılık göstermese de içerik itibarıyla farklılıklar göstermektedir. Vatandaşlığın kazanılmasında temel prensip olan “kan” esası bu kanunda da önemini korumuştur. “Toprak” esası ise tamamlayıcı niteliğini yerini bu kanunla korumuştur (Nomer, 2017; 58).

Yeni kanun çıkarmak yeni sorunların çıkmasını da göze almak anlamında değerlendirilebilir. Zira 1964 yılından beri uygulamada olan 403 sayılı ETVK'nin yarattığı sorunlar ve barındırdığı boşluklar zamanla tespit edilmiştir. Bu kanun boşlukları veya

sorunlar, mevcut kanunla ilgili düzenlemelerinin ortadan kaldırılması, değiştirilmesi ve yeni düzenlemelerin eklenmesiyle giderilebilirdi. Bunu yapmak yerine yeni kanun yaparak yürürlüğe koymak riski göz önünde bulundurmaktı. Ama buna rağmen yeni kanunla sorunlar büyük ölçüde giderilmiş ve uyumluluk konusunda sorun yaşanmamıştır.

5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu vatandaşlığın kazanılması konusu, “Türk vatandaşlığının kazanılması halleri” başlığı altında “doğumla (aslen)” ve “sonradan kazanma” şeklinde düzenlenmiştir. 403 sayılı ETVK’de kazanma, “yetkili makam kararıyla kazanma”, “kanun yoluyla kazanma”, “seçme hakkıyla kazanma” biçiminde ifade olunarak aslında “doğumla” ve “sonradan kazanma” gibi iki farklı kazanma biçimine atıfta bulunmaktaydı. Yeni 5901 Sayılı Türk vatandaşlık kanunu “kanun yoluyla kazanma” ifadesi yerine “doğum yeri ve doğumla” ifadelerini getirmiştir. Eski metinde “nesep ile kazanma” başlığında gösterilen “evlat edinme”, “sonradan kazanma” başlığı altına alınmıştır (Bozatay, 2010; 173).

403 sayılı ETVK’de doğum ile ilgili evlilik içi ya da evlilik dışı ifadelerine yer vermezken, yeni 5901 sayılı TVK durumu bu tür ikili ayrıma tabi tutmuştur. Öyle olmakla beraber yeni kanun eski kanunun hal değişikliğini doğum olgusu başlığı altında düzenlemiştir. Zira 403 sayılı ETVK “hal değişikliği” adı altında yabancı aneden evlilik birliği dışı doğan çocuğun hangi yollarla Türk vatandaşı olacağına ilişkin usullerin açıkça belirtilmesine karşılık, yeni 5901 sayılı TVK’de yalnızca bu yolla kazanmaya ilişkin “usul ve esaslar” ifadesiyle yetinilmiştir (Bozatay, 2010; 173).

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’ndaki yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılmasında aranan şartlar, 403 sayılı ETVK’de yer alan metinden birtakım farklılıklar göstermektedir. Eski kanundan farklı olarak yeni kanunda “kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir halin” bulunmaması şartı aranmıştır (Bozatay, 2010; 175).

5901 sayılı yeni kanunda istisnai vatandaşlığa alınma 12. maddede düzenlenmiş olup eski 403 sayılı ETVK’den farklı olarak “kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması” şartıyla “Bakanlığın teklifi Bakanlar Kurulu’nun” kararıyla kanunda belirtilen hallerde yabancıların Türk vatandaşlığını kazanabileceği ifade edilmiştir. Ancak daha sonra 2 Temmuz 2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 188. maddesi ile bu fıkrada yer alan “Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu” ibareleri “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir. Yani eskiden Bakanlar Kurulu tarafından istisnai yolla kazanılan vatandaşlık şimdi kanunda belirtilen şartların tamamlanmasıyla Cumhurbaşkanı kararı ile kazanılmaktadır.

Eski kanundan farklı olarak yeni kanunda 2010 tarihli Vatandaşlık Kanununun Uygulamasına İlişkin Yönetmelik'te değişiklik yapılmış ve istisnai haller başlığına yenileri eklenmiştir. Yapılan eklemeye esasen kanunda belirtilen miktarda yatırım yapanlar istisnai yolla Türk vatandaşlığını kazanabilecektir.

403 sayılı ETVK'de “yeniden vatandaşlığa alınma” başlığı altında düzenlenen haller yeni kanunda “ikamet şartı aranmaksızın yeniden kazanılması” ve “ikamet şartına tabi olarak yeniden kazanması” bağlamında değerlendirilerek farklı iki başlık biçiminde düzenlenmiştir.

Vatandaşlığın kaybı konusunda yapılan değişiklikler, 403 sayılı kanunun 26. maddesinde yer verilen, izin almadan yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmanın Türk vatandaşlığını kaybettirilmesi sebebinden çıkarılması ve askerlik yükümlülüğüne bağlı Türk vatandaşlığının kaybettirme sebepleri ile uzun zamandan beri uygulaması olmamakla beraber çok eleştirilen “çıkarma” hükmüne 2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer verilmemiştir (Nomer, 2017; 58). Yani Türk vatandaşlığını kazanırken mevcut vatandaşlığından çıkma şartı yeni kanunda aranmamıştır.

403 ETVK'ye göre, ilk olarak vatandaşlık kazanmak isteyen kişi “kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanununa göre reşit olmalıdır”. Yeni kanunda bu şart korunmakla beraber “Türk kanununa” ifadesi “Türk kanunlarına”, “reşit” sözcüğü de “ergin” ve “ayırt etme gücüne sahip olmak” şeklinde değiştirilmiştir. Eski kanunda “müracaat tarihinden geriye doğru 5 yıl ikamet etme” şartı, yeni kanunda “kesintisiz” ifadesi eklenmiştir (Bozatay, 2010; 174). Ancak bu ifade daha sonra yumuşatılmıştır. Kanunda, yabancının Türkiye dışında bulunduğu süre toplam altı ayı geçmediği sürece süresi etkilemeyecektir (Nomer, 2017;83). 19 Ekim 2017 tarihli ve 7039 sayılı kanunun 30. maddesi ile 6 ay süresi 12 aya kadar uzatılmıştır.

9 Mayıs 2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanun'undan sonra 11 Şubat 2010 tarihinde Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik çıkartıldı. Bu yönetmelik, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nu 46. Maddesine dayanarak hazırlanmıştır. TVK'nin 46. maddesinde “bu kanunun uygulamasına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanı tarafından çıkartılacak yönetmelik ile düzenlenir” ifadesi yer almıştır.

Çıkarılan bu yönetmeliğin amacı, “Türk vatandaşlığının kazanılmasına”, Türk vatandaşlığının kaybı”, “vatandaşlığın ispatı” ve “çifte/çok vatandaşlığa” ilişkin işlemlerin yürütülmesinde uygulanacak esas ve usulleri belirlemek ve uygulama birliği sağlamaktır.

2016'da Bakanlar Kurulu kararı ile 2010 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Uygulamasına İlişkin Yönetmelikte değişiklik yapılmış ve yabancıların Türk vatandaşlığına geçebileceği istisnai durumlara yenileri eklenmiştir. Tekrar 19 Eylül 2018 tarihli ve 30540 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan 106 sayılı Cumhurbaşkanı Karar Eki kararın 1'inci maddesiyle Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. 2016'da Bakanlar Kurulu tarafından yapılan ekleme ve 2018 Cumhurbaşkanı tarafından yapılan değişiklikler çalışmanın ilerleyen ilgili bölümlerinde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Çalışmamızın ilgili çerçevesini oluşturan bu kanunlar ve yönetmelikler çerçevesinde “vatandaşlığın kazanılması”, “vatandaşlığın kaybı”, “çifte ve çok vatandaşlık” ve “vatansızlık” hallerini inceleyerek değerlendirmeler yapılmıştır.

II. BÖLÜM

2. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

2.1. GENEL OLARAK

Türk vatandaşlığının temel kaynağı 5901 sayılı 29 Mayıs 2009 tarihli Türk Vatandaşlık Kanunu'dur. Esas olarak incelediğimiz bu kanunda amaç vatandaşlığın kazanılmasına ve kaybına ilişkin işlemlerin usul ve esaslarını belirlemektir. Türk vatandaşlığının kazanılması kanunda iki ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar “aslen” ve “sonradan kazanılan” vatandaşlıktır.

Doğum ile kazanılan Türk vatandaşlığı, “soy bağı” ve “doğum yeri” esasına göre kendiliğinden kazanılmakta ve doğum anından itibaren hüküm ifade etmektedir (Bozatay, 2010; 172). Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması ise seçme hakkının kullanılması, yetkili makam kararı ve evlat edinme ile mümkün olmaktadır (Türk Vatandaşlık Kanunu, [TVK], 2009; m.9). Bu yolla sonradan kazanılan vatandaşlık “müktesep” vatandaşlık olarak da kabul edilmekte ve karar tarihinden itibaren geçerlilik kazanmaktadır.

2.2. TÜRK VATANDAŞLIĞININ ASLİ YOLDAN KAZANILMASI

Türk vatandaşlığının asli olarak kazanılması “doğumla kazanılan vatandaşlık” başlığında düzenlenmektedir. Vatandaşlığın aslen kazanılması kişinin doğum anından veya doğumu dolayısıyla vatandaşlık kazanmasıdır. Kanunda Türk vatandaşlığının aslen kazanılmasında “soy bağı” ve “doğum yeri” esas alınmıştır (Tanrıbilir, 2008; 31).

Türk vatandaşlığının kazanılmasında prensip olarak “soy bağı” esasına önem verilmiş, ancak vatansızlığın önlenmesine hizmet etmesi bakımından “doğum yeri” esasıyla da Türk vatandaşlığının aslen kazanılmasına da fırsat tanınmıştır. Bu nedenle TVK’de vatandaşlığın kazanılmasında karma sistem kabul edilmesine rağmen “kan” esasına (soy bağı) öncelik verildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla “doğum yeri” esası yalnızca vatansızlığı önlemek amacıyla hizmet eden tamamlayıcı bir unsurdur.

Diğer bir tanıma göre ise asli vatandaşlık, kişinin doğum olgusuna dayanarak kazandığı vatandaşlıktır. Görüldüğü üzere, asli vatandaşlık esas itibarıyla doğuma dayanmaktadır. Kanun hükmünde “doğum yeri” ve “soy bağı” esasına göre vatandaşlığın kazanılmasının herhangi bir kurum veya makamın onayına ve iznine gerek olmadan, aranan şartların tamamlanmasıyla kanun gereğince kendiliğinden gerçekleşmektedir (Koigisheva, 2017; 23). Asli vatandaşlık doğum anından itibaren hüküm ifade eder.

Aranan şartlar daha sonra gerçekleşmiş olsa bile vatandaşlığın kazanma anı doğum anıdır (TVK, 2009; m.6).

2.2.1. Soy Bağı Esası

TVK’de “soy bağı” esasına göre vatandaşlığın kazanılması ile ilgili kanunda; “*Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana ve babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır*” (m.7) ifadesine yer verilmiştir. Bu esasa göre çocuğun vatandaşlık kazanmasında çocuğun nerede doğduğu önemli değildir. Önemli olan, çocukla baba veya annesi arasındaki soy bağının var olmasıdır.

AVS’nin altıncı maddesinde “soy bağı” ile vatandaşlığın kazanılmasıyla ilgili, baba veya annesi taraf devlet vatandaşı olan çocuklar, soy bağıyla bağlı oldukları baba ve annesinden doğum nedeniyle, kanun yolu ile doğum tarihinden başlayarak söz konusu devletin vatandaşlığını kazanacaktır (Alibaba, 2017; 43).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 66/II maddesine göre, “*Türk ananın ve Türk babanın çocuğu Türk’tür*”. Bu ifade ile “soy bağı” esasını anayasada bir ilke haline gelmiştir. “Soy bağı” vatandaşlığın kazanılmasına kanun koyucu tarafından engel olacak bir düzenleme yapılmaz. Anayasa bu hükmü mutlak olarak korumaktadır.

Çocuk ile anne arasındaki “tabii” soy bağı, aynı zamanda “hukuki” soy bağı olarak da kabul edilir. Medeni Kanun’a göre; “*çocuk ile ana arasında soy bağı doğumla kurulur*” (Türk Medeni Kanunu, [TMK], 2001; m.282/I) ifadesi yer almaktadır. Medeni Kanun’un açıkladığı gibi, çocuğu doğuran annenin tespit edilmesi soy bağının kurulması için yeterlidir. Babasıyla çocuk arasında soy bağının kurulması ise Medeni Kanun’da; “*çocuk ile baba arasında soy bağı, anne ile evlilik, tanıma veya hakim hükmü ile kurulur*” (TMK, 2001; m.282/II) şeklinde ifade edilmiştir. Burada ifade edilen evlenme, evlilik birliği dışında doğan çocuğun babasıyla annesinin birbiri ile evlenmesidir. Tanıma ise babanın bir çocuğun kendi sulbünden geldiği yolunda kanunun aradığı şekilde beyan etmesidir (TMK, 2001; m.301).

“Soy bağı” kavramını iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Biri geniş, diğeri dar anlamda soy bağıdır. Geniş anlamda soy bağı, kişinin üst soyu yani ecdadiyla arasında var olan tabii, biyolojik ilişkiyi anlatmaktadır. Bir diğeri dar anlamda soy bağı ise, çocukla anne veya babası arasındaki ilişkiyi ifade eden bir kavramdır (Doğan, 2016; 40). Kısaca, hukukta her iki soy bağı sonuçlara bağlanmıştır ama vatandaşlığın kazanılmasında sadece

dar anlamdaki soy bağı dikkate alınmıştır. Geniş anlamdaki soy bağının vatandaşlık hukuku anlamında bir etkisi bulunmamaktadır.

Anne veya baba ile çocuk arasındaki ilişki “soy bağı” esasına dayanıyorsa “tabii” veya “gerçek soy bağı”, “soy bağı” esasına dayanmayıp evlatlık ilişkisine dayanıyorsa “akdi soy bağı” söz konusudur. Vatandaşlık hukuku bakımından bu ayırım önemlidir. Çünkü “tabii soy bağı” vatandaşlığın aslen kazanılması sonucu doğarken, “akdi soy bağı” ise vatandaşlığın sonradan kazanılan esası sonucunu doğurmaktadır (Doğan, 2016; 40). Soy bağına göre Türk vatandaşlığının kazanılması evlilik içi ve evlilik dışı doğmuş olmasına göre iki ayrıma tabi olarak kazanılır.

“Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır” (TVK, 2009; m.7/I). Çocuk doğduğu anda evlilik birliği teşkil eden eşlerden herhangi birinin Türk vatandaşı olması çocuğun Türk vatandaşlığını alması için yeterlidir. Eşlerden biri ister yabancı istese de vatansız olsun çocuk vatandaşı olan eşe bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır. Çocuğun doğduğu yerin önemi yoktur, hatta çocuğun doğduğu ülke çocuğa kendi vatandaşlığını verse dahi çocuğun Türk vatandaşı olmasına etkisi olmaz (Nomer, 2017; 68).

Anneyle çocuk arasındaki soy bağının kurulması bakımından hukuk sistemleri arasında farklılıklar olsa da Türk vatandaşlık hukukunda, çocuğu doğuran kadının onun annesi olduğu kabul edilmektedir (TMK, 2001; m.282). Analık karinesinin geçerliliği bakımından, doğumun evlilik içi veya evlilik dışı olması ayırımı dikkate alınmamıştır (Esen, 2009; 116). Buna esasen Türk vatandaşı anneden ister evlilik birliği içinde isterse de evlilik birliği dışında olsun, doğan çocuk Türk vatandaşlığını aslen kazanır.

Bu duruma baba açısından bakıldığında, kanun koyucu tarafından bir kısım özel durumlar dikkate alınmıştır. Kanun koyucu evlilik birliği içinde doğan çocukla baba arasındaki soy bağı ilişkisinin kurulmasında “babalık karinesini” kabul etmiştir. Buna göre, *“evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır”* (TMK, 2001; m.285/I). Demek ki;

- Evlilik devam ederken doğum gerçekleşmiş ise,
- Evlilik öncesi anne rahmine düşmüş olmasına rağmen, doğum evlilik birliği içinde gerçekleşmiş ise,
- Evlilik sona erdikten sonra doğmuş olmasına rağmen, çocuk evliliğin devamı esasında anne rahmine düşmüş ise,

- Evlendikten önce anne rahmine düşmüş ve doğumdan önce evlilik sona ermiş ise, başka bir ifadeyle çocuğun anne rahmine düştüğü tarih ile doğumun gerçekleştiği tarih anne ile baba birbiri ile evlenip boşanmışlarsa, Çocukla baba arasında soy bağının kurulması kanunun aradığı bu şartların tamamlanması durumunda gerçekleşmiş olur (Doğan, 2016; 42).

Bu kural gereğince evlilik devam ederken doğan veya evliliğin son bulduğu günden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuk evlilik birliği içinde doğan çocuktur. Evlilik birliği içinde veya üç yüz gün dolmadan koca çocuğun babası sayılıyor yani çocuk soy bağı ile vatandaşlık kazanabiliyor.

Türk Medeni Kanununun 285. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrasında konuyla ilgili “*Bu süre geçtikten sonra doğan çocuğun kocaya bağlanması, ananın evlilik sırasında gebe kaldığının ispatıyla mümkündür*”. “*Kocanın gaipliğine karar verilmesi halinde üç yüz günlük süre, ölüm tehlikesi veya son haber tarihinden işlemeye başlar*”(TMK, 2001; m.285/II,III) ifadelerine yer verilmiştir.

Kanunda evlilik birliği içi doğumlarda eşlerden birine vatandaşlık kazanma bakımından bir öncelik tanımamıştır. Tam aksine eşler arasında “eşitlik” ilkesini kabul etmiştir. Bu esasla evlilik birliği içinde doğan çocukların baba ve annelerine göre kanunda tespit edilen şekilde soy bağının kurulması baba veya annesinden birinin veya her ikisinin Türk vatandaşı olması durumunda çocuk, Türk vatandaşlığını “soy bağı” esasına göre aslen kazanacaktır.

Evlilik birliği içi doğumlarda, baba veya anneye bağlı olarak Türk vatandaşlığının kazanılmasında, yabancı baba ve annenin vatandaşlığını da kazanmış olması, çocuğun Türk vatandaşlığını kazanmasına engel olmayacaktır. Bu durumda çocuk, doğum anında soy bağı esasına göre, Türk vatandaşı anne ve babasından Türk vatandaşlığını, yabancı anne ve babasında da yabancı ülke vatandaşlığını kazanır (Doğan, 2016; 42).

Evlilik birliği dışı doğumlarda ise anne ve babanın hangisinin Türk vatandaşı olduğu önemlidir. Çünkü vatandaşlık kanununa göre, evlilik birliği dışında doğan çocuklar ile anneleri arasındaki soy bağıyla, babaları arasındaki soy bağı farklı şekillerde düzenlenmiştir. Anneyle çocuk arasındaki soy bağı herhangi bir işleme tabi tutulmazken, babası ile çocuk arasındaki soy bağı kanunda görülen birtakım şartların tamamlanmasına bağlıdır.

Yabancı babadan ve Türk vatandaşı anneden evlilik birliği dışında doğmuş çocuk doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır (TVK, 2009; m.7/II). Türk vatandaşı anneye bağlı olarak çocuk ister “evlilik içinde” ister “evlilik birliği dışında” doğsun Türk vatandaşı anneden olduğu için çocuk doğum anından itibaren Türk vatandaşıdır.

“Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında doğan çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır” (TVK, 2009; m.7/III). Bu ilkeye göre; Türk vatandaşı babadan ve anneden evlilik birliği dışında doğmuş çocuğun Türk vatandaşı olabilmesi için çocukla baba arasında soy bağının kurulması gerekir.

Yabancı anneden doğan çocuğun anneye bağlı olarak aldığı veya alacağı vatandaşlık, çocukla Türk baba arasında soy bağı kurulduğu anda çocuğun anneye bağlı olarak aldığı vatandaşlık Türk Hukuku bakımından önemsiz kalır. Peki, bu bağ nasıl kurulur? Medeni Kanun da çocukla baba arasında soy bağı ilişkisi “anne ile evlilik” “tanıma” “Hakim hükmü” ile kurulur (TMK, 2001; m.282/II). Kısaca bireyler evlenirse veya çocukla Türk vatandaşı babası arasında “tanıma” ya da “hakim” hükmü ile bir soy bağı gerçekleşir ise çocuk Türk vatandaşlığını kazanır (Ulutaş, 2011; 184).

Evlilik birliği içi doğumunda kanun, eşler arasında “eşitlilik” ilkesini benimserken evlilik birliği dışı doğumlarda eşler arasında “eşitlilik” ilkesine yer vermemiştir. Yani anne Türk vatandaşı olunca çocuk doğrudan Türk vatandaşı olacak, baba Türk vatandaşı olduğunda kanunun aradığı birkaç işlemin gerçekleşmiş olması gerekecektir.

2.2.2. Doğum Yeri Esası

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 8. maddesinde “doğum yeri” esası ile ilgili *“Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır”* ifadesine yer verilmiştir.

“Doğum yeri” esası kanunda anayasal bir esas olarak kabul görmemişti. Bu esas Türk Hukukunda gerek 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda (m.4) gerek 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda (m.8) ayrı şartları bulunan ikincil esas olarak düzenlenmiştir (Güngör, 2016; 68).

Türk Hukukunda, tarihi gelişim içinde doğum yeri esasına göre vatandaşlığın kazanılması genel olarak Türkiye’de doğmuş olan herkesin vatandaşlığa alınması amacına değil, vatansızlık hallerinin önlenmesi amacına hizmet etmektedir (Güngör, 2016; 69).

AVS'nin içeriğine göre, taraf devlet kendi sınırları içinde doğmuş olup, doğum sebebiyle başka devletin vatandaşlığını kazanamamış olan çocuklara kanun yoluyla doğum anında vatandaşlık vermelidir. Aksi durumda çocuk vatansız duruma düşecektir. Ülkeler kendi topraklarında bulmuş olduğu çocuklara vatandaşlık vermelidirler (Alibaba, 2017; 56). Buradan da anlaşıldığı üzere her iki düzenleme vatandaşlığı önleyici niteliğe sahiptir. Bu durumun sözü geçen sözleşmede yer alan vatansızlığın önlenmesine yönelik ilkelerin uzantısı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türk vatandaşlık kanununda toprak (doğum) esasına göre vatandaşlığın kazanılması “Türkiye’de doğan çocuk” ve “Türkiye’de bulunan çocuk” olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır.

Doğduğu ülkeye bağlı olarak vatandaşlık kazanması, toprak esasını ifade eder. Bu şartın gerçekleşmesi bakımından, Türkiye'nin ülke sınırlarını çizmek gerekir. Burada milletlerarası hukukta kabul edilen prensipler geçerlidir. Bu prensiplere göre Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, siyasi sınırlar içinde kalan kara parçası ve kara suları ve bunların üzerindeki hava sahasını kapsar. Bu kapsam dışında Türkiye devleti kabul edilen yerlerde vardır (Nongoute, 2017; 34). Örneğin, Açık Denizdeki Türk bayrağı taşıyan gemiler ve aynı alan üzerindeki Türk sivil hava gemileri de Türkiye sayılmaktadır. Bu gemilerde doğan çocuk da Türkiye’de doğmuş sayılmaktadır. Türk savaş gemilerinde doğan çocuklar da gemilerin nerede olmasına bakmaksızın daima Türk bayrağı taşıdığı için Türkiye’de doğmuş olma şartını gerçekleştirmiş olur.

Türkiye’de doğmak kişiye Türk vatandaşlığını direk kazandırmaz. Ancak Türkiye sınırları içinde doğmuş çocukların anne veya babası vatansız olması halinde çocukların Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. İkinci olarak son 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanun’unun 8. maddesinde; “*Türkiye’de doğan ve yabancı ana veya babasından dolayı herhangi bir ülke vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır*” ifadesi yer almıştır (Bostan, 2018; 63).

Kanunun 8. maddesinin hükmüne örnek olarak, Suriye ordusuna karşı savaşmaları nedeni ile Suriye vatandaşlığından atılan ve bunun sonucunda vatansız duruma düşen kişilerin Türkiye’de doğan çocuklarına Türk vatandaşlığı verilecektir.

Kanun yabancı anne ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülke vatandaşlığını kazanamamış olmaktan bahsediyor ise “doğum yeri” esasına göre vatandaşlığın kazanılmasında önemli olan, soy bağı ile bağlı olan anne ve babadan yabancı ülke

vatandaşlığını kazanamamış olmasıdır. Eğer çocuk soy bağıyla bağlı olduğu anne ya da babadan herhangi birisinden yabancı ülke vatandaşlığını kazanmış ise artık Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Zira bu durumda çocuk vatansız kalmayacaktır. Çocuğun soy bağı esasına göre anne ve babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanamaması farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

İlk olarak anne ve babanın vatandaşı olduğu ülke, vatandaşlığın kazanılmasında “soy bağı” esasını kabul etmemiş, siyasi toprak esasını kabul etmiş olabilir. Bu durumda Türkiye’de doğmuş olan çocuk anne ve babasına bağlı olarak vatandaşlık alamayacaktır. İkinci olarak anne veya babanın vatandaşı olduğu devlet “soy bağı” esasını kabul etmiş olmasına rağmen anne ve babanın doğum anında hukuki bir bağ olmadığı zaman çocuk soy bağı esasına göre vatandaşlık kazanamayacaktır. Üçüncü olarak da anne veya baba vatansız olmasıdır. Bu durumda da çocuk soy bağıyla bağlı olduğu anne ve babasından dolayı vatandaşlık alamayacaktır. Bu durumlarda çocuk “doğum yeri” esasına göre Türk vatandaşlığını kazanabilir.

Bir diğer durum ise çocuğun yabancı ülke vatandaşlığını doğum anında kazanamamış olmasıdır. Çocuk Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için doğum zamanı soy bağıyla bağlı olduğu anne ya da babasında veya her ikisinden vatandaşlık kazanamamış olması çocuğa Türk vatandaşlığını kazandıracaktır. Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra anne veya babasına göre başka bir devlet vatandaşlığını kazanması çocuğun Türk vatandaşlığına etki etmeyecektir (Doğan, 2016; 57). Başka bir deyişle toprak esasına göre Türk vatandaşlığının kazanılmasından sonra, çocuk soy bağıyla bağlı olduğu baba ve annesinden başka bir devlet vatandaşlığını kazanırsa, çocuğun Türk vatandaşlığına zarar gelmeyecek, çocuk Türk vatandaşı olamaya devam edecektir. Bu durumdaki çocuklar çifte vatandaş olacaktır.

Türk vatandaşlık kanununda milletlerarası bir teamül kuralı haline gelmiş olan bir karineye de yer verilmiştir. Buna esasen; “*Türkiye’de bulunmuş çocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye’de doğmuş sayılır*” (TVK, 2009; m.8/II) ifadesi kanunda yerini almıştır.

Karinenin aksine yani çocuğun Türkiye’de doğmamış olduğu da delil ile ispat edilebilir. Böyle bir durumda çocuk Türk vatandaşlığı kazanamaz. Çocuğun Türkiye’de doğduğunu veya başka bir yerde doğduğunu ispatlamak için kanun bir süre tanımamıştır (Nongoute, 2017; 34). Oysaki doğum yeri esasına bağlı olarak kazanılan vatandaşlık da asli vatandaşlıktır. Kanun gereği doğum anından hüküm ifade eder. Bu yolla bir

vatandaşlığın kazanılmasına esas teşkil eden karinenin aksini ispatı bir süre ile sınırlandırılması gerektiği düşünülmektedir. Asli vatandaşlığın kazanılmasında istikrar zarureti dikkate alınırsa karinenin aksini ispatın “makul ve icaplara” uygun düşecek bir süre ile sınırlandırılması uygun olacaktır. Bu sürenin olmaması herkes tarafından her zaman aksi iddia edilebilir anlamına gelir. Kanunda ispatın yapılması gerektiği hususunda bir açıklık olduğu düşünülmektedir.

403 sayılı ETVK yürürlükte olduğu dönemlerde vatandaşlığa alınma kararının iptali için 5 yıllık bir sürenin dikkate alınması gerektiği savunuluyordu. Ancak 5901 sayılı TVK, vatandaşlığı kazanma kararının iptali için herhangi bir süre tanınmadığından, makul ve icaplara uygun bir süre içinde karinenin aksi ispat edilebilir ifadesine yer vermiştir. Kanaatimizce eski kanunda olduğu gibi yeni kanunun da kazanma kararının iptali için kanunun öngördüğü bir süre ile sınırlandırılması gerekir.

Türk vatandaşlığının doğum yeri esası ile kazanılmasında yönetmelikte tespit edilen belgeler ile doğumun olduğu yer valiliğine müracaat yapılmalıdır (Doğan, 2016; 58).

2.2.3. Türkiye’de Doğan Suriyeli Çocukların Hukuki Durumu

Konuyu Türkiye’de doğan çocuklar bakımından incelediğimiz zaman, Suriyelilerin Türkiye’de doğan çocuklarının durumunu da göz ardı etmemek gerekir. Günümüzde Suriyelilerin vatandaşlığa alınması sık sık gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan Mülteci Hakları Alt Komisyonu’nun hazırladığı Göç ve Uyum adlı raporda, yaklaşık otuz bin Suriyelinin Türk vatandaşlığına alındığı ve bunlardan on bin kadarının 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 7. maddesine esasen Türk vatandaşı baba ya da anneden evlilik birliği içinde doğan çocuk olması sebebiyle vatandaşlığın verildiği açıklanmıştır. “Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi” adlı çalışmada ise, 2017 Kasım ayı itibariyle 38 bin Suriyelinin Türk vatandaşlığına alındığı açıklanmıştır. Bu sayının daha sonra 60 bine ulaştığı açıklanmıştır. “Göç ve Uyum” adlı raporda, Türkiye’de yaşayan 3.4 milyon geçici koruma statüsündeki Suriyelinin direk Türk vatandaşlığına alınması gibi bir durum söz konusu değildir (Bostan, 2018; 62).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25. maddesine esasen, geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye’de kalma hakkı sağlar. Bu belge kanunda düzenlenen ikamet izin belgesi veya onun yerine geçen belgeler ile eşdeğer sayılamaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı sağlamaz, süresi ikamet izni kapsamında dikkate alınmaz ve belge sahibine Türk

vatandaşlığına başvurma hakkı sayılmaz (Bostan, 2018; 63). Yönetmeliğin bu maddesine esasen geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin, vatandaşlığa alınma başvuru hakkını engelleyici bir düzenleme olduğu görülmektedir.

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 11. maddesine esasen yetkili makam tarafından Türk vatandaşlığının kazanılması için aranan şartlardan biri olan “Türkiye’de kesintisiz 5 yıl ikamet etmiş olmak” şartı geçici koruma statüsündeki Suriyeliler için geçerli değildir (Bostan, 2018; 65). Bu durumdan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin, Türkiye’de 5 yıl ikamet etseler dahi yaşadıkları bu süre ikametden sayılmayacaktır.

Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler, Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 16. maddesine esasen evlenme yolu ile vatandaşlık kazanabilecektir. Bunun için “Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden” kişiler, istenen bütün şartların tamamlanması durumunda Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir. Bu evliliğe esasen doğan çocuklar da vatandaşlık kazanabilecektir.

Ancak daha önce de belirtildiği gibi Türkiye’de doğmuş olup yabancı anne ve babasından dolayı doğum ile başka bir devlet vatandaşlığının kazanılmaması durumunda çocuk doğum anından başlayarak Türk vatandaşı olur. Örneğin, Suriye ordusuna karşı savaşmaları nedeni ile Suriye vatandaşlığından atılan ve bunun sonucunda vatansız duruma düşen kişilerin Türkiye’de doğan çocuklarına Türk vatandaşlığı verilecektir. Bunun haricinde Suriyeli anne ve babadan Türkiye’de doğan çocuk Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır.

Türk Vatandaşlık Kanunu’nda “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlıklı maddesinde yer verilen “Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda hizmeti geçenler” ve “göçmen olarak kabul edilen kişilere” vatandaşlık verilmektedir (TVK, 2009; m.12/a). Suriyeli göçmenlerin bir kısmı da Türk soylu ve Türk kültürüne ait olmalarından dolayı serbest veya iskanlı göçmen kabul edilebilme ve vatandaşlığa geçme imkanları bulunmaktadır. Türk Hukukunda istisnai olarak vatandaşlığın kazanılmasının bir diğer yolu olan “vatandaşlığa alınması zaruri görülen” kişilerdir (TVK, 2009; m.12/c). Burada zaruretin ne olduğu kanunda belirtilmemiştir. Sadece “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halleri bulunmamak şartı” ve “talepte bulunmaları” şartı ile Cumhurbaşkanı kararıyla vatandaşlık kazanması mümkün görülmüştür. Buna esasen

Suriyeli göçmenler vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler kapsamında “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halleri bulunmamak” şartı ile Türk vatandaşlığını Cumhurbaşkanı kararı ile kazanabilecektir. Bunun yanı sıra kanunda “belli bir miktarda yatırım yapanların” Türk vatandaşlığını istisnai olarak kazanabilecekleri belirtilmiştir. Bu kapsamda geçici koruma statüsündeki kişiler de kanunda öngörülen tutarda yatırım yaparak vatandaşlık kazanabileceklerdir (Bostan, 2018; 66).

Suriyeli göçmenlerin “genel yoldan vatandaşlık kazanma”, “yeniden vatandaşlık kazanma”, “seçme hakkını kullanarak vatandaşlık kazanma” hallerinden biri ile Türk vatandaşlığını kazanamayacaklardır. Çünkü genel yolla vatandaşlık kazanmada 5 yıllık ikamet şartı vardır. Geçici koruma statüsündeki kişilerin ikameti 5 yıllık süreden sayılmamaktadır. Yeniden kazanma eskiden Türk vatandaşı olanlar için tanınmış bir haktır. Seçme hakkı ile kazanma ise 27. maddeye esasen çıkma izni alan anne veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar için bir kazanma yöntemi olmuştur. Yani geçici koruma statüsündeki Suriyeliler bu yolla vatandaşlık kazanamayacaklardır.

Geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenlere sağlanacak hizmetler, Geçici Koruma Yönetmeliği’nde; eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık vb. hizmetler olarak belirtilmiştir. Türkiye’de kayıtlı tüm Suriyeli göçmenlere sağlık hizmetleri ve kullanılan ilaçlar Sağlık Bakanlığı işbirliği ile ücretsiz olarak karşılanmaktadır (Bostan, 2018; 66).

2.3. TÜRK VATANDAŞLIĞININ SONRADAN KAZANILMASI

Türk vatandaşlığı sadece doğumla değil sonradan da kazanılabilmektedir. Sonradan kazanılan vatandaşlık, geçmişe etkili değildir. Sonradan kazanılan vatandaşlık şartların tamamlandığı andan itibaren, netice doğurmaktadır. Bu şekilde kazanılan vatandaşlık asli vatandaşlık gibi süreklidir. TVK’de 9. maddesinde vatandaşlığın sonradan kazanılması 3 yolla mümkün olur. Bunlar;

- Yetkili makam kararı,
- Seçme hakkı,
- Evlat edinmedir.

Bu yollar ile Türk vatandaşlığı sonradan kazanılabilecektir (Yıldız, 2017; 49). Çalışmanın bundan sonraki bölümünde vatandaşlığın sonradan kazanılmasını düzenleyen bu maddeleri inceleyeceğiz.

2.3.1. Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararıyla Kazanılması

Türk vatandaşlık hukukunda vatandaşlığın kazanılması doğumla ve sonradan kazanılan vatandaşlık olarak iki başlık altında incelenmiştir. Kanun gereğince doğumla kazanılan vatandaşlık soy bağı ve toprak esasına göre doğum anında kazanılırken; yetkili makam kararı, seçme hakkı ve evlat edinme yollarıyla sonradan kazanılabilir (Çelik, 2017; 362).

Vatandaşlığını yetkili makam kararı ile kazanmak isteyen kişi kanunda öngörülen şartları tamamlaması gerekmektedir. Türk vatandaşlık kanununun 19/I maddesine esasen Türk vatandaşlığına alınmak isteyen yabancı kişilerden başvurusu için öngörülen şartları taşıyanlar adına vatandaşlık dosyası düzenlenir ve karar alınması üzerine İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bakanlığın yaptığı inceleme ve araştırma sonucunda talepleri uygun olanlar bakanlık kararıyla Türk vatandaşlığına alınacaktır. Talepleri uygun görülmeyen kişilerin başvurularını Bakanlık reddeder (TVK, 2009; m.19/I,II). Yetkili makam kararı ile kazanılmanın bir yolu olan istisnai olarak vatandaşlığa almada yetkili makam ise Cumhurbaşkanındır.

Yetkili makam kararı ile kazanılan vatandaşlığın hukukta “telsik” olarak ifade edilmektedir (Aybay, 1982; 43). Telsik’ten maksat, bireyin daha önce vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir ülkenin vatandaşlığına, kanunda belirtilen şartların tamamlanmasıyla ve istemde bulunmasıyla, yetkili makam kararı ile alınmasıdır. Birey daha önce vatandaşı olmadığı bir ülkenin vatandaşlığını almakta ve bu doğrultuda çok sıkı manevi ve maddi bağlantısının bulunması vatandaşlığa alınma sebebi olarak kabul edilmektedir. Sıkı irtibat ve kişinin vatandaşlığa alınma arzusunu yetkili makama bildirmesi ile yetkili makamında bu doğrultuda karar vermesi neticesinde kişi sonradan vatandaşlık kazanabilir. Yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında bu şartların gerçekleşmiş olması gerekir.

Kişinin vatandaşlığı yetkili makam kararı ile genel yoldan kazanması için kişi Türk Vatandaşlık Kanun’unun 11. maddesinde öngörülen şartları başvuru anında sağlamış olması gerekmektedir. Bununla birlikte şartların var olması kişinin mutlaka vatandaşlık alacağı anlamını taşımaz. Nitekim TVK’nin 10. maddesinde Türk vatandaşlığına almada aranan şartların var olması kişinin vatandaşlık kazanmasına mutlak bir hak sağlamayacağı hükmüne yer verilmiştir. Ancak yabancı bir kişinin devletin vatandaşlığını kazanması devletin egemenlik hakkını ilgilendirdiği için yetkili makamın bu konuda takdir yetkisi vardır. Bu bakımdan yabancı bir kişinin yetkili makam kararı ile genel yoldan vatandaşlık

kazanması, kanuni şartların varlığı inceleme komisyonu tarafından tespit edildikten sonra yetkili makamın takdiriyle mümkün olacaktır (Güner, 2016; 294). Buna esasen yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma bir hak değil, bir lütuf olarak düzenlenmiştir denilebilir.

Yetkili makamlar takdir yetkisini tabi ki keyfi olarak kullanamazlar. Takdir yetkisinin kullanımında önemli noktalar, kanuni sınırlar içinde kalmak, eşitlik ilkesi, kamu yararının gözetilmesi, gerekçelendirme gibi kanunda özel şartlar benimsenmiştir (Güngör, 2016; 76). Aynı şekilde iradenin her türlü işlem ve eylemlerine karşı yargı yolu da açık tutulmuştur. Bu iki esas değerlendirildiğinde, yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması telsik esasına binaen vatandaşlığın kazanılması ne tam anlamı ile bir hak ne lütuf olarak kabul edilebilmektedir (Doğan, 2016; 62).

Kanunda yer verilmiş hükme göre, *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, kanunda belirtilen şartları taşıması halinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz”* (TVK, 2009; m.10). Kanunda idareye takdir yetkisinin verilmiş olması, takdir yetkisinin keyfi olarak kullanılmayacağı öngörülse de yargı organları verilmiş kararın yerindeliliğini denetlemeyecektir. Ancak hiçbir şekilde kanunda bulunmayan bir esasa dayanarak kişinin talebi reddedilmez. Aksinin kabulü anayasanın 66. maddesindeki “kanunilik” ilkesine aykırı olmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi anayasanın bu ilkesinin ihlal edildiği demektir. Zira Anayasada, *“yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılmaz”* ifadesi kabul görmüştür (m.25/4).

İdare takdir yetkisini kullanırken gerekçe göstermek zorunda olduğu genel kabul görmektedir. Yargı organı, iradenin gerekçesinden hareketle, verilen kararın takdir yetkisinin kapsamında olup olmayacağına karar verecektir. Uygulamada idare bazı kararlarda takdir yetkisini kullanırken gerekçe gösterirken bazı kararlarda herhangi bir gerekçe göstermemektedir (Doğan, 2016; 62).

Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla sonradan kazanmak için talepte bulunan kişilerin Türkiye’yle bağlılığı ve ilgisinin yoğunluğunu esas alarak bir ayrıma tabi tutmuştur. Buna esasen aşağıda sayılan yollarla Türk vatandaşlığı sonradan kazanılabilmektedir.

- Genel olarak vatandaşlığa alınma (m.11),
- İstisna olarak vatandaşlığa alınma (m.12),
- Yeniden vatandaşlığa alınma (m.13, m.14),

- Evlenme yoluyla vatandaşlığa alınma (m.16),
- Evlat edinme yoluyla vatandaşlığa alınma (m.17).

Bu yollarla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişinin, her şeyden önce vatandaşlığı kazanma yönünde iradesinin var olması gerekir. Yani kişi kanunun öngördüğü şartları tamamlasa bile talepte bulunmadığı sürece vatandaşlığa alınmaz.

2.3.1.1. Genel Olarak Vatandaşlığa Alma

Türk vatandaşlık kanununda yetkili makam kararıyla vatandaşlığa almanın normal yolu olan genel olarak vatandaşlığa almanın kanun koyucu tarafından 8 şart belirlemiştir (TVK, 2009; m.11). Buna esasen vatandaşlığa alınma başvurusunda bulunacak bireylerin,

- “Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak”,
- “Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmak” (yurt dışında geçen süre 12 ayı geçmemesi şartıyla),
- “Türkiye’ye yerleşmeye karar verdiğini davranışlarıyla teyit etmek”,
- “Sağlıklı olmak”,
- “Türkçe konuşabilmek”,
- “Türkiye’de kendisi ve bakmakta yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayacak mesleğe ve gelire sahip olmak”,
- “Milli düzenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edebilecek bir hali bulunmamak”, şartları aramaktadır (Yıldız, 2017; 50).

Kısacası, yabancı bir kişinin Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, kanunda aranan şartların tamamlanması, kişinin iradesi ve yetkili makamın kararı olmak üzere bu şartların tamamlanmasıyla kişi Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Yetkili makam kararıyla genel yoldan vatandaşlığın kazanılmasındaki aranan şartlar aşağıdaki bölümlerde sırasıyla açıklanmıştır.

Ergin ve Ayırt Etme Gücüne Sahip Olmak

Türk vatandaşlığına alınmak isteyen yabancı kişi, “*Kendi milli kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmalıdır*” (m.11). Türk vatandaşlığına alınma başvurusunda bulunan yabancı ayırt etme gücüne sahip olmalıdır. Müracaat sahibinin ergin ve ayırt etme gücüne sahip olup olmadığı hususu milli hukuka göre araştırılır. Vatansız bir kişinin başvurması durumunda Türk Hukuku esas alınacaktır. Erginlik yaşı Türk Medeni Kanunu’ndan yüksek olan bir devletin vatandaşı, Türk Medeni Kanunu’na nazaran ergin sayılacak yaşta olsa bile vatandaşlık için yaptığı başvuru kabul edilmez (Nongoute, 2017; 38).

TVK’de ergin olma şartının dışında ayırt etme gücüne sahip olma şartı da aranmıştır. Genel olarak hukuk sisteminde ergin ve ayırt etme gücüne sahip kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetlerine, yani fiil ehliyetlerine sahip oldukları kabul edilmektedir. Fiil ehliyetine göre gerçek kişilerin hukuki durumu, tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetliler, tam ehliyetsizler, sınırlı ehliyetsizler olmak üzere dört farklı gruba ayrılır (Akıntürk & Ateş Karaman, 2015; 128).

Tam ehliyetli kişiler vatandaşlığa alınma başvurusunu bizzat yapabilecek kişilerdir. Tam ehliyetli olmak ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak kısıtlı olmamak demektir (Ertuğrul & Turpçu, 2012; 65). Sınırlı ehliyetsizler (kısıtlılar, ayırt etme gücüne sahip küçükler) fiil ehliyetleri, Türk kanunlarına göre tayin edilmekte ise, vesayet makamının müdahalesi altındadır. Vatandaşlığa alınma başvurusunu yapabilmek için vesayet makamı ile denetim makamının izninin alınması gerekmektedir. Kendisine yasal danışman (kanuni müşavir) tayin edilen kişi, yasal danışmanın görüşüne gerek kalmaksızın, vatandaşlığa alınma başvurusunu tam ehliyetliler gibi yapabilirler (Nomer, 2017; 81).

Özetle; Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişiler vatandaşlığı kazanamayacak. Sınırlı ehliyetsizler ise vesayet makamlarının iznine tabi olarak vatandaşlığa alınma başvurusunu yapabileceklerdir. Ancak bu sonuç Türk hukuk sistemini ifade etmektedir. Yabancı vatansız ise Türk vesayet hukukunun hükümleri dikkate alınacaktır. Yabancı bir devlet vatandaşı ise kendi milli hukukuna göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olması şartıyla vatandaşlık başvurusunda bulunabilir.

İkamet Şartı

Türkiye cumhuriyeti vatandaşlığını almak isteyen kişi, “*başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz 5 yıl ikamet*” etmiş olmalıdır (TVK, 2009; m.11/b). Kesintisiz Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmak, vatandaşlığa alınmak isteyen bireyin, Türkiye’de yaşamak istediğini ve yer olarak benimsediğini ve bu topluma uyum sağladığını yeterli bir gösterge olarak görmüştür. Bu süre milletlerarası hukuk açısından da makul görülmüştür (Güngör, 2016; 85).

Türkiye’de ikamet, yabancı kişinin Türkiye’de konut ve ikametgah (yerleşim yeri) almasını gerektirmez. İkamet, Kanun’a göre Türkiye’de oturmaktır (Nomer, 2017; 83). Bu itibarla Türkiye’de oturma niyeti taşımayan geçici sığınmacı olan kişiler, ticari amaçla, bilimsel araştırma amacıyla ya da iş kurmak sebebi ile kısa süre ikamet izni ile Türkiye’de

bulunan kişiler, vatandaşlığa alınma bakımından TVK'nin 11. maddesi gereğince ikamet şartını gerçekleştirmezler.

Beş yıl süren ikametın “kesintisiz” olması gerekir. Ancak bu prensip yumuşatılmıştır. Kişinin 6 ayı geçmemek şartı ile Türkiye dışında bulunabilir. Yurt dışında geçirilen bu süre ikametden sayılmaz. Türk Medeni Kanun'una göre ikametgah sahibi olan yabancı kişinin tedavi, öğrenim veya herhangi bir zorlayıcı sebeplerle Türkiye dışında bulunması halinde, dışarda geçen zamanı toplam 6 ayı geçse dahi ikamet süresi kesilmez (Nomer, 2017; 83). Ancak 19 Ekim 2017 tarihli ve 7039 sayılı kanunun 30. maddesi ile bu maddede yer verilen “altı ay” süresi “on iki ay” şeklinde uzatılmıştır. Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde bulunanların da ikameti ikametden sayılmamaktadır (Özbek, 2018; 75).

İkamet, Kanun'a göre Türkiye’de oturmaktır. Bu itibarla Türkiye’de oturma niyetini taşımayan geçici sığınmacı olarak veya bilimsel araştırma amacıyla, ticari bağlantı ya da iş kurmak gibi sebeplerle kısa dönem ikamet izni ile Türkiye’de bulunmak, Türk vatandaşlığının kazanılması bakımından geçerli ikamet olarak kabul edilmemektedir. Buna esasen vatandaşlığa alınma başvurusunda bulunan yabancıların “Pasaport Kanunu” ve “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) hükümlerine uygun olarak Türkiye’ye girmiş ve Türkiye’de ikamet etmiş olması gerekmektedir. Sözü geçen kanunun hükümlerine aykırı olarak Türkiye’de oturmakta olan ve Türkiye’ye girmiş olan yabancı, Türkiye’de oturma süresi ne kadar olursa olsun, Türkiye’de 5 yıl ikamet etmiş olmak şartını gerçekleştirmiş sayılmaz (Nomer, 2017; 82).

Yabancı bir kişinin Türkiye’de ne kadar oturduğu İl Emniyet Müdürlüğü tarafından verilen ikamet teskeresi ve Türkiye’ye giriş çıkış zamanını gösteren belgeyle tespit edilmektedir (Nomer, 2017; 82).

Yerleşme Niyeti

Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişi, “Türkiye’ye yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit” etmelidir (TVK, 2009; m.11/1-c). Bu şarttaki amaç, bireyin Türk toplumunun hayat tarzını benimsediği, uyum sağladığını ve bu hayat tarzına geçmek istediğini davranışları ile tespit etmektir (Doğan, 2016; 71).

Yönetmelikte, “Türkiye’de taşınmaz mal edinmek, çalışma iznine tabi olarak bir iş yerinde çalışmak ve benzeri davranışlarla teyit etmiş olmak veya Türk vatandaşı ile

evlenmek, ailece müracaat etmek, daha önce Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana, baba, kardeş ya da çocuk sahibi olmak veya eğitimini Türkiye’de tamamlamak”, (m.15/1-c) Yerleşme niyetini gösteren esaslar olarak kabul edilmektedir (Doğan, 2016; 82).

Yabancıların Türk vatandaşı ile evlenmesi, ülkede taşınmaz mal edinmesi, yurt dışı iş merkezini ticaretini Türkiye’ye getirmesi veya sermaye yatırımı yapması gibi davranışlarla kişinin yerleşme niyetinin olduğu kabul edilecektir (Güner, 2016; 307). Bu gibi davranışlar kişinin hayatını Türkiye’de sürdürmek istemesi olarak anlaşılmaktadır.

Sağlıklı Olmak

Türk vatandaşı olmak için başvuruda bulunan bireyin, “*genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden bir hastalığı*” bulunmaması gerekir (m.11/1-ç). Bu madde kişinin hiçbir hastalığının olmaması değil, genel sağlık bakımından tehlike arz edecek (bulaştırıcı) bir hastalığının olmaması gerekir.

Türk vatandaşlığına alınmak isteyen bireyin genel sağlık bakımından tehlike oluşturacak bir hastalığın olmaması, temas ettiği kişiler ve muhiti için tehlike oluşturabilecek (Tüberküloz, Aids) gibi hastalıkların bulunmaması gerekmektedir. Bu hastalıklar Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık raporuyla belgelendirilmesi gerekmektedir (Nomer, 2017; 84).

İyi Ahlak Sahibi Olmak

Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 11-d maddesine, Türk vatandaşlığına alınmak isteyen kişinin “*iyi ahlak sahibi*” olması gerekmektedir. Burada genel olarak ifade edilmek istenen, yabancıların Türk toplum anlayışına göre iyi ahlaklı olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu nitelendirmede Türk örf ve adetlerine dayanan ahlak anlayışı ve toplumun değerlerine aykırı olmayan bir yaşam şekli ölçü olacaktır (Nomer, 2017; 85). İçinde yaşayacağı Türk milletine ve hayatını idame edeceği bölgeye zarar verebilecek, kaçakçılık, dolandırıcılık, sahtekarlık, hırsızlık gibi toplumun hoş karşılamadığı hareket ve suçları alışkanlık ve meslek haline getirmiş bulunmaması, sanatı ve mesleğiyle kendisine, ailesine ve bulunduğu topluma faydalı bir unsur olarak çalışan birey olduğu yönünde çevresine kanaat oluşturmalıdır (Doğan, 2016; 72). İl Emniyet Müdürlüğü tarafından kişinin iyi ahlaka sahibi olup olmadığı yapılacak araştırma sonucunda belirlenecektir (Güngör, 2016; 93).

Türkçe Konuşabilmek ve Geçimini Sağlayabilmek

Türk Vatandaşlığı Kanunu'na 11-e maddesine göre, vatandaşlığa alınacak kişi yeteri kadar Türkçe konuşabilmelidir. Vatandaşlığa alınma şartlarından biri olan Türkçe konuşabilmek şartının getirilmesi doğaldır. Zira kişi ihtiyaçlarını karşılamak için ve toplumsal hayata uyum sağlayacak kadar dil bilgisine sahip olması gerekir. Kanunda aranan husus yabancıların Türkçesi hiç değilse söyleneni anlayabilecek ve istediğini anlatabilecek kadar olmasıdır.

İlgili yönetmeliğe göre, Türkçe konuşma yeterliliği, Müracaat İnceleme Komisyonu tarafından tespit edilmektedir (TVKUY, 2010; m.19/I-c). Bununla beraber duyma ve konuşma engelli kişilerin mülakatları, onların işaretlerinden anlayan kişiler tarafından yapılır. Kişi yazma ve okuma biliyorsa mülakat yazılı olarak yapılacaktır. Bu hususların doktor raporu ile tespit edilmesi gerekmektedir (TVKUY, m.19/III).

Kamu Düzeni ve Milli Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hali Bulunmamak

Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 11-f maddesinde vatandaşlık başvurusunda bulunan kişinin, kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edebilecek bir durumun bulunmaması şartı aranmıştır. Bu şarttaki amaç, milli güvenlik açısından tehlike arz eden ve ülkenin bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenler bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içinde bulunanların ve herhangi bir casusluk, isyan, evrakta sahtecilik, uyuşturucu ve silah ve sabotaj gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların vatandaş olmalarını engeller (Abas, 2008; 84).

Kanun genel yoldan vatandaşlığa alınmak isteyen yabancılarda, yukarıda sıralanan şartların yanında, vatandaşı oldukları devletin vatandaşlığından çıkma şartı da arayabilirdi (Nomer, 2017; 87). Ancak 19 Ekim 2017 tarihli 7039 sayılı kanunu ile "Türk vatandaşlığı kazanırken kişinin eski vatandaşlığından çıkma şartı" kanundan çıkartılmıştır.

2.3.1.2. İstisnai Yolla Vatandaşlığa Alınma

İstisnai hallerde Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kazanılması 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanun'unun 12. maddesinde düzenlenmiştir. Bu yolla vatandaşlık kazanacak kişilerin Türkiye ile ilgi ve bağılıklarının, genel yoldan vatandaşlığa alınan kişilere göre daha yoğun olduğu kabul edilmektedir.

Kanunun 12. maddesine göre, “*Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler¹”.*

Kanun, istisnai yolla vatandaşlığa alınacak kişiler için reşit olması şartı aranmamıştır. Kanunda müracaat edecek kişilerin, reşit ve ayırt etme gücüne sahip olması şartına yer vermemekle, bu durumdaki bireylerin vatandaşlığı kazanmak için başvuruda bulunma ihtimali açık bırakılmıştır. Kanaatimizce istisnai haller kapsamında Türk vatandaşlığına alınacak kişilerde “reşit ve ayırt etme gücüne sahip olma” şartının aranmaması kanunun bir eksikliğidir.

Kanun koyucu istisnai vatandaşlığa alınacak kişileri 4 grup halinde tespit etmiştir. Bunun yanı sıra Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmelikte ile belli miktarda yatırım yapanlar Türk vatandaşlığını istisnai yolla kazanabilecektir.

a) “*Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik, sanatsal, sportif ve bilimsel alanlarda olağanüstü hizmeti geçen veya geçeceği düşünülen ve ilgili Bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler, istisnai olarak Türk vatandaşlığını kazanabilecektir*” (TVK, 2009; m.12/I-a).

Hükmümün kabulünde ülkeye hizmeti ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifade ile hükmün gayesi, olağanüstü hizmeti ve vasıfları dolayısıyla ülkeye yararlı olmuş ve yararlı olabileceği düşünülen kişileri, genel olarak vatandaşlığa almada aranan şartlara tabi tutmaksızın Türk vatandaşlığının kazandırılmasıdır.

18 Temmuz 2016 tarihli 6735 sayılı kanunun 27. maddesi ile “Türk vatandaşlığının istisnai hallerde kazanılması” başlığına (a) bendinden sonra gelmek üzere (b) bendi eklenmiş ve diğer bentler buna göre tesesül edilmiştir. Bu kanunla yapılan ekleme aşağıdaki gibidir.

b) “*6458 sayılı ve 4 Nisan 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) 31. maddesinin birinci fıkrasının (J) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşleri, kendilerinin ve eşlerinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocukları Türk vatandaşlığını istisnai yoldan kazanabilecektir*” (TVK, 2009; m.12/1-b).

YUKK’un 31/j bendinde ifade edilen “Türkiye’de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenler” kişiler Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanaabileceklerdir.

¹ 2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188’inci maddesiyle bu fıkrada da yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

13.08.2016 tarihli 6735 sayılı “Uluslararası İşgücü Kanunu” (UİK) ile vatandaşlığa alınacak kişiler iki farklı guruba alınmıştır. Bunlardan ilki, Cumhurbaşkanının kararlıya belirlenecek olan yatırım yapanlar, diğeri ise Turkuaz Kart sahibi yabancılar. Türkiye’de belli oranda yatırım yapacak olan kişiler istisnai olarak Türk vatandaşlığına alınabilecekleri kabul edilmiştir (Güngör, 2016; 103). Buna göre Türkiye’de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek tutar ve kapsamda yatırım yapanlar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve bağımlı veya ergin olmayan yabancı çocukları istisnai yoldan vatandaşlığı kazanabilecek niteliktedirler.

UİK’a göre Turkuaz Kart, “*yabancıya Türkiye’de süresiz çalışma hakkı, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına ise ikamet hakkı veren belge*” olarak tanımlanmıştır (Çelik, 2017; 375).

Bu kartın, “Uluslararası işgücü politikası doğrultusunda; mesleki deneyimi, eğitim düzeyi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri ve Bakanlıkça belirlenen usul ve esaslara göre başvurusu uygun görülen yabancılara verileceği” kabul edilmiştir. Maddenin devamında, Turkuaz kartın 3 yılı geçiş süresi olmak üzere verileceği, geçiş süresinin (3 yıl) sonunda talep edilmesi halinde süresiz Turkuaz kartı verileceği hükme bağlanmıştır.

c) “*Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler*”

Bu fıkroda Türk vatandaşlığına alınması idari, siyasi veya herhangi bir sebeple zorunlu olan kişilerin istisnai yoldan Türk vatandaşlığına alınacakları kabul edilmiştir (Doğan, 2016; 82). Bu fıkranın uygulanması bakımından zaruret halinin tespitinde yetkili makam Cumhurbaşkanı’dır. Kanunun bu hükmü ile Cumhurbaşkanı’na herhangi bir yabancıyı istisnai yolla vatandaşlığa alabilme yetkisi vermektedir² (Nomer, 2017; 90).

Hüküm bu hali ile “kanunilik ilkesine” aykırı olduğu gibi, işlem ve eylemlerine karşı yargı denetimini de oldukça zorlaştıracaktır. Buna rağmen mevcut düzenleme, önceki düzenlemelere göre daha isabetlidir. Çünkü kanunda bir kısım şartlar aramak ve ihtiyaç halinde, aranan şartlar gerçekleşmiş gibi davranmak yerine hiçbir şartın aranmaması, en azından Kanun’a karşı hile olgusunu bertaraf edecektir.

TVKUY’de de bu konuyla ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Sadece bu gruptaki yabancıların idari, siyasi veya herhangi bir sebep ile zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Zaruret ölçütünün belirsiz olması idareye geniş takdir yetkisinin tanınması

² 2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188’inci maddesiyle bu fıkroda yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

anlamını taşımaktadır. Bu esasın maksat dışında da kullanılmaya elverişli olduğu düşünülmektedir.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından Türk Vatandaşlık Kanunu'nun uygulanması hususunda yapılan açıklamaya göre de “zaruret” uluslararası ilişkilerin gerekliliği ve ülkemizin menfaati veya herhangi bir sebepten kaynaklanabilir ve zaruretin tespiti Cumhurbaşkanı tarafından yapılmaktadır (Çelik, 2017; 385).

Zaruret ölçütünün belirsiz olması Cumhurbaşkanına geniş takdir yetkisi tanınmıştır. Buna esasen istisnai yolla vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilere aşağıdaki örneklerin gösterilebilir olduğu kanaatindeyiz.

Örneğin, Adana’da polisin “dur” emrine uymayarak kaçan Suriyeli bir genç polisin ateş açması sonucunda hayatını kaybetti. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yanlılıkla vurulan Suriyeli Ali El Hemda ailesine vatandaşlık sözü verdi. Cumhurbaşkanı kararı ile 7 yılın ardından Ali El Hemda’nın iki annesi, babası ve 17 kardeşine vatandaşlık verilmiştir. 7 yıldır vatandaşlık başvuruları dikkate alınmayan ailenin vatandaşlık işlemleri Cumhurbaşkanı’nın emri üzerine aynı gün yerine getirildi. Başka bir örnek verecek olursak Elazığ’da enkaz altında kalan iki kişiyi kurtaran Mahmut el Osman ve ailesine Cumhurbaşkanı tarafından vatandaşlık verilmiştir.

d) “Göçmen Olarak Kabul Edilen Kişiler”

Hukukta “göç” kavramı 5543 sayılı İskan Kanunu ile düzenlenmektedir. Sözü geçen kanunda yapılmış olan tanımda göçmen; “*Türk soyundan ve Türk kültürüne sahip olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olanlardır.*” TVKUY’de buna benzer bir tanım yapılmıştır (Çelik, 2017; 387).

İskan Kanunu’na esasen, göçmen olarak kabul edilecek bireyler istisnai olarak Türk vatandaşlığına alınabilecek kişilerdir. Bu durumdaki kişilerin vatandaşlığa alınmaları için, sınırdan girdikleri yer veya buldukları yerin en büyük Mülki İdare Amirliğine müracaat ederek aile fertleri ve kendileri için “vatandaşlığa girme beyannamesi” imzalayarak, “göçmen belgesi” almaları zorunlu tutulmuştur. Bu belgenin geçerlilik süresi 2 yıldır. Bu belge sahibi kişiler Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşlığına alınabilirler³

12 Aralık 2016 tarihli Bakanlar Kurulunun kararıyla 2010 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmelikte değişiklik yapılmış ve yabancıların Türk vatandaşlığına geçebileceği istisnai durumlara yenileri eklenmiştir. Aşağıda belirtilmiş olan şartlardan herhangi birini sağlayan yabancı kişi, kanunun 12/I-b maddesine esasen

³ 2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188’inci maddesiyle bu fıkrada yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kulunun kararıyla Türk vatandaşı olabilecektir. 2016 yılında yönetmeliğin 20. maddesine yapılan ekleme şöyleydi:

- a) “En az 2 milyon Amerikan doları tutarında sabit sermaye yatırımı gerçekleştirdiği Ekonomi Bakanlığınca tespit edilen”,
- b) “En az 1 milyon Amerikan doları tutarında taşınmaz tapu kayıtlarına 3 yıl satılmaması şerhi konulmak şartıyla satın aldığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca tespit edilen”,
- c) “En az 100 kişilik istihdam oluşturduğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca tespit edilen” (Çelik, 2017; 372),
- d) “En az 3 milyon Amerikan doları tutarında devletin borçlanma araçlarını 3 yıl tutmak şartı ile satın aldığı Hazine Müsteşarlığınca tespit edilen yabancılar” Türk vatandaşlığını istisnai yoldan kazanabilecektir (Yıldız, 2017; 51).

İçişleri Bakanlığının 22.02.2017 tarihli ve 725 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulu 13.03.2017 tarihinde Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 20. maddesine (e) bendini eklemiştir.

- e) “En az 1 milyon 500 bin Amerikan doları tutarında yatırım fonu katma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payı aldığı ve 3 yıl süre ile elinde tuttuğu Sermaye Piyasası Kurulunca tespit edilen yabancılar, Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir” (Köşgeroğlu, 2017; 192).

18 Eylül 2018 tarihli 106 sayılı Cumhurbaşkanı kararı ile Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmeliğin yürürlüğe koyulmasına, 5901 sayılı TVK'nin 49. maddesi gereğince karar verilmiştir. Bu yönetmeliğe esasen Türk vatandaşlığının istisnai hallerde kazanılmasında indirimle gidilmiştir. Verilmiş karara göre;

2010 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 20/II maddesinde yer alan “Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı fıkranın bentlerinde yer verilen değişiklikler aşağıdakilerdir.

- a) Fıkrasında ifade edilen “2 milyon Amerikan doları”, “Ekonomi Bakanlığınca” ibaresi sırasıyla “500.000 Amerikan doları veya dövüş karşılığı ya da karşılığı Türk lirası şeklinde”, “Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca” şeklinde,
- b) Fıkrasında ifade edilen “1 milyon Amerikan doları” ibaresi “250.000 Amerikan doları veya döviz karşılığı ya da karşılığı Türk lirası” şeklinde,

- c) Fıkrasında ifade edilen “100”, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca” ibareleri sırasıyla, “50”, “Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca” şeklinde,
- d) Fıkrasında ifade edilen "3 milyon Amerikan doları", "Hazine Müsteşarlığınca" ibareleri sırasıyla "500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk lirası", "Hazine ve Maliye Bakanlığınca" şeklinde,
- e) Fıkrasında ifade edilen “1 milyon 500 bin Amerikan doları” “500.000 bin Amerikan doları veya döviz karşılığı ya da karşılığı Tür lirası tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az 3 yıl elinde tutma şartı ile satın aldığı Sermaye Piyasası Kurulunca” tespit edilen,

Kişiler Türk vatandaşlığını istisnai yolla kazanabilecektir.

2.3.1.3. Yeniden Türk Vatandaşlığının Kazanılması

Türk Vatandaşlık Kanunu, daha önce Türk vatandaşlığına sahip bazı yabancıların, Türk vatandaşlığını kolayca, “yeniden” kazanmalarını temin eden bir düzenlemeye de yer vermiştir. Eskiden Türk vatandaşlığı olan kişiler kolayca yeniden Türk vatandaşlığını kazanabilecekler. Bunun için aranan şart, “*Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamasıdır*” (Nomer, 2017; 94). Bu bakımdan engel teşkil edecek bir hali bulunmayan eski Türk vatandaşları, Türkiye de oturma süresine bakmaksızın vatandaşlığı yeniden kazanabilecektir. Bu karar İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla mümkün olmaktadır. Bu gibi yabancılar Türkiye’de ikamet etme şartı bakımından iki guruba ayrılırlar. Bunlar:

- a) İkamet şartına tabi olmayan eski Türk vatandaşı yabancılar,
- b) İkamet şartına tabi olan eski Türk vatandaşı yabancılarıdır (Güner, 2016; 326).

Türk vatandaşlığını kaybederken, vatandaşlıktan doğan yükümlülüklerini ihlal ettiğini kabul ettiği kişi grupları için ikamet şartlı, diğerleri için ise, ikamet şartsız yeniden vatandaşlığa alınma müessesini kabul etmiştir denilebilir (Doğan, 2016; 83).

AVS'nin 9. maddesinde yeniden vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin hüküm getirmiş ve taraf devletin, ülkesinde ikamet eden eski vatandaşlarını, iç hukukunda kolaylık sağlayacak şekilde düzenleme getirerek yeniden vatandaşlığa kazandırılacağı düzenlenmiştir (Alibaba, 2017; 54).

a) İkamet şartına tabi olmayan eski Türk vatandaşı yabancılar

İkamet şartsız yeniden Türk vatandaşlığına alınmada, bireyin Türkiye’de bulunmasına gerek yoktur. Birey Türk vatandaşlığına alınmak için gerekli müracaatı, ülke dışında dış temsilcilerle, ülke içinde ise valiliklere yapabilecektir (TVK, 2009; m.37). İkamet şartsız Türk vatandaşlığını kazanabilen kişilerde iki guruba ayrılmıştır. Bunlar:

1) Çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybetmiş olan yabancılar

Türk Vatandaşlık Kanunu’nda yetkili makamlardan izin alınarak Türk vatandaşlığından çıkan kişileri sonradan Türk vatandaşlığına dönmek istemeleri halinde, ikamet şartı aranmadan Türk vatandaşlığını kazanabilme imkanı sağlanmıştır.

2) Anne veya babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmiş yabancılar

Anne veya babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmiş küçük çocuklar, ergin olmalarından itibaren 3 yıl içinde seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığına dönebilme hakkına sahiptir (Doğan, 2016; 85).

Kanun koyucu bu gibi çocuklar için seçme hakkını kullanamamaları veya kullanmamaları halinde Türk vatandaşlığına dönme hususunda bir imkan daha tanımıştır. Tanınan bu seçme hakkını öngörülen bu süre içinde kullanmamış olan yabancılar İçişleri Bakanlığı’nın kararı ile Türkiye de oturma süresine bakılmaksızın, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için yeterli imkan verilmektedir (Nomer, 2017; 94). Burada ikamet şartının aranmaması bu kişilerin daha önce Türk vatandaşı olması sebebiyle topluma entegre olmasının yeniden Türk vatandaşlığına alınırken de kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.

b) İkamet şartına tabi olan eski Türk vatandaşı yabancılar

Türk vatandaşlığını “kaybettirme” kararı ile kaybetmiş olan yabancılar ile Seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını “kaybetmiş” olan yabancılar, yeniden vatandaşlığa alınacak ikinci kişi gurubunu oluşturmaktadır. Bu guruba dahil olanlar talepte bulunmaları şartıyla;

- Milli güvenlik bakımından engel teşkil edebilecek bir halin bulunmaması,
- Müracaat tarihinden geriye doğru 3 yıl ikamet etmiş olmak,
- Yetkili makam kararıyla

Türk vatandaşlığını yeniden kazanabileceklerdir. Vatandaşlığa almaya yetkili makam, kişinin vatandaşlığını kaybettirme şekline göre farklılık göstermiştir.

Belirli eylemlerde bulunan Türk vatandaşları resmi makamlarca tespit edilir ve Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşlığını “kaybettirme” kararı verilebilir (TVK, 2009; m.29). Buna esasen kendileri ile ilgili verilmiş “kaybettirme” kararı ile Türk vatandaşlığını kaybetmiş kişiler, Türkiye’de 3 yıllık ikamet şartını yerine getirmeleri halinde, Cumhurbaşkanının kararı ile Türk vatandaşlığını yeniden kazanabileceklerdir⁴ (Nomer, 2017; 95).

Seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılmış kişiler de Türkiye’de 3 yıl ikamet etmeleri halinde. İçişleri Bakanlığı’nın kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilirler (Doğan, 2016; 87).

Yeniden vatandaşlığa alınacak kişiler yabancı olduğuna göre, yabancıların Türkiye’de ikametini düzenleyen hüküm çerçevesinde ikamet şartının yerine getirilip getirilmediği tespit edilmelidir. Yabancıların ikamet süresinin hesaplanmasını esas alan TVK’nin 15. maddesine esasen, “bir yabancı için ikamet, Türkiye kanunlarına göre Türkiye’de oturmaktır”. Bu hükümdeki sözü geçen kanunlar “YUKK” ve “Pasaport Kanunu’dur” (Doğan, 2016; 88). Dolayısıyla ikamet şartına bağlı olarak yeniden Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişi Pasaport Kanunu’na uygun olarak Türkiye’ye giriş yapmış ve YUKK’da yer alan hükümlere uygun olarak yerleşme iradesini gösteren ikamet teskeresini almış ve ülkede oturma hakkını kazanmış olmalıdır.

2.3.1.4. Türk Vatandaşlığının Evlenme Yolu İle Kazanılması

Türk Vatandaşlık Kanunu’nda, Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması, vatandaşlığının sonradan kazanılması yollarından birisi olan yetkili makam kararıyla kazanmanın bir türü olarak düzenlenmiştir. İlgili düzenleme biçimi AVS ile uyumludur (Güngör, 2016; 123).

Türk vatandaşlık kanununun 16. maddesinde, “Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilirler”. Başvuruda bulunan kişilerde,

- “Aile birliği içinde yaşama”,

⁴ 2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188’inci maddesiyle bu fıkrada yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

- “Evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama”,
- “Kamu dzeneni ve milli guvenlik bakımından engel teşkil edebilecek bir hali bulunmama”, şartları aramaktadır.

Bu dzenleme, cali evlenme (yalandan evlenme) yoluyla Turok vatandaşlığının kazanılmasını onlemeye yoneldiğinden, bu şartlar gercek bir evliliğin goestergesi olarak duşunulmektedir.

Yabancı kişinin evlilik birliğiyle bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmaması gerekmektedir. Burada hangi faaliyetlerin evlilik birliği ile bağdaşmayacağı hususu acık bırakılmıştır. Burada kastedilen evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyetler yabancının boşanmaya sebebiyet vereceği fiili davranışları olabileceği duşunulmektedir.

Yabancıların evlenme yolu ile vatandaşlığı kazanması icin gerekli olan “kamu dzeneni ve milli guvenlik bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması” gerekmektedir. Daha oncede belirtildiği 16. maddedeki şartların var olması Turok vatandaşlığını kazanma hakkı vermez. Ancak İcişleri Bakanlığınca yapılan araştırma ve inceleme sonucunda durumu uygun bulunanların Turok vatandaşlığını kazanma imkanı vardır. Durumu uygun bulunmayanların başvuruları İcişleri Bakanlığı’na reddedilmektedir. Burada da “durum” ile ne kastedildiği acık değildir. İlgili yonetmelikte yabancının, herhangi bir suçtan yargılanmasının devam etmesi veya hukumlü ya da tutuklu olması, evlilik birliği icinde yaşanamaması veya evlilik birliği ile bağdaşmayacak şekilde fuhuşa aracılık etmek ve fuhuş yapmak gibi davranışlarda bulunması Turok vatandaşlığının kazanılması icin durumu uygun gorulmeyenlerdir. Genel olarak ifade etmek gerekirse milli guvenlik, kamu dzeneni bakımından ve genel ahlak acısından sakıncalı gorulen yabancıların durumu, uygun olmayan durumlardır. Anlaşılan odur ki evlenme yoluyla Turok vatandaşlığının kazanılmasında İcişleri Bakanlığına geniş yetkiler tanımıştır.

TVK’nin 16. maddesinin ikinci fıkrasında “*Başvurudan sonra Turok vatandaşı eşin olümü nedeniyle evliliğin sona ermesi halinde birinci fıkranın (a) bendindeki şartı aranmaz*”. Yani “aile birliği icinde yaşama” şartı aranmamaktadır. Maddenin ucuincu fıkrasında ise “*Evlenme ile Turok vatandaşlığı kazanan yabancılar evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde evlenmede iyiniyetli iseler Turok vatandaşlığını muhafaza ederler*” ifadesine yer verilmektedir (TVK, 2009; m. 16).

403 sayılı ETVK’de Turok vatandaşı ile evlenen yabancı kişi, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybeder ise Turok vatandaşlığını kendiliğinden kazanır ifadesi yer alırken yeni kanunda bu durum farklılık goestermiştir. Eski kanunda yabancı eşin vatansız kalmaması icin kullanılan bu ifadenin yeni kanunda yer almaması, evlenme ile

vatandaşlığın “doğrudan” kazanılmasını saf dışı bırakmak mı? Yoksa evlenme sebebi ile vatandaşlığını yitiren yabancıyı korumasız bırakacak bir hale getirmek mi? Gibi tartışmalar gündeme gelmektedir. Yeni kanunda evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında bazı ifadelere yer verilmemesi birtakım problemlerin yaşanmasına neden olabilecektir. Örneğin, Türk vatandaşıyla evlenme, yabancı kişinin vatandaşlığını kaybetmesine neden olmuş olabilir bu durumda kişi evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılmasındaki şartları yerine getirmemesi durumunda vatansız duruma düşecektir.

Türk vatandaşlığının evlenme ile kazanılmasında bir Türk vatandaşıyla evlenmiş yabancı erkek veya kadın eşe, aynı şartlar altında tanımış bir imkandır. Yabancı eş, hiç Türk vatandaşı olmamış ya da Türk vatandaşlığından herhangi bir yolla ayrılmış olabilir. İlgili sebeple Türk vatandaşlığının kazanılması için evlenme akdinin kurulmuş ve geçerli olması şartına bağlıdır. Türk Vatandaşlık Kanunu’nda evlenme, Türk vatandaşlığının kazanılması hukuki sonucunu hiçbir durumda doğrudan doğurmamaktadır. Yani bir Türk vatandaşıyla evlenen yabancı erkek ve kadın eş kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanamamaktadır (TVK, 2009; m.16/1). AVS’de de aynı şekilde evlenmenin vatandaşlığın kazanılması veya kaybı ile ilgili olarak evlenme vatandaşlığın kendiliğinden kazanılması sebebi değildir (m.4/d).

Bir Türk vatandaşıyla evlenen yabancı, vatansız veya yabancı bir devlet vatandaşı, hatta bir Türk vatandaşıyla evlenmesi sebebiyle sahip olduğu yabancı devlet vatandaşlığını kaybederek vatansız duruma düşmüş olsa da evlenme sebebi ile kendiliğinden Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır (Bozatay, 2010; 177). Bu sebeple Türk vatandaşlık hukukunun konuyla ilgili yaklaşımının “eşlerin vatandaşlığının bağımsızlığı” yönünde olduğunu (TVK, 2009; m. 16/1) ancak TVK’nin 16. maddesinde yabancı eşe tanınan hukuki imkanın, “ailede tabiiyet birliği” düşüncesine dayandığını söyleyebiliriz (Güngör, 2016; 125). Kanaatimizce kanunun Türk vatandaşı ile evlenme sebebiyle kişinin mevcut vatandaşlığından çıkartılması hususunu yeniden düzenlemesi gerekir. Çünkü bu durumdaki kişiler evliliğin sona ermesi durumunda vatansız duruma düşecektir.

Türk vatandaşıyla evlenen yabancı eşin, Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için kanunda öngörülen şartları, talebi üzerine yerine getirmesi gerekmektedir. Bununla beraber kanunda öngörülen şartların yerine getirilmiş olması yabancı eşe vatandaşlığı kazanması bakımından mutlak hak tanımamaktadır. Yetkili makamın takdir yetkisi tanınmıştır.(TVK, 2009; m.10). Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından evlenme sebebiyle vatandaşlığa geçmek isteyen yabancı kişilerin, başvurularının gerekli şartları taşıyıp

taşımadığının tespiti yapılır. Bu komisyonun çalışma esasları ve oluşumu yönetmelikle belirlenmektedir (TVK, 2009; m.18).

Vatandaşlığa alınma başvurusunda bulunan kişinin başvurduğu tarihte evliliği hükmen devam ediyor olması gerekir. Türk vatandaşlığının son bulmuş bir evliliğe dayanarak kazanılması imkanı yoktur. Yabancı bireyin evliliği ölüm veya boşanma gibi sebeplerle başvuru anından önce son bulmuş ise vatandaşlığa alınma başvurusu kabul edilmez (Güngör, 2016; 127).

Türk vatandaşı eşin başvuru tarihinden sonra ölmesi ise ayrı bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Yani 16. maddenin ikinci fıkrasında açıklandığı gibi, başvuru tarihinden sonra Türk vatandaşı eşin ölümü durumunda “aile birliği içinde yaşama şartı” aramamıştır (Reçber & Özgenç, 2016; 380).

Sonuç olarak daha öncede ifade edildiği gibi evlenme yoluyla kazanılan vatandaşlık, yetkili makam kararı ile sonradan kazanılmış vatandaşlıktır. Bu yolla kazanılan vatandaşlık devamlıdır. Kişi, evlilik sona erdikten sonra da Türk vatandaşlığını muhafaza eder. Ancak evliliğin butlanı halinde, kişi evlenmede iyi niyetli değilse, Türk vatandaşlığını kaybeder. Kişi her Türk vatandaşı gibi, “kaybettirme” kararıyla ya da “çıkma” yoluyla Türk vatandaşlığını kaybedebilir. Evlenme ile kazanılan vatandaşlık mutlaklıdır.

Yabancı ile evli olan Türk vatandaşların bazı mesleklerde çalışamayacakları ilgili kanunda belirtilmiştir. Evlenme yolu ile Türk vatandaşı olabilen kadın söz konusu faaliyetlerde çalışma imkanı açık bırakılmakta, buna mukabil bu gibi kadınlarla evli olan Türk vatandaşları için çalışma yasağı konulmuş olmaktadır. Yabancı kadınlarla evli olanların çalışma haklarını kaldıran hükümlerin bazıları Anayasa Mahkemesince anayasaya aykırılığı sebebiyle kaldırılmıştır. Belirli konularda ise bu nevi hak mahrumiyetlerinin devam etmesi imkanı açık bırakılmaktadır (Nomer, 2017; 105). Örneğin, yabancı kadınla evlilik Türk Silahlı Kuvvetleri Mensuplarına mesleklerini icra edemeyecekleri engel bir sebep olabilmektedir.

2.3.1.5. Türk Vatandaşlığının Evlat Edinme yolu ile Kazanılması

5901 sayılı yeni kanunda evlat edinilme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması iradenin takdirine bağlı olarak sonradan kazanılan vatandaşlığın bir türü olarak düzenlenmiştir. Ancak kanunun 9. maddesine baktığımızda evlat edinilme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının, yetkili makam kararı ile kazanılmadan farklı bir yolmuş gibi görülmektedir. Oysa vatandaşlığın evlat edinmeyle kazanılması yetkili makam

kararıyla kazanma hallerinden biri olarak düzenlenmek istenilmekle birlikte, kanunun 9. maddesinde gerekli olan değişikliklerin yapılmamasından kaynaklandığı söylenilebilir.

Evlat edinme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması Türk Vatandaşlık Kanununun 17. maddesinde açıklanmıştır. Maddeye göre “*Bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilen ergin olmayan kişi, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla, karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanabilir.*” (TVK, 2009; m.17) hükmü yer almaktadır.

Evlat edinen ile evlatlık arasında suni (akdi) soy bağı kuran evlat edinme, evlatlığın Türk vatandaşlığını kazanmasını temin eder. Bu kapsamda evlat edinenin vatandaşlığı üzerinde etkili olmaz. Vatandaşlık evlat edinme yoluyla kazanılsa da bu yolla kazanılan vatandaşlık asli vatandaşlık değildir. Karar tarihinden itibaren hüküm ifade eden sonradan kazanılmış (müktesep) vatandaşlıktır. Evlatlığın Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için kanunda aranan şart, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması veya evlat edinilen çocuğun küçük olmasıdır (Nomer, 2017; 108). Bu amaçla Milli İstihbarat Teşkilatı ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması istenilecektir (Güngör, 2016; 143).

Türk vatandaşlığının evlat edinme ile kazanılması zorlayıcı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Şöyle ki, evlat edinilme ile vatandaşlığın kazanılmasını düzenleyen 17. maddenin açıklıktan mahrum olmasıdır. Madde karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığının kazanılabileceğinden söz ederken kararın evlat edinme ilişkisini kuran mahkeme kararını yoksa Bakanlığın vatandaşlığa alınma kararından mı bahsedildiği açık şekilde ifade edilmemiştir.

Evlat edinilen kişi bu kararlardan hangisine göre Türk vatandaşlığını kazanacaktır? Doktrinde savunulan bir görüşe göre mahkeme kararı tarihinden itibaren Türk vatandaşlığı kazanılacaktır (Nomer, 2017; 109). Daha öncede belirtildiği üzere TBMM İçişleri Komisyonu Türk vatandaşlığının evlat edinmeyle kazanılmasını yetkili makam kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılması başlığı altına almıştır (Doğan, 2016; 110). Dolayısıyla evlat edinilmede karar anı İçişleri Bakanlığı'nın karar anı nazara alınmalıdır. Yönetmelikte de müraccat makamlarınca hazırlanacak dosyaların karar verilmesi üzerine İçişleri Bakanlığı'na gönderileceği hükmünde yer verilmiştir (TVKUY, 2010; m.33).

403 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, evlat edinmeyi, kanun yoluyla kazanma başlığında “nesep ile” kazanma konusu içinde değerlendirirken, yeni kanunun “sonradan kazanılan vatandaşlık” içinde değerlendirilmesi dikkat çekmiştir (Bozatay, 2010; 178).

Başka devletin vatandaşlığını taşıyan veya anne babası bulunan ergin olmayan kişiler kanunda belirlenen şart dahilinde evlat edinilme yolu ile Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. 5901 Sayılı yeni kanun ergin olmayan bireylerin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edebilecek bir halinin bulunmaması şartının aranması eski kanundan daha tedbirli davranıldığına kanıtı olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra 403 sayılı eski kanundan farklı olarak yeni kanun idareye takdir yetkisi tanınmaktadır.

Bu yolla kazanılan vatandaşlık devamlıdır. Evlatlık reşit olduktan sonra kanunda belirlenen süre içinde Türk vatandaşlığından seçme hakkını kullanarak ayrılmadığı sürece Türk vatandaşı olarak kalacaktır (Doğan, 2016; 109). Peki evlat edinme işlemleri tamamlandıktan sonra evlat edinen kişi herhangi bir sebeple Türk vatandaşlığını kaybederse bu kayıptan evlat edinilen çocuk nasıl etkilenecektir? Aynı şekilde çocuk Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra evlatlık ilişkisi sona ermesi durumunda çocuğun Türk vatandaşlığı devam edecek midir? Sorularını akıllara getirmektedir. Kanunda bu esasları düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak evlat edinilen çocuğun vatandaşlığı süreklidir. Dolayısıyla evlatlık ilişkisinin sona ermesi durumunda evlat edinilen çocuk Türk vatandaşlığını muhafaza edecektir (TVKUY, 2010; m.32/II).

Evlat edinen kişinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi durumunda ise, evlatlık ergin ise, vatandaşlığın kaybı evlatlığın vatandaşlığını etkilemeyecek, evlatlık Türk vatandaşı olarak kalmaya devam edecektir. Çünkü kanunda, çocukların etkilenmesi için onların küçük olması şartı aranmıştır. Evlat edinen kişi vatandaşlığını kaybederken evlatlığın küçük olması durumunda ise, normalde küçük çocuklar vatandaşlığın kaybindan nasıl etkileniyorsa evlatlıklar da aynı şekilde etkilenecektir. Bu durumda evlat edinen kişinin vatandaşlığını nasıl kaybetmesine bağlıdır. Örneğin, kişi hakkında kaybettirme kararı verilmiş ise evlatlığın vatandaşlığını etkilemeyecektir. Evlatlık Türk vatandaşı olarak kalacaktır. Eğer eşler biri çıkma izni alarak Türk vatandaşlığından çıkmışsa diğer eş muvafakat ederse evlatlık da onlarla birlikte Türk vatandaşlığını kaybedebilecektir. Bu durumun gerçekleşmesi için çocuğun vatansız kalmaması şartı aranmıştır.

Ergin olan kişinin evlat edinilmesinde, Türk vatandaşlığına geçirilme talebi bizzat kendisi tarafından yapılacaktır (Nomer, 2017; 109). Ergin olmuş kişilerin vatandaşlığa alınmasında genel olarak vatandaşlığa almanın hükümleri uygulanacaktır. Yani ergin olan kişi evlat edinilme ile Türk vatandaşlığını kazanamaz.

Geçerli evlat edinme ile vatandaşlığa almadan bahsedebilmek için kanunun aradığı maddi ve şekil şartlarını incelemek faydalı olacaktır. Türk Medeni Kanunu evlat edinme

işlemlerini, “genel şart” ve “tek başına evlat edinme, birlikte evlat edinme” gibi şartlara tabi tutulmuştur.

Genel şartlar; Küçüğün evlat edinilen tarafından 1 yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması, çocuk ile aile arasında uyum sağlanıp sağlanmaması hususunda bir nevi deneme süresi gibi kabul edilmiştir. Bir yıl süre zarfında uyum sağlanmış ise, evlat edinme işlemi için diğer şartların varlığına bakılacaktır. Evlat edinmenin evlatlığın yararına olması gerekmektedir. Bu duruma hakim karar vermektedir. Bunun yanı sıra evlat edinenin alt soyu var ise, evlat edinmenin alt soyunun menfaatlerinin zarar görmemesi gerekmektedir (Doğan, 2016; 105).

Birlikte evlat edinme yalnız eşlere tanınmış bir haktır. Evli olmayan kişilerin birlikte evlat edinmeleri mümkün görülmemektedir. Eşlerin birlikte evlat edinebilmeleri için 30 yaşını doldurmuş ve 5 yıldan beri evli olmaları gerekmektedir. Evli kişilerin tek başına evlat edinmeleri mümkün değildir. Diğer eşin çocuğunun evlat edinilebilmesi için ise 30 yaşını doldurmak ve en az 2 yıldan beri evli olmak şartı aranmıştır (TMK, 2001; m.306).

İkinci olarak, “*Otuz yaşını doldurmuş olan eş, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması yüzünden birlikte evlat edinmesinin mümkün olmadığı ispat edilmesi halinde, tek başına evlat edinilebileceği*” (TMK, 2001; m. 307/II) kabul edilmektedir. Evli olmayan kişilerin ise evlat edinmek istemeleri halinde 30 yaşını doldurmuş olmaları ve evlatlıkla evlat edinilen arasında 18 yaş farkının bulunması gerekmektedir (Doğan, 2016; 106).

Temyiz kudretine sahip olması halinde, evlatlığın rızası da aranmaktadır (TMK, 2001; m.308/II). Küçüğün baba-annesinden evlat edinmeye rızası olması gerekmektedir (TMK, 2001; m.309). Vesayet altındaki küçükler bakımından ise, vesayet dairesinin izni ile evlat edinilebileceği kararı kabul edilmiştir (TMK, 2001; m.308/III).

Kanunda aranan maddi şartların tamamlanmasının yanı sıra şekil şartlarının da tamamlanması gerekmektedir. Kanun şekil şartları olarak yalnızca hakim kararını öngörmüştür (TMK, 2001; m.316).

Türk Medeni Kanun’una göre hakim kararı evlat edinme işlemi için kurucu niteliktedir. Hakim bu ilişkinin çocuğun menfaatine olup olmadığını araştırarak ve

varacağı sonuca göre kararını verecek. Bu durumda hakim gerekli olursa uzmanların kararından da yararlanabilir (TMK, 2001; m.308/I).

2.3.2. Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararıyla Kazanılmasında “Usul” “Esas” ve “Sonuçlar”

5901 sayılı kanunda vatandaşlığın sonradan kazanılması halleri, bir bütün olarak yetkili makamın kararıyla vatandaşlığın kazanılması başlığı altında düzenlenmektedir. Kanunda yetkili makamın kararıyla vatandaşlığın kazanılmasını düzenleyen bütün haller için tek bir müracaat makamı oluşturmuştur, ancak vatandaşlığı kazanma usullerinde bir kısım farklılıklar yaratılmıştır. Vatandaşlığa alınma başvurusu yapacak kişiler için yetkili makam yurt dışında dış temsilciler (konsolosluklar) yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin özel vekaletnameyle yapılmaktadır.

Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kazanılması için başvuran yabancıların başvuruda aranan şartları taşıyıp taşımadıklarının tespiti Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Gerekli şartları taşıyan yabancılar adına düzenlenen vatandaşlık dosyaları Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından, karar alınmak üzere Bakanlığa gönderilir. Gerekli araştırma ve inceleme Bakanlıkça yapılmaktadır. Uygun görülmeyenlerin başvuruları Bakanlıkça reddedilir. (Bozatay, 2010; 178).

Kanunun 12. ve 14. maddelerine göre yani Türk vatandaşlığının istisnai haller kapsamında kazanılması ve ikamet şartlı yeniden kazanılması hallerinde başvuruda bulunanlardan, durumu uygun bulunanlar Cumhurbaşkanının kararıyla Türk vatandaşlığını kazanırlar⁵.

Kanunun 11, 13, 16 ve 17. maddelerince yani genel olarak vatandaşlığa almada aranan şartların tamamlanması, ikamet şartı aranmaksızın yeniden kazanılması ve vatandaşlığın evlenme yolu ile ve evlat edinme yoluyla kazanılmasında durumu uygun bulunanlar ise İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla Türk vatandaşlığını kazanabilmektedir.

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa almanın sonuçlarına bakacak olursak bu durum eş ve çocuklar bakımından farklılık göstermektedir.

a) Eşe Olan Etkisi

⁵ 2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188'inci maddesiyle bu fıkradaki “Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

Türk vatandaşlığının yetkili makam kararıyla kazanılması, eşin vatandaşlığına etki etmez (TVK, 2009; m.20/II). Türk vatandaşlığını kazanan kişinin eşi, vatansız olsa da, Türk vatandaşlığını kazanamayacaktır. Bu düzenleme milletlerarası antlaşmalarda ve karşılaştırmalı hukukta kabul edilen esaslar ile uyumlu olmaktadır (Doğan, 2016; 117).

b) Çocuklara Olan Etkisi

Vatandaşlığa alınma kararlarının çocuğa olan etkisi ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; “küçük çocuklar” ve “ergin çocuklardır”. Çocukların baba ve annesine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanmaları için küçük olmaları gereklidir. Türk vatandaşlığını birlikte kazanan anne ve babanın çocukları da Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Sadece babasının veya annesinin Türk vatandaşlığını kazanması halinde ise “*ana veya babanın velayeti kendisinde bulunan çocukları, diğer eşin muvafakat etmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır*” (TVK, 2009; m.20/I). Hükümden de anlaşıldığı gibi çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi, ancak onun velayetinin sadece Türk vatandaşlığını kazanan kişide olmasına ve ayrıca diğer eşin muvafakat etmesine bağlıdır. Çocuğun velayeti baba ve annesi tarafından birlikte kullanılmakta ise, bunlardan birinin Türk vatandaşlığını kazanmış olması, çocuğun vatandaşlığına etkisi olmayacaktır. Türk vatandaşlığına alınma ve kaybetme müracaatlarında bulunan babaya ve anneye bağlı olarak işlem gören çocuklar ile ilgili muvafakat noter huzurunda yapılır (Nomer, 2017; 116).

Diğer eşin muvafakat etmemesi, bir uyuşmazlık konusu yapıldığı takdirde, Türk usul hukukunun yetki kurallarına göre yetkili olan mahkemenin kararı muvafakat yerine geçerli olacaktır. Çocuğun Türk vatandaşlığını kazanabilmesi mahkeme kararına göre belirlenecektir. Yabancı kişinin Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte onun velayeti altında bulunmayan veya eş muvafakati temin edilmeyen küçük çocuklar Türk vatandaşlığını kazanamazlar (Nomer, 2017; 116).

Baba veya annelerinin Türk vatandaşlığını kazandığı an da ergin olan çocuklar, baba veya annesinin Türk vatandaşlığı almasından etkilenmezler (TVK, 2009; m. 20/II). Ergin kişilerde diğer eşin muvafakat vermemesi sebebi ile kendileri ile birlikte işlem görmeyen çocuklar gibi genel hüküm çerçevesinde Türk vatandaşlığını alabileceklerdir. Kanunda yer verilen hükme göre, “*Ana veya babanın Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte kendileri ile birlikte işlem görmeyen çocukları, ergin olduktan sonra Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvurdukları takdirde haklarında 11 inci madde hükümleri uygulanır*” (TVK, 2009; m.20/III). Bu hüküm olmasa dahi bahsi geçen çocuklar, herhangi bir yabancı

gibi, kanunda aranan şartları tamamlaması halinde genel olarak vatandaşlığa almadan yararlanarak Türk vatandaşlığını kazanabilmektedirler.

C) Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında Ad Soy ad Meselesi

Türkçe ad soyadı alma durumu Türk vatandaşlığına geçen yabancılar için zorunlu değildir. Buna karşılık Türk vatandaşlığını kazanma, ad ve soyadlarının değiştirilmesi için geçerli bir sebep sayılabilir. Soyadın değiştirilmesi halinde eski soyadı ikinci soyadı olarak kullanılmamaktadır. Ayrıca yeni alınacak soyadların Türk dilinden alınması gerekmektedir. Yabancı ırk ve milletin isimleri veya aşiret ve kabile ilişkisi kuran soyadları ya da edebe uygun olmayan iğrenç veya gülünç olan veya hakaret ifade eden soy adlar alınmamaktadır (Nomer, 2017; 118).

Yargıtay, (x), (q), (w) yabancı dillerde kullanılan harfler Türk Alfabesinde yer almadığından 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun Hükümleri uyarınca, yabancı dildeki ad ve soyadların Türkçe okunduğu şekilde nüfus kütüğüne kayıt edilmesinin zorunlu olduğu görüşündedir. Ancak kanunda bu harflerin kullanılmaması ve yasaklanmayı gerektiren kanuni bir zorunluluğun olduğu iddia edilmemektedir. Sözü geçen kanunda Arap harfleri yerine Latin esasında alınan harflerin kullanılacağından hareketle, bundan böyle münhasıran Arap harflerinin kullanılmayacağından söz etmektedir. Buna esasen, kanunda Latin esasında yer alan harflerin kullanılmasını engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır (Nomer, 2017; 118).

d) Askerlik Yükümlülüğü

Türk vatandaşlığının kazanılmasının erkekler bakımından önemli bir sonucu da, askerlik yükümlülüğüne tabi olmalarıdır. 1111 Sayılı Askerlik Kanununa göre, Türk vatandaşlığını sonradan kazananlar askerliklerini, vatandaşlığa alındıkları tarihteki yaş ve öğrenim durumlarına göre Türk vatandaşlarının yükümlülükleri gibi yaparlar. Çeşitli sebeple Türk vatandaşlığını kaybettikten sonra yeniden Türk vatandaşlığını kazananların askerlik işlemleri, önceki askerlik safahatları dikkate alınarak Askerlik Kanununun durumlarına uyan hükümlerine göre yürütülür (Nomer, 2017; 119).

2.4. TÜRK VATANDAŞLIĞININ SEÇME HAKKI YOLUYLA KAZANILMASI

Vatandaşlığın sonradan kazanılmasının bir diğer yolu seçme hakkının kullanılmasıdır. Bu yolla vatandaşlığın kazanılması Türk Vatandaşlık Kanun'unun 21 ve

22. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelerde Türk vatandaşlığını kaybeden baba veya annelerine bağlı olarak vatandaşlığı kaybeden küçük çocukların seçme hakkı ile Türk vatandaşlığını kazanmaları düzenlenmiştir.

Seçme hakkıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında, kanuni şartları haiz olan kişilerin vatandaşlığı kazanma yönlerinde irade beyanında bulunması, vatandaşlığın kazanılması bakımından yeterli olmakta ve başkaca bir makamın iradesine ihtiyaç duyulmamıştır (Perçin, 2016; 231). Başka bir deyişle seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında, idare sadece başvuran kişinin gerekli koşulları taşıyıp taşımadığını denetlemektedir. Kişinin gerekli şartları taşıması halinde kişinin başvurusunu kabul ederek kişiye Türk vatandaşlığını kazandırır. Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında yetkili makamın takdir yetkisi bulunmamaktadır. Seçme hakkının kullanılmasına dair şartların var olmasının tesbiti ile kişi Türk vatandaşlığını kazanmış olacaktır.

403 Sayılı ETVK Türk vatandaşlığının seçme hakkıyla kazanılmasında, Türk vatandaşlığını evlenmeyle kaybeden kadın ve vatandaşlığını yitiren küçükler açısından bir düzenleme yaparken, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu 27. madde gereğince baba ve annelerine bağlı kalarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar için bir düzenleme getirmiştir (Bozatay, 2010; 180). Buna esasen eski kanunda “Türk Medeni Kanununa göre reşit olmalarından başlayarak bir yıl içinde Türk vatandaşlığını seçebilirler” ifadesi yeni kanunda; “Ergin olmalarından itibaren üç yıl içinde seçme hakkını kullanmak suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilirler” biçiminde ifade edilmiştir.

TVK'nin 21. maddesine esasen; “27 inci madde uyarınca ana veya babalarına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden çocuklar ergin olmalarından itibaren üç yıl içinde seçme hakkını kullanmak suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilirler” ifadesi yer almaktadır. Buna esasen bir kazanmanın gerçekleşebilmesi için kanunun 27. maddesi uyarınca bir kaybın gerçekleşmiş olması gerekir.

5901 Sayılı 2009 tarihli Türk Vatandaşlık Kanun'unda, “seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının, bu hakkın kullanılmasına dair şartların tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren hüküm ifade edeceğini hükme bağlamaktadır” (TVK, 2009; m.22/I). Yeni Türk Vatandaşlık Kanunu uyarınca, “seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin eşleri ve çocukları hakkında 20. madde hükümleri uygulanacaktır” (TVK, 2009; m.22/II). Bu maddedeki eş ve çocukların durumu ilerleyen bölümde detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Türk vatandaşlığını seçme hakkını kullanarak kazanmak isteyenlerden, kanunda belirtilen şartları taşıdığı tespit edilenler hakkında müracaat makamı tarafından aşağıda açıklanmış belgelerden oluşan dosya düzenlenmektedir.

- “İsteği belirten forum, dilekçe”,
- “Müracaat makamlarınca sistemden alınan ve kişinin kapalı kaydını gösteren nüfus kayıt örneği”,
- “Medeni hal belgesi”,
- “Kişi Türk vatandaşlığını kaybettikten sonra medeni halinde meydana gelen değişikliklere ilişkin belge”,
- “Kişinin hangi devlet vatandaşı olduğunu gösteren pasaport ve benzeri belge, vatansız ise temininin mümkün olması halinde buna ilişkin belge”,
- “Evli eşi ve çocuklarının aile bağına kanıtlayan nüfus kayıt örneği veya benzeri belge”,
- “Kişi Türk vatandaşlığını kaybettikten sonra varsa kimlik bilgilerindeki değişikliği gösteren belge” (Reçber & Özgenç, 2016; 376).

Belirtilen bu belgeler karar alınmak üzere Bakanlığa gönderilmektedir.

2.4.1. Seçme Hakkının Kullanılmasının Eş ve Çocuklara Olan Etkisi

Kanunda seçme hakkının kullanılmasının eş ve çocuklara etkisi TVK'nin 22/II. maddesinde düzenlenmiş ve vatandaşlığın kazanılmasında eş ve çocukla etkisine atıf yapılmıştır. Kanun'un 22/II maddesinde “*Seçme hakkının kullanarak Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin eşleri ve çocukları hakkında 20. maddesinin hükmü uygulanır*” ifadesi yer verilmiştir.

a) Eşe Olan Etkisi

Seçme hakkıyla Türk vatandaşlığının kazanılması eşin vatandaşlığına etki etmemektedir. Kanunda herhangi bir istisnaya yer vermemiştir. Dolayısıyla yabancı eş vatansız olsa da seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşı eşine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanamayacak. Bu esas milletlerarası antlaşmalarda ve karşılaştırmalı hukukta kabul edilen esasları ile uyumlu olmaktadır (Doğan, 2016; 172).

b) Çocuklara Olan Etkisi

Seçme hakkının kullanılmasıyla vatandaşlığa alınma kararının çocuklara olan etkisini incelerken onları, küçük çocuklar ve ergin çocuklar olarak ikiye ayırıp incelemekte fayda var.

1) Küçük Çocuklar

Türk vatandaşlığını kazanan baba veya ananın velayeti kendisinde olan küçük çocukları baba ve annelerine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilecekler. Baba ve annelerine bağlı kalarak çocukların Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için onların küçük olması gerekmektedir. TVKUY'nin 3. maddesinde çocuk, “*on sekiz yaşını tamamlamamış olan kişi*” olarak tanımlanmaktadır. Bu çocukların küçüklük durumu ise kendi milli hukuklarına göre tespit edilmektedir (Doğan, 2016; 172).

Küçük çocuğun velayeti kendisinde olan anne ve babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, diğer eşin çocukların Türk vatandaşlığını kazanan baba veya anaya bağlı olarak işlem görebilmesine muvafakat etmesi gerekmektedir. Eğer diğer eş muvafakat verirse, çocuklara baba veya annelerine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanabilecekler. Bu durumun tersi olması halinde yani diğer eşin muvafakat etmemesi halinde baba veya ananın mutad maskesinin bulunduğu ülkedeki mahkeme kararına göre işlem yapılacaktır. Hakem tarafından Türk vatandaşlığına geçmesinde çocuğun menfaatlerin olduğu kanaatine varır ise çocuk Türk vatandaşı olabilecektir. Aksi durumda ise çocuklar Türk vatandaşlığını kazanamayacaklar (Doğan, 2016; 172).

Türk vatandaşlığını kazanamayan anne veya babasının muvafakat vermemesi sebebiyle babasına ve annesine bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanamayan çocuklar ise genel kurallara göre Türk vatandaşlığını kazanabilirler (Doğan, 2016; 173).

Kanunda çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığından ayrılan anne ve babanın çocukları anne ve babasının talebi ve diğer eşinde muvafakat etmesi halinde Türk vatandaşlığını kaybederler. İşte bu gibi Türk vatandaşlığını izin alarak çıkan baba ve annelerinin bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybetmiş çocuklar ergin olmalarından itibaren 3 yıl içinde seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir (TVK, 2009; m.21). Bu süre zarfında seçme hakkı kullanılmazsa ilgili kişi ancak kanunun 13. maddesi uyarınca ikamet şartı aranmaksızın Türk vatandaşlığını yeniden kazanabilirler.

2) Ergin Çocuklar

Anne ve babaları Türk vatandaşlığını kazandığı zaman ergin olan çocuklar baba veya annesinin Türk vatandaşlığını kazanmasından etkilenmemektedirler (TVK, 2009; m.20/II). Dolayısıyla, ergin kişilerde diğer eşin muvafakat vermemesi sebebi ile kendileri ile birlikte işlem görmeyen çocuklar gibi genel hükümler çerçevesinde Türk vatandaşlığına

alınabileceklerdir. Konuyla ilgili kanunda, “*Ana veya babanın Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte kendileri ile birlikte işlem göremeyen çocukları, ergin olduktan sonra Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvurdukları takdirde haklarında 11’inci madde hükümleri uygulanır*” (TVK, 2009; m.20/III) ifadesi yer almaktadır.

Bu hüküm olmasa da sonuç değişmeyecek. Bahsi geçen çocukla, herhangi bir yabancı gibi, kanunda belirtilen şartları tamamlamak kaydıyla Türk vatandaşlığını kazanabileceklerdir. Örneğin Türk vatandaşlığının kazanma yollarından birisi olan “*istisnai yolla vatandaşlığa alma*” veya “*evlenme yoluyla vatandaşlığa alma*” yollarından biriyle Türk vatandaşlığını kazanabilirler.

Seçme hakkıyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin başvurular yurt dışında dış temsilciler yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin özel vekaletname ile yapılmaktadır. Kişinin seçme hakkıyla Türk vatandaşlığını kazandığı an yazılı olarak talepte bulunması anı değil, İçişleri Bakanlığı’nın şartların varlığını tespit ettiği ve karar verdiği an dikkate alınmaktadır. Şartların varlığının tespitine yönelik işlem de neticede idari işlemdir. İçişleri Bakanlığı’nın bu konuda takdir yetkisi tanımamıştır. Çünkü seçme hakkını kullanarak vatandaşlığın kazanılması kanundan doğan bir hak olması sebebi ile bu yetki bağlı yetkidir.

III. BÖLÜM

3. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAYBI

3.1. GENEL OLARAK

Türk Hukukunda vatandaşlığın kaybı “yetkili makam kararı” ve “seçme hakkının kullanılması” ile gerçekleşir. Yetkili makam kararıyla kaybı; “çıkma”, “kaybettirme” ve “vatandaşlığa alınma kararının iptali” ile mümkün olmaktadır. Seçme hakkı ile kayıp ise kanunda öngörülen şartların gerçekleşmesi ile mümkün olmaktadır.

Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin düzenlemeleri incelerken vatandaşlık hukukunun direktif ilkeleri olan “herkesin mutlaka bir vatandaşlığı olmalıdır”, “herkes vatandaşlığını değiştirmekte serbest olmalıdır”, “kimse keyfi olarak vatandaşlıktan çıkarılmamalıdır” ilkelerinin göz önünde tutulduğu görülmektedir.

Milletlerarası sözleşmeler ve vatandaşlık hukukundaki temel ilkelerin hedefi, hiç kimsenin keyfi olarak vatandaşlığından yoksun bırakılmaması ve vatansızlığın önlenmesidir. Buna esasen vatandaşlık kanunları vatandaşlığın kaybını iki grupta toplamıştır. Bunlardan birincisi “Yetkili makam kararı ile kaybı halleri” ikincisi ise kişinin iradesine bağlı olarak “seçme hakkının kullanılmasıyla kaybı halleridir” (Topçuoğlu, 2012; 198).

Türk vatandaşlığı kanununda vatandaşlığın kaybı kişinin “iradesi” ve “iradesi dışı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlk olarak kişi, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devletin vatandaşlığından çıkması mümkündür. Bu halde kişi, iradesini kanunun öngördüğü şekilde beyan etmekle, vatandaşlık bağı ile bağlandığı eski devletin vatandaşlığından ayrılabilir. Ancak kişiye bu hakkını kullanarak vatansız kalma hakkı tanınmamaktadır. İkinci olarak, devlet kişiyi kendi vatandaşlığında istemeyebilir. Kişi devlete olan bağlılığını yitirmiş ise ya da başka bir ifade ile vatandaşlıktan doğan mükellefiyetlerini yerine getirmiyorsa, devlet kişiyi vatandaşlığında istemeyebilir (Doğan, 2016; 123).

Kanun kişinin iradesine bağlı olarak Türk vatandaşlığından ayrılması sonucunu doğuran kayıp halleri 2’ye ayrılmıştır. Bunlar “izin almak suretiyle Türk vatandaşlığından çıkmak” ve “seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından çıkmaktır”. Bu hallerde kişi kanunda öngörülmuş şartların gerçekleşmesi ve Türk vatandaşlığından ayrılma yönünde irade beyanında bulunmasıyla Türk vatandaşlığından ayrılmaktadır (Doğan, 2016; 125).

3.2. TÜRK VATANDAŞLIĞININ YETKİLİ MAKAM KARARIYLA KAYBI

Türk vatandaşlığının Yetkili makam kararı ile kaybı, “çıkma” “kaybettirme” ve “iptal” ile mümkün olmaktadır. Çıkma ile vatandaşlığın kaybında kişinin iradesi söz konusu olurken, kaybettirme ve vatandaşlığa alınma kararının iptalinde kişinin iradesi söz konusu değildir.

3.2.1. Çıkma

Vatandaşlık değiştirme isteği, bireyin sınırsız kullanabileceği mutlak bir hak olmadığı gibi, bireyi vatandaşlığından iradesi dışında mahrum etmek de devletin keyfi olarak kullanabileceği bir hak değildir. Uluslararası hukuk alanındaki bu gelişmeye uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da vatandaşlığın “ancak kanunda belirtilen hallerde” kaybedileceği hükmüne yer verilmiştir (m.66/III). Kayıp hallerinden bir diğeri de kişinin serbest iradesiyle Türk vatandaşlığından “çıkma” istemesidir. Kanunda belirtilen şartları taşıyan kişi vatandaşlıktan çıkma hakkına sahiptir (TVK, 2009; m.25).

Türk Hukukunda, hiçbir Türk vatandaşı vatandaşlıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkartılmaz. Bu kararlar ilgili işlemlere karşı yargı yolu kapatılmaz (Odyakmaz, Kaymak, & Ercan, 2012; 65).

Vatandaşlıktan çıkma, kişinin izin alarak isteği ile vatandaşlıktan çıkması ve başka bir devletin vatandaşlığına geçmesi ya da Türk vatandaşlığından çıkarak ikinci devlet vatandaşı olarak kalması durumudur. İçişleri Bakanlığı çıkma iznini verecek yetkili makamdır. Bakanlık izin verdiği takdirde kişi vatandaşlıktan çıkabilecektir. Vatandaşlıktan çıkmak isteyen kişi yurt dışında dış temsilcilere yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine başvurmaları gerekmektedir (Doğan, 2016; 126).

Çıkma izni olarak Türk vatandaşlığını kaybeden kişi artık yabancı statüsündedir. Ancak doğumla Türk vatandaşlığını kazanan kişiler için bu durum farklılık göstermektedir. Türk vatandaşlığını doğumla kazanıp izin almak suretiyle vatandaşlıktan çıkan kişiler ayrı statüye tabi tutulur. Böylece bir yabancı Türkiye Cumhuriyeti'nin milli güvenliğine ve kamu düzenine ilişkin hükümlere saklı kalmak kaydıyla, prensip olarak Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam etmektedir (TVK, 2009; m.28).

Kanunda aranan şartların gerçekleşmiş olması İçişleri Bakanlığı'nın mutlak izin vermesi mecburiyetini doğurmamaktadır. Bakanlık bu hususta şüphesiz keyfilikten uzak hareket etmektedir. Vatandaşlıktan çıkma talebinde bulunan kişiler hakkında, Milli

Savunma Bakanlığı'ndan, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden, Kaçakçılık İstihbarat Harekati ve Bilgi toplama Daire Başkanlığından arşiv araştırması yapılarak araştırma sonucunu Bakanlığa bildirilmektedir (Nomer, 2017; 135).

Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen kişiler, kanunun öngördüğü şartların tamamlanması halinde Bakanlıkça “çıkma” ya da “çıkma izin belgesi” verilmektedir. Kanunun öngördüğü şartlar aşağıda sıralanmıştır:

- “Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak”,
- “Askerlik hizmeti ve herhangi bir suç sebebiyle aranan kişilerden olmamak”,
- “Yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak ya da kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtilerde bulunmak”,
- “Hakkında herhangi bir cezai ve mali tehdit bulunmamak” (TVK, 2009; m.25).

Vatandaşlıktan çıkma belgeleri “çıkma izin belgesi” ve “çıkma belgesi” olarak ikiye ayrılmıştır.

Çıkma izin belgesi: Vatandaşlıktan çıkmak isteyen, henüz yabancı devletin vatandaşlığını kazanamamış kişilere verilen bir belgedir. Bu belge İçişleri Bakanlığı tarafından başvuruları uygun olanlar için, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce düzenlenmektedir. Belgenin geçerlilik süresi Bakanlığın kararından itibaren 2 yıldır. Belirlenmiş olan bu süre bittikten sonra belge geçerliliğini kaybeder. Bu belgeyi alan kişi iki yıl süre içinde yurt dışında dış temsilcilere yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine yabancı bir devlet vatandaşlığını kazandığına dair bilgi ve belge vermek zorundadır. Bu 2 yıllık zaman içinde sözü geçen belge ve bilginin verilmemesi ya da kişi başka devlet vatandaşlığını kazanamaması durumunda belge geçerliliğini kaybeder (TVK, 2009; m.26). 2 yıllık süre zarfında kişi başka devlet vatandaşlığını kazandığını yetkili makama gerekli belgeleri bildirdiğinde kişiye “çıkma belgesi” verilecektir (Nomer, 2017; 138).

Çıkma belgesi: Mevcut vatandaşlığından çıkmak isteyen kişiler, aynı zamanda başka bir devlet vatandaşlığına sahipler yani çifte vatandaşlığa sahipler, önceden sahip oldukları ikinci devletin vatandaşlığını belgelediği zaman kişiye hemen “çıkma belgesi” verilmektedir (TVKUY, 2010; m.44/2). Bu belge Bakanlıkça talepleri uygun bulunan kişilere verilmek için, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nce düzenlenmektedir. Belgenin kişiye imza karşılığında verilmesi ile kişi vatandaşlığını kaybedecektir (Doğan, 2016; 131).

Çıkma izin belgesinin verilmesinin Türk vatandaşlığının kaybına ilişkin bir etkisi yoktur. Bu belge verilen süre içinde gereği yapılmadığında geçerliliğini kaybeder. Bu durumda kişi Türk vatandaşlığını muhafaza eder. Kişinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi, kendisine ancak “çıkma belgesi” verilmesi ile gerçekleşir. Kendisine bu belge teslim edilmediği sürece, kişinin Türk vatandaşlığı devam eder. Belgenin teslim edilmesi ile kişi vatandaşlığını kaybeder (Nomer, 2017; 138).

Türk Hukukunda Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybı durumu eşe etki etmemektedir. Bunun sonucu olarak da vatandaşlıktan çıkma izni alarak çıkılması durumunda, kişinin eşi bu durumdan etkilenmeyecek, yani vatandaş olarak kalmaya devam edecektir (Öztürk & Yazar, 2020; 37).

Vatandaşlıktan çıkmanın çocuklara etkisi bakımından kanun, anne ve babanın birinin vatandaşlıktan çıkması ile anne babanın birlikte çıkması bakımından bir ayrıma tabi tutmuştur.

İlk olarak, anne ve babası Türk vatandaşlığından birlikte çıkanların çocukları anne ve babasına esasen Türk vatandaşlığını birlikte kaybedecektir. Çocuklar yönünden Türk vatandaşlığının kaybı, onların vatansızlığı sonucunu doğuracak ise, baba veya annesinin Türk vatandaşlığını kaybetmeleri onların vatandaşlığını etkilemeyecektir. Çocuklar Türk vatandaşlığını muhafaza ederler (TVK, 2009; m.27). Ancak 2019 yılında kabul edilen “7196 sayılı Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun” 63. maddesi ile çıkma izni almak suretiyle vatandaşlığını birlikte kaybeden anne ya da babanın çocukları Türk vatandaşlığını kaybedeceği hükmü kanun metninden çıkartılmıştır (Öztürk & Yazar, 2020; 37). Buna esasen anne ve babası Türk vatandaşlığından birlikte çıksa dahi çocuk Türk vatandaşı olarak kalacaktır.

İkinci olarak ise anne ve babasından birinin izin alarak vatandaşlıktan çıkmasıdır. Bu durumda Türk vatandaşlığını kaybeden anne ve babasının talepte bulunması diğer ebeveynlerin de muvafakat etmesi halinde çocuklarda kendileri ile birlikte Türk vatandaşlığını kaybederler (Öztürk & Yazar, 2020; 37). Muvafakat etmemesi halinde, yetkili hakimın kararına göre işlem yapılmaktadır (TVK, 2009; m.27.II).

3.2.2. Kaybettirme

Kaybettirme yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybının bir diğer yoludur. Kaybettirme yolu ile vatandaşlığın kaybında kişinin talebi söz konusu değildir (Perçin, 2016; 233). TVK'nin 29. maddesinde;

1. Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen eylemde buldukları resmi makamlarca tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı kaybettirilir.

- a) “Yabancı bir devlette, Türkiye’nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da görevi bırakmaları kendilerine yurt içinde mülki idare amirleri yurt dışında ise dış temsilciler tarafından bildirilmesine rağmen, 3 aydan az olmamak üzere verilecek süre zarfında kendi istekleriyle bu görevi bırakmayanlar”,
- b) “Cumhurbaşkanı’nın izni olmadan Türkiye ile savaş halinde bulunan bir devlette her türlü hizmette kendi istekleri ile çalışmaya devam edenler⁶”,
- c) “İzin almadan başka bir devlet hizmetinde gönüllü askerlik yapanlar”,

Hakkında Cumhurbaşkanı’nın kaybettirme kararı verilebileceği düzenlenmiştir (TVK, 2009; m. 29).

Kişi, başka bir devlette Türkiye’nin menfaatlerine uymayan bir hizmetinde bulunmamalıdır. Bu hizmet yurt dışında ve yurt içinde yabancı devletin özel veya resmi, sivil ve askeri hizmeti olabilir. Hizmetin Türkiye’nin menfaatlerine uygun olup olmadığı Cumhurbaşkanı’nın tespit ve takdir edeceği bir husus olmaktadır.

Kişinin yaptığı hizmet Türkiye’nin yararlarına uygun değilse kişiye görevi bırakması için bildirimde bulunulması gerekmektedir. Bildirim yurt içinde mülki idare amirleri, yurt dışında ise dış temsilciler tarafından yapılmaktadır. Yetkililer kişiye hizmeti bırakması için süre verir. Bu süre kişinin görevi bırakabilme imkanları göz önünde tutularak verilmektedir. Bu süre de kanun gereği 3 aydan az olmamalıdır.

Yapılmış olan bildirim hukuki sonuç doğurabilmesi için, bildirim tebliğ yolu ile yapılması gerekmektedir. Tebligat yurt dışında yapılacaksa tebligatı düzenleyen kurallar ve Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerin hükümleri çerçevesinde tebligat yapılması gerekmektedir (Nomer, 2017; 141).

Verilen süre zarfında kişi hizmeti bırakmamış olması lazımdır. Kişinin hizmeti “kendi isteğiyle” bırakmaması halinde kişinin herhangi bir cebir veya tehdit ve maddi ve manevi sebeplerden doğmuş olma ihtimali dikkate alınmaktadır. Kişinin kendi isteği ve

⁶ 2.7.2018 tarihli Kanun Hükmünde Kararname’nin 188’inci maddesiyle bu maddenin birinci fıkrasında yer alan “Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu” “Cumhurbaşkanı” şeklinde; aynı fıkranın (b) bendinde yer alan “Bakanlar Kurulunun” ibresi “Cumhurbaşkanının” ve ikinci fıkrada yer alan “Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu” ibresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

arzusuyla bırakamaması, kişinin hizmeti bırakamamanın mazereti olarak geçerlidir. Mazeretin geçerli olup olmadığı ise İçişleri Bakanlığı'nca değerlendirilmektedir (Nomer, 2017; 141).

Vatandaşlığın kaybettirilmesine bir örnek olarak ünlü sanatçı Cem Karaca örnek gösterilebilir. Cem Karaca, 1979 yılında konser için Almanya'ya gitmişti ve o dönemde Türkiye'de siyasi çalkantılar yaşanmış, ülke bir kaos dönemine girmiştir. O sıra Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesi oldu. O dönemde "1 Mayıs" şarkısından dolayı hakkında dava açılan Cem Karaca verilen süre içinde yurda dönmediği ve Almanya'da Türkiye aleyhine faaliyette bulunduğu gerekçesiyle Türk vatandaşlığından çıkartılmıştır (Nakiboğlu, 2018; 42).

Cem Karaca daha sonra 1985 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal ile görüşerek ülkeye geri dönmek istediğini bildirdi. Başbakanın olumlu yanıt vermesi üzerine hukuki işlemler başlatılmış ve o yılın sonunda vatandaşlıktan çıkmasına neden olan davadan beraat etmiştir. 1987'de de hakkında verilen tutuklama kararı kaldırılmış ve 1987 Haziranda Cem Karaca Türkiye'ye dönmüştür (Nakiboğlu, 2018; 43).

Kanunun 29/I-b maddesinde anlatılan savaş hali bulunan bir devlette herhangi bir görevde bulunmamalıdır. Buradaki belirleyici unsur, Türkiye ile herhangi bir devlet arasında milletlerarası hukukun kabul ettiği anlamda bir savaş halinin bulunmasıdır.

Kişi Cumhurbaşkanlığı'nın izni bulunmaksızın kendi isteği ve arzusu ile savaş halindeki devlette görevine devam etmesi halinde vatandaşlığını kaybeder. Burada menfaat söz konusu değildir. Bu durumda hizmeti bırakması için kişiye ne bildirim ne de süre verilmesi söz konusudur (Güngör, 2016; 178). Hizmet sona erdikten sonra vatandaşlığın kaybettirilmesine karar verilemez (Nomer, 2017; 142).

Kanunun 29/I-c maddesinde anlatılan izin almaksızın yabancı bir devlette gönüllü askerlik yapmak vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylem olarak kabul edilmektedir. Kanunun burada kimden izin alacağını belirtmese de kaybettirme kararını veren makamdan istenilebileceği düşünülmektedir. Türk vatandaşının yanında başka devlet vatandaşı olan kişiler vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu devlette askerlik yapmaları vatandaşlığın kaybına neden olur mu? Sorusunu akıllara getirmektedir. Bu konu 1111 sayılı AK düzenlenmiştir.

Kanunda 6586 sayılı ve 22 Ocak 2015 tarihli kanunla yapılan değişikliğe göre, *"Cumhurbaşkanı'nın kararıyla belirlen esaslara göre, yurt dışında doğan ve ikamet edenler ile kanunu rüşt yaşına kadar yabancı bir ülkeye girmiş olanlardan buldukları*

ülke vatandaşlığını da kazanan Türk vatandaşları, talepleri halinde, durumlarına uyan ve kanunun öngördüğü askerlik statülerinden biri içinde askerlik mükellefiyetlerini otuz sekiz yaşını tamamlamadıkları yılın sonuna kadar yerine getirebilirler veya vatandaşlığında buldukları diğer ülkelerde askerlik yapmış olduklarını belgelemek kaydıyla mükellefiyetlerini yerine getirmiş sayılırlar. Bunların otuz sekiz yaş sonuna kadar askerlikleri ertelenmiş kabul edilir” (m.275), hükmü yer almaktadır. Bu hükümce çifte vatandaşlığa sahip olanlar Türk vatandaşlarının, vatandaşlığına sahip olduğu bir diğer ülkede askerlik veya onun yerine geçen kamu görevini ifa etmeleri, kaybettirme sebebi olarak kabul edilmemektedir (Doğan, 2016; 160).

Kişinin vatandaşlığını kaybettirmesi için yabancı devlette askerliğini izinsiz yapmalıdır. Eğer devlet izin vermişse kişinin vatandaşlığını kaybedilmesi söz konusu değildir.

Türk vatandaşlığının kaybının bir diğer nedeni ise “*devlet güvenliği ile anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suç işlemektir*”. Bu durumda kişinin vatandaşlığının kaybettirilmesine karar verilebilmesi için;

Kişi hakkında 5237 sayılı 26.09.2004 tarihli Türk Ceza Kanunu’nun “devletin birliği ve ülke bütünlüğünü bozma” (302), “anayasayı ihlal” (309), “Cumhurbaşkanı’na suikast ve fiili saldırı” (310), “yasama organına karşı suç” (311), “hükümete karşı suç” (312), “Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı isyan” (313), “silahlı örgüt kurma” (314), “silah sağlama” (315) maddelerinde yazılı suçlar sebebiyle hakkında kovuşturma ve soruşturma yürütülmesi gerekir (Nomer, 2017; 143).

Sonuç olarak Türk vatandaşlığının kaybettirilmesi, Cumhurbaşkanı’nın kararıyla olmaktadır. Vatandaşlığın kaybı ile ilgili verilmiş kararın Resmi Gazetede yayımlandığı andan itibaren kişi vatandaşlığını kaybetmiş olacaktır. Bu tarihten itibaren kişi yabancı statüsüne sahiptir (Nomer, 2017; 143). Kaybettirme niteliği itibarıyla cezai nitelikte bir işlem olmaktadır. Eşe etkisi olmadığı gibi çocuklarında vatandaşlığın etki etmemektedir (Nomer, 2017; 145).

Türk vatandaşlığının kaybettirmesi kararına başka bir örnek olarak Merve Kavakçı gösterilebilir. 18 Nisan 1999 seçimlerinde Fazilet Partisinden İstanbul milletvekili olarak seçilen Merve Kavakçı, 2 Mayıs 1999 da TBMM’de ant içme törenine o dönem yasak olan başörtüsü ile katıldığı için meclisten çıkartılmış ve hakkında soruşturma açılmıştır. Daha

sonra Amerika Birleşik Devleti vatandaşı olduğunu Türkiye devletine bildirmediği gerekçesiyle Bakanlar Kurulu'nun kararı ile Türk vatandaşlığından çıkartılmıştır (www.edb.adalet.gov.tr, erişim: 11 Mayıs 2020).

403 sayılı kanununun 25-a maddesi gereğince Merve Kavakçı'nın izin almaksızın kendi isteğiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olması Türk vatandaşlığının kaybına neden olmuştur. Milletvekilliği için gerekli ön koşul olan vatandaşlıktan mahrum kalmıştır. Vatandaşlıkla ilgili konularda olduğu gibi kaybettirme konusunda da ilgili kişinin yargı yoluna başvurabileceği Türk Hukuku bakımından belirtilmesi gereken önemli bir özelliktir.

Daha sonra Merve Kavakçı Danıştay'a Bakanlar Kurulu kararını iptali için dava açmıştır. Başvuran, diğerlerinin yanı sıra milletvekili seçilmesine bağlı olan dokunulmazlık ve diğer haklarının da altını çizmiştir. Danıştay, 8 Şubat 2000 tarihinde Türk vatandaşlığını kaybettirilmesi için gereken koşulların gerçekleştiği gerekçesiyle yapılmış başvuruyu reddetmiştir. Danıştay başka bir devletin vatandaşlığına geçerken Türk vatandaşlığının korunmasının özellikle ilgili makamın iznine bağlı olduğunu, fakat Merve Kavakçı'nın bu koşulları yerine getirmediğini kaydetmiştir. Daha sonra Merve Kavakçı'nın Milletvekilliği düşürülmüştür. Daha sonra kurul, Merve Kavakçı'nın "karar düzeltme" istemini de reddetti (www.edb.adalet.gov.tr, erişim: 11 Mayıs 2020).

Kavakçı daha sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne dava açmaya karar verdi. 28 Mayıs 2001 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin temel insani hakları güvence altına alan 34. maddesi uyarınca Türkiye'ye dava açmıştı. Merve Kavakçı'yı Davada Selim Özdemir ve Laurent Hinciker temsil ediyordu. Dava Merve Kavakçı lehine sonuçlanmıştır. Mahkeme; Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine;

2. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "6", "9", "14." maddeleri hakkındaki şikayetin ayrıca incelenmesine gerek olmadığına",

3. "Başvuranın uğradığı manevi zarar için mevcut kararın başlı başına adil bir tazmini oluşturduğuna",

4. a) "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 44. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 ay içinde, ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek ve her türlü vergiden muaf tutulmak üzere savunmacı hükümetin başvurana yargı gideri olarak 4 bin Euro ödenmesine",

b) “Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapıldığı tarihte hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli olan faiz oranının 3 puan fazlasına eşit oranda faiz uygulanmasına”,

5. “Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin reddine”

Karar vermiştir (www.edb.adalet.gov.tr, erişim: 11 Mayıs 2020).

Bakanlar Kurulu’nun kararına göre, “Merve Kavakçı’nın vatandaşlıktan çıkarılmasına dair 13 Mayıs 1999 tarihli Bakanlar Kurulu’nun kararı” İçişleri Bakanlığı’nın 12 Mayıs 2017 tarihli yazısı üzerine 26 Mayıs 2017’de Bakanlar Kurulu’nca yürürlükten kaldırıldı. 3 Temmuz 2017’ de Merve Kavakçı’nın Türk vatandaşlığına geri kabul edildiği Resmi Gazete ’de yayımlandı. Böylelikle Merve Kavakçı Türk vatandaşlığına tekrardan kavuşmuş oldu (www.resmigazete.gov.tr, erişim: 6 Haziran 2020).

3.2.3. Türk Vatandaşlığına Alınma Kararının İptali

Türk vatandaşlığına alınma kararının iptali Türk Hukukunda “ilgilinin yalan beyanı” veya “vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden önemli hususların gizlemesi” sonucunda vatandaşlığa alınma kararının iptal edilebileceği düzenlenmiştir. Karara ilişkin idarenin takdir yetkisi yoktur. Söz konusu kararla vatandaşlığını kaybeden kişiye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanan eş ve çocuklarda iptal kararıyla Türk vatandaşlığını yitirirler. İptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade etmektedir. Söz konusu karar tarihinden itibaren kişi yabancı statüsünde olur. Türk Hukukunda vatandaşlığa alınma kararının iptali, sadece sonradan vatandaşlık kazananlar için uygulanabilecek bir vatandaşlığın kaybı yöntemidir (Perçin, 2016; 234). Aslen Türk vatandaşlığını kazananların vatandaşlığa alınma kararının iptal edilmesi söz konusu değildir.

“Vatandaşlığa alınma kararının iptali” Türk Hukukunda ilk defa 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ile kabul edilmiştir. 403 sayılı kanunda vatandaşlığa alınma kararının iptali için 5 yıllık bir süre kabul edilmiştir (Tanrıbilir, 2008; 50). 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununda ise süreye ilişkin bir karar yoktur (Güngör, 2016; 180). Yeni kanunda süreye ilişkin herhangi bir açıklamanın olmaması vatandaşlığı kazanan kişinin her an her dakika vatandaşlığa alınma kararının iptal edilebileceği endişesiyle yaşaması demektir. Kanunda herhangi bir süreden bahsedilmemesi kişinin devlete olan güven hissini zayıflayacağı gibi, toplumun da sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış kişilere

olan medeni ve hukuki ilişkilerine zarar verecektir. Bu anlamda herhangi bir süre kısıtlaması olmaksızın vatandaşlığa alınma kararının iptalinin idarenin eline sınırsız bir şekilde bırakılması, idarenin istikrar ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir. Eski kanundaki gibi yeni kanunda da bu işlemin herhangi bir süre ile kısıtlanması gerektiği düşünülmektedir.

Vatandaşlığa alınma kararının iptali için yalan beyan veya bazı hususların gizlenmesi unsurlarını, ilgili yani vatandaşlığa alınan şahsın bilerek, kasten tahakkuk ettirilmelidir. Üçüncü bir kişinin ilgiliden habersiz olarak, bu unsurları tahakkuk ettirmesi iptal için sebep doğurmamaktadır. Gerekli şartlar var ise kararı veren makam tarafından vatandaşlığa alınma kararı iptal edilir (Nomer, 2017; 147).

Bir yabancıyı Türk vatandaşlığına alınması idareye ait bir hatadan olmuş ise yalan beyan ve önemli hususları gizlenmesi söz konusu olmaksızın kişi vatandaşlığa yanlışlıkla alınmıştır. Bu durumlara hukuki şartlar oluşmadığı için vatandaşlığa alınma kararı veren makam tarafından kişinin vatandaşlığı geri alınır (Nomer, 2017; 148).

Vatandaşlığa alınma kararına etki edecek yalan beyanda bulunma veya önemli hususların gizlenmesi tespit edildiğinde kişinin iradesi dışında vatandaşlığına son verileceği AVS’de de kabul edilmiştir. Bu durumda kişinin vatansız kalıp kalmayacağına bakmaksızın iradesi dışında kişinin vatandaşlığına son verilecektir (Doğan, 2016; 142). Kişinin vatansız kalıp kalmaması durumu dikkate alınmadığından konunun tartışmaya açık olduğu düşünülmektedir. Kanun bir taraftan vatansızlık durumlarını önlemeye çalışırken diğer taraftan da kanunda yer verdiği bu gibi maddeler ile vatansızlığa yol açabilmektedir.

İptal kararlarını “basit iptal kararı” ve “kapsamlı iptal kararı” olarak inceleyecek olursak değinmemiz gereken husus, iptal kararı verilen kişinin Türkiye’de sahip oldukları hakların akıbeti olacaktır.

Basit iptal kararı verilen kişi hakkında ilk olarak; Kişinin sahip olduğu haklar, yabancıların hakları kadar ise herhangi bir işlem yapmaya gerek yoktur. İkinci olarak; Vatandaşlığa alınma kararı iptal edilen kişilerin Türkiye’de sahip oldukları haklar diğer yabancılardan fazla olabilir. Bu durumdaki kişilerin elindeki fazlalık elden çıkartılacaktır. İptal kararıyla yabancı statüsünde olan kişinin diğer yabancılardan fazla hakkı olmayacaktır. Bu gibi kişilerin mallarının tasfiyesi, vatandaşlığa alınma kararının iptaline

bağlı bir tasfiye olmayıp, kişinin yabancı statüsüne girmesinin doğal sonucudur (Doğan, 2016; 151).

Burada dikkat edilmesi gereken husus basit iptal kararı verilen kişilerin, Türkiye'deki tüm mal varlığı tasfiye edilmeyecek, sadece diğer yabancılardan daha fazla olan hakları tasfiye edilecektir.

Kapsamlı iptal kararlarında ise, kanun yetkili makam gerekli gördüğü hallerde malların tasfiyesini de kapsar şekilde vatandaşlığa alınma kararının iptal etme imkanı tanımıştır. İlgilinin yalan beyanı veya gizlediği hususların çok önemli olması halinde kapsamlı iptal kararı verilebilecektir. Önemli hususların takdir yetkisi ise iptal kararını veren makama bırakılmıştır. Kapsamlı iptal kararının verilmesi halinde ilgili kişinin Türkiye'deki malları en geç 1 yıl içinde tasfiye edilmelidir. Bu süre içerisinde vatandaşlığa alınma kararı iptal edilen kişi malikin sahip olduğu bütün haklara sahiptir. Öngörülen bu süre içerisinde tasfiye işlemleri yapılmaz ise süre sonunda tasfiye işlemleri hazinece yapılır ve tasfiye bakiyesi kişinin nam ve hesabına kamu hazinedarlığı sistemine dahil bir kamu bankasına yatırılır (Doğan, 2016; 151). 403 sayılı ETVK'de bu gibi kişilerin sınır dışı edilmesi kabul edilmiştir. 5901 sayılı TVK'de ise bu gibi kişiler ülkede kalabilecektir.

3.3. TÜRK VATANDAŞLIĞININ SEÇME HAKKIYLA KAYBEDİLMESİ

TVK'nin seçme hakkı yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılma imkanı tanıdığı kişilerin ortak özelliği, ergin olmadıkları bir zamanda Türk vatandaşlığını iradeleri dışında kazanmış, başvuru tarihinde yabancı bir devletin vatandaşlığını da taşıyan ergin kişiler olmalarıdır (Güngör, 2016; 190).

TVK, belirli şartları taşıyan Türk vatandaşı çocukların, ergin olmalarından itibaren 3 yıl içerisinde seçme hakkını kullanarak vatandaşlıktan çıkabileceklerini kabul etmiştir. Bunun yanı sıra seçme hakkıyla vatandaşlıktan çıkan kişilerin vatansız kalmamaları şartı da aranmaktadır (TVK, 2009; m.34).

Vatandaşlık kanununun 34. maddesinde, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından çıkabilenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- “Babasından ve annesinden dolayı soy bağı sebebiyle doğumla Türk vatandaşı olanlardan yabancı annesinin ve babasının vatandaşlığını doğumla ya da sonradan kazananlar” (TVK, 2009; m.34/1-a).

- “Annesinden veya babasından dolayı soy bağı sebebiyle Türk vatandaşı olanlardan doğum yeri esasına göre başka devlet vatandaşlığını kazananlar” (TVK, 2009; m.34/1-b).
- “Türk vatandaşlığını evlat edinme yolu ile kazananlar” (TVK, 2009; m.34/1-c).
- “Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşı oldukları halde, sonradan yabancı anne ve babasının vatandaşlığını kazananlar” (TVK, 2009; m.34/1-ç).
- “Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kazanmış anne ve babasına bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazananlar” (TVK, 2009; m.34/1-d).

Yukarıda belirtilen hallerde kişiler ergin olmalarından itibaren üç yıl içerisinde Türk vatandaşlığından ayrılabilirlerdir.

Seçme hakkıyla Türk vatandaşlığının kaybı, bu hakkın kullanılmasına dair şartların varlığı ve tespiti İçişleri Bakanlığı’na incelenir ve kararın verildiği tarihten itibaren geçerli olur (Güngör, 2016; 190).

Seçme hakkının kullanılmasıyla Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerin eş ve çocuklarının durumu, vatandaşlıktan çıkma yoluyla ayrılanların eş ve çocukları gibidir. Kısaca özetlemek gerekirse eşe etkisi yoktur. Vatandaşlıktan ayrılan anne veya babanın talebinin bulunması ve diğer eşin muvafakat etmesi halinde çocuklar da Türk vatandaşlığından çıkmış olur. Muvafakat etmemesi durumunda mahkemeden alınacak karara göre işlem yapılmaktadır. Eski kanundan farklı olarak çocuğun muvafakatı aranmamaktadır (Nomer, 2017; 153).

Vatandaşlığın kaybına ilişkin başvuru, yurt dışında dış temsilcilere yurt içinde ise ikamet edilen yer valiliğine bizzat kişi tarafından seçme hakkının kullanılmasına ilişkin açıklamayı içeren vekaletname ile yapılmaktadır (TVK, 2009; m.37). Yazılı talebi alan başvuru makamı seçme hakkı yoluyla Türk vatandaşlığından ayrılmak isteyen kişinin bu hakkın kullanılması şartını taşıyıp taşımadığını araştırarak, takiben dosyayı karar almak üzere İçişleri Bakanlığı’na sunacaktır. Başvuru makamı, ilgilinin seçme hakkı yoluyla kaybın şartlarını taşıyıp taşımadığını tespit etse dahi, başvuruyu reddetme yetkisine sahip değildir (Güngör, 2016; 190).

Kanunun öngördüğü şartları taşıyan bireyler adına aşağıda gösterilen belgelerden oluşturulan dosya düzenlenmektedir:

- Bireyin kazandığı devlet vatandaşlığını gösteren belge,

- İsteği belirten forum dilekçe,
- Müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt öreği (Öztürk & Yarar, 2020; 384)

İçişleri Bakanlığı'nca yapılan inceleme sonucunda şartları taşıdığı tespit edilen kişiler Bakanlığın kararı üzerine vatandaşlığını seçme hakkı yoluyla kaybeder. Bu kişilerin aile kütüğündeki kayıtları gerekli açıklama yapılarak kapalı hale getirilmektedir. Seçme hakkı ile kaybetme şartlarını taşımayan kişilerin talepleri ise Bakanlıkça reddedilir (Güngör, 2016; 190).

Vatandaşlığını seçme hakkı yolu ile kaybeden kişi ve onun başvurusuna dahil edilmemiş ergin olmayan çocukları, seçme hakkını kullandıkları tarihte değil, seçme hakkına ilişkin şartların varlığını tespit eden karar tarihinde Türkiye'de yabancı statüsüne geçecektir.

3.4. MAVİ KART UYGULAMASI

Türk vatandaşları 1960 yılından itibaren çeşitli Avrupa ülkelerine yerleşmek veya çalışmak amacıyla Türkiye'den ayrılmıştır. Gurbetçi olarak adlandırılan bu Türk vatandaşları gittikleri ülkelerde güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu gibi vatandaşlar pasaport ve vizeye ihtiyaç duymakta ve gitmek istedikleri ülkede oturma izni ve çalışma izni almak mecburiyetinde kaldılar. Bunun yanı sıra seçme ve seçilme hakkı başta olmak üzere birçok haktan mahrum kaldılar. Bu sebeplerden dolayı çalışmak ve yaşamak için gittikleri ülkelerde iyi yaşam standartlarına kavuşmak isteyenler o ülke vatandaşlığına geçmiştir. Ancak birçok (Almanya, Avusturya vb.) ülke çifte veya çok vatandaşlığı kabul etmedikleri için bu gibi ülkelerde yaşamak isteyenler Türk vatandaşlığından çıkmak mecburiyetinde kalmıştır. Mavi kartın düzenlemesindeki amaçta bu durumdaki Türk vatandaşlarının mağduriyetinin büyük ölçüde giderilmesidir (Öztürk & Yarar, 2020; 38).

Mavi kart; Türk vatandaşlığını aslen kazanmış olup çıkma izni ile Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar alt soylarına ve bazı istisnalar haricinde Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam etmesini sağlayan bir belgedir (Öztürk & Yarar, 2020; 38).

Bu kartın hazırlanmasındaki amaç imtiyazlı bir yabancı grubu yaratmak değil, amaç çifte vatandaşlık hakkı tanımayan ülkelerde (Almanya, Avusturya, Norveç vb.) yaşayan Türk vatandaşlarının bu durumdan olumsuz etkilenmelerini önlemektir. Yabancı devlet

vatandaşlığını kazanan Türk vatandaşlarının Türkiye ile olan organik bağın kopmaması ve bu bağın muhafaza edilmesi amaçlanmıştır.

Bu karta ihtiyaç duyulmaması için dünyadaki bütün devletlerin çok veya çifte vatandaşlığı kabul etmeleri gerekir, bu durmada Mavi Karta ihtiyaç duyulmayacaktır. Ancak günümüzde birçok devlet çok veya çifte vatandaşlık durumunu kabul etmemektedir.

3.4.1. Mavi Kartın Kapsamı

Bu kart kapsamında; Türk vatandaşlığını doğumla kazanmış olup çıkma izni almak suretiyle vatandaşlığını kaybeden kişiler ve üçüncü dereceye kadar olan alt soyları bu kapsama girmektedir. Bu durumun aksine Türk vatandaşlığını sonradan kazanıp, daha sonra Türk vatandaşlığından çıkan kişiler “Mavi kart” kapsamına girmemektedir. Buna esasen “İstisnai yoldan” “Genel yoldan” “Evlat edinme” ve “Evlenme yoluyla” Türk vatandaşlığını kazanan kişiler mavi kart sahibi olmazlar. Vatandaşlığı doğumla kazanıp sonradan kaybetmek “Mavi kart” sahibi olmak için tek başına yeterli değildir. Bu yolla vatandaşlığını kaybeden kişiler çıkma izni aldıklarında bu hüküm geçerli olur. Diğer hallerde yani izin almadan çıkanlar, vatandaşlığı iptal edilenler ve hakkında kaybettirme kararı verilen kişiler bu karta sahip olamazlar (Öztürk & Yazar, 2020; 29).

TVK'nin 28. maddesinde Cumhurbaşkanı gerekli görmesi halinde üçüncü dereceden itibaren hangi dereceye kadar olan alt soylarının bu madde de tanınan haklardan yararlanabileceği belirtilmektedir⁷. Buradan da anlaşıldığı üzere, “Mavi Kart” kapsamını daraltmak veya genişletmek konusunda yetkili makam Cumhurbaşkanıdır.

3.4.2. Mavi Kartın Sağladığı Haklar

Hukukta “Mavi kart” sahipleri kapsamında kısıtlamaya gidilen alanlar tespit edilmekte ve bu alanın dışında milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin saklı kalmak kaydıyla mavi kart sahibi kişilerin Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanabileceği belirtilmiştir (Öztürk & Yazar, 2020; 39).

Bu kart sahibi kişilerin kısıtlamaya tabi tutuldukları ilk haklardan biri “Siyasi haklardır”. Kanununun 28. maddesinin ikinci fıkrasında bu kart sahibi kişilerin seçme ve seçilme haklarının olmadığı düzenlenmiştir (TVK, 2009; m.28/II). Bu hakka sahip

⁷2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188'inci maddesiyle bu fıkrada yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

olmadıkları için de Türkiye’de belediye seçimlerinde, referandum ve genel seçimlerde oy kullanma hakları yoktur. Seçilme hakkına da sahip olmadıkları için belediye başkanı, milletvekili, muhtar ve belediye meclis üyesi olamazlar.

Mavi kart sahibi kişilerin kısıtlandığı bir diğer alan ise muafin araç ve ev eşyası ithal etme hususudur. Belli koşulları gerçekleştirilen Türk vatandaşları muafin araç ve ev eşyası ithal etme hakkına sahipken, mavi kart sahibi kişilerin bu hakkı bulunmamaktadır. Türk vatandaşlarına yönelik askerlik yapma yükümlülük olmasının yanında bir haktır. Vatandaş olmayan kişiler isteseler dahi askerlik yapamazlar. Mavi kart sahiplerinde askerlik yapma yükümlülüğü ve hakkı bulunmamaktadır (TVK, 2009; m.28/II).

Mavi kart sahibi kişiler, bir kadroya dayalı kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunmazlar. Bu sebeple sözü geçen kart sahibi kişiler devlet memuru olamazlar. Zira sadece Türk vatandaşlarının devlet memuru olabileceği 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 48. maddesinde açık bir şekilde ifade edilmiştir. Mavi kart sahibi kişilerin her ne kadar memur olamasalar da kamu kurum ve kuruluşlarında sözleşmeli veya geçici personel olarak çalışabileceklerdir. Bu kart sahibi kişilerin güvenliğine ilişkin haklar saklı tutulmaktadır (Öztürk & Yazar, 2020; 40).

Mavi kartı olup Türk vatandaşı olduğu esnada çalışma gün sayısı ve ödediği primler esasen emekliliğe hak kazanan kişilerin hakları korunur. Bu sınırlamalar dışında bu kart sahibi kişilerin Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Bu sebeple de mavi kart sahibi kişilerin Türkiye’ye girişleri sırasında vize almasına ve Türkiye’de ikamet etmek istemesi halinde ikamet izni almasına gerek yoktur. Bu kart sahibi kişiler aynı zamanda Türkiye’de taşınmaz mal edinmek istemeleri halinde yabancılar için getirilen sınırlamalara tabi olmazlar (Öztürk & Yazar, 2020; 40).

IV. BÖLÜM

4. KKTC VATANDAŞLIK HUKUKU ÇİFTE VATANDAŞLIK VE VATANSIZLIK DURUMU

4.1. KKTC VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

Türk vatandaşlık hukukunda vatandaşlık, “doğumla” ve “sonradan” kazanılmaktadır. KKTC vatandaşlık hukukunda ise vatandaşlığın kazanılması, “*Yasa Yoluyla*” , “*Bakanlar Kurulu veya Bakanlık Kararı*” ile mümkün olmaktadır (Dolunay, 2016; 375). KKTC vatandaşlık hukukunda “*Yasa Yolu İle Yurttaşlığın Kazanılması*” aşağıda sıralanan yollar ile mümkün olmaktadır.

- “Yurttaşlığın Doğum Yolu ile Kazanılması” (m.4),
- “Evlat Edinme Yolu ile Yurttaşlığın Kazanılması” (m.5),
- “Doğum Yeri ile Yurttaşlığın Kazanılması” (m.6),
- “Evlence ile Yurttaşlığın Kazanılması” (m.7).

KKTC vatandaşlığın “*Bakanlar Kurulu veya Bakanlık Kararı*” ile kazanılması ise kendi içerisinde 2’ye ayrılmaktadır. Bunlar;

- “Genel Olarak Yurttaşlığa Alınma” (m.8),
- “İstisnai Olarak Yurttaşlığa Alınmadır” (m.9).

4.1.1. Yasa Yolu İle Vatandaşlığın Kazanılması

KKTC Hukukunda vatandaşlığın doğum ile kazanılması Kıbrıs Yurttaşlık Yasası’nın 4/I. maddesinde, “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içinde veya dışında Kıbrıslı Türk babadan olan veya Kıbrıslı Türk anadan doğan çocuklar, doğumdan başlayarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdırlar*” şeklinde ifade edilmiştir. Türk vatandaşlık hukukunda olduğu gibi, KKTC Vatandaşlık Yasası’nda da “kan” esasının benimsendiği görülmektedir.

Yasanın 4. maddesinde düzenlenen “kan” (doğum yolu) esasına göre vatandaşlık kazanmak için anne ve babanın KKTC vatandaşı olma şartı aranmıştır. Ancak yasanın 2. maddesindeki “çocuk” tanımına bakıldığında zaman, 4. maddedeki “kan” esasına göre vatandaşlık kazanan çocukların sadece evlilik birliği içinde doğan çocuklar olduğu ortaya çıkmaktadır. Yurttaşlık Yasası KKTC vatandaşı baba ve annenin evlilik birliği dışında

doğan çocukla ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu konuda bir yasa boşluğu mevcuttur (Perçin, 2016, 124).

Ancak kanun, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları dışında doğan ve bu fıkra gereğince Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşı olup da daimi olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırları içerisinde ikamet etmeyen 18 yaşını doldurmuş reşit bir kişi, 18 yaşını dolduracağı gündən başlayarak 3 yıla kadar yurttaşlıktan çıkma istemini ikamet ettiği ülkedeki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Elçiliği, Konsoloslugu veya dış temsilciliği kanalı ile Bakanlara ulaştırmak suretiyle 13. maddedeki koşullara bakılmaksızın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yurttaşlığını kaybeder.” ifadesine yer vermiştir. Yani “Kan” bağı esasına göre vatandaşlık kazanmayı düzenleyen yasanın 4. maddesinde, Kıbrıs Cumhuriyeti sınırları dışında doğan ve “kan” bağı esasına göre doğumla vatandaşlık kazanan çocuklara daimi olarak KKTC’de ikamet etmeme şartıyla 18 yaşını doldurmalarını takip eden 3 yıl içerisinde seçme hakkını kullanarak vatandaşlıktan çıkma imkanı tanınmıştır.

KKTC Yurttaşlık Yasası’nın 4/II. maddesinde, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası’nın 67. maddesine bağı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanan ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs’ta yerleşik olanlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşdırlar.” ifadesine yer verilmiştir.

KKTC Yurttaşlık Yasası’nın 6. maddesinde ise “toprak” esasına göre vatandaşlığın kazanılması düzenlenmiştir. Bu hükme göre, yabancı anne ve babadan KKTC’de doğan çocuklar, “ilgili ülkeler arasındaki mütakabiliyet esasları çerçevesinde” doğum anından başlayarak KKTC vatandaşı sayılmaktadır. Hangi ülkelerin mütakabiliyet dışında tutulacağı Bakanlar Kurulunca belirlenir. Türk Vatandaşlık Kanunu’ndan farklı olarak KKTC’de çocuğun, yabancı anne ve babasından vatandaşlık kazanamaması şartı aranmamıştır (Alibaba, 2017; 38). Başka bir ifadeyle “toprak” esasına göre KKTC vatandaşlığını kazanmak için KKTC’de doğmak yeterli görülmüştür.

Düzenlemeden de anlaşıldığı üzere “doğum yeri” esası Türk vatandaşlık hukukundan farklı olarak vatansızlığı önleme amacına hizmet etmemiş, doğumdan başlayarak vatandaşlığın kazanılmasına hizmet etmiştir. Bu esasın Türk Hukukunda olduğu gibi soy bağı esasının yanında istisnai bir yol olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. KKTC Vatandaşlık Yasası’nda “toprak” esasına, “soy bağı” (kan) esası kadar önem verildiği görülmektedir. Bunun temel nedeni ise “adaların genel olarak göç veren coğrafi

birimler olması ve KKTC'nin adadaki nüfusunun azalmasını engelleme" olduğu düşünülmektedir (Perçin, 2016; 225).

Tam bu noktada kanun koyucu "toprak" esasına göre vatandaşlık kazanırken, "mütekabiliyet" gibi siyasi nitelikli bir koşulu ileri sürerek, bu esasa dayalı vatandaşlık kazanmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir. Çünkü Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Türkiye dışındaki devletlerin resmen tanımıyor olması, koşulun sadece Türkiye'nin yerine getirebilmesi anlamını taşımaktadır. Yani toprak esasına göre vatandaşlığın kazanılması hükmünden sadece Türk vatandaşı anne ve babanın KKTC'de doğan çocukların yararlanabileceği anlamına gelmektedir (Perçin, 2016; 225).

KKTC Vatandaşlık Yasası'nın 6. maddesinde KKTC'de bulunmuş sahipsiz çocuklara yer verilmiştir. Bu maddeye esasen KKTC'de bulunan çocuklar aksi ispat olmadıkça KKTC'de doğmuş sayılır (Dolunay, 2016; 378). Bu gibi çocuklar için "mütekabiliyet" şartının aranıp aranmayacağı hususunda Yurttaşlık Yasası'nda herhangi bir hüküm yoktur. Ancak bu gibi çocukların sahipsiz olmaları sebebiyle anne ve babalarının vatandaşlığını tespit etmek imkansız olduğu için mütekabiliyet şartının aranması da mümkün olmayacaktır.

KKTC Vatandaşlık Yasası'na göre, evlat edinme yolu ile vatandaşlık kazanılması için çocuğun küçük olması şartı aranmıştır (m.5). Madde bu özelliği ile Türk Hukukuna benzerlik göstermiştir. Ancak aranan tek şart bu değildir. Küçük çocuğun evlat edinme yolu ile vatandaşlık kazanması için anne babasının olmaması ya da anne babasının nerede olduğu bilinmemesi veya çocuğun vatansız olması gerekmektedir (m.5/I).

Dolayısıyla bu özelliklerden birine sahip olan çocuk evlat edinilmekle KKTC vatandaşlığını kazanabilecektir. Kanunun böyle bir sınırlandırmaya gitmesinin temel nedeni ise söz konusu vatandaşlık kazanma yolunun "yetkili makam kararıyla" değil, "kanun yoluyla" kazanma yöntemi olmasıdır. Dolayısıyla bu yolla kazanılan vatandaşlıkta idarenin takdir yetkisi yoktur (Perçin, 2016; 230). Şartların var olması halinde çocuk evlat edinme yolu ile vatandaşlık kazanacaktır.

Evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılması, KKTC Vatandaşlık Yasası'nda "kanun yoluyla vatandaşlık kazanılması" yöntemi olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla KKTC vatandaşı ile evlenen yabancı eş, kanunda öngörülen diğer şartları yerine getirmesi halinde, yasa gereği KKTC vatandaşlığını kazanacaktır. Başka bir deyişle, bu gibi kişilerin KKTC

vatandaşı olmasında idarenin takdir yetkisi yoktur. Türk Hukukundan farklı olarak “1 yıldır evli olması” ve “birlikte yaşaması” yeterli görülmüştür. Bunun haricinde herhangi bir şart aranmamıştır.

Yine Türk Hukukunda olduğu gibi KKTC Hukukunda da, evliliğin geçersizliği halinde iyi niyetli eşin KKTC vatandaşlığı korunmakta ve bu evlilikten doğan çocuklar da anne ve babalarının iyi niyetli olup olmadıklarına bakılmaksızın KKTC vatandaşlıklarını korumaktadır (Kıbrıs Yurttaşlık Yasası, [KYY], 1993; m.7/IV,V).

Yasada, evlenerek eski vatandaşlığını kaybeden ya da evlendiği anda vatansız olan kişilere KKTC vatandaşlığı verileceği belirtilmiştir (KYY,1993; m.7/III). Bu yolla vatandaşlığın kazanılması “kanun yoluyla” vatandaşlık kazanma yöntemi olarak düzenlenmektedir. Türk Hukukundan farklı olarak “seçme hakkı” ile vatandaşlık kazanması, KKTC Hukukunda mümkün olmamaktadır (Dolunay, 2016; 377).

4.1.2. Bakanlar Kurulu ve Bakanlık Kararıyla Vatandaşlığın Kazanılması

KKTC Hukukunda yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanılması aşağıdaki yollar ile mümkün olmaktadır.

- 1) Genel olarak vatandaşlığa alma (olağan telsik),
- 2) İstisnai olarak yurttaşlığa alma (olağanüstü telsik)

Genel olarak vatandaşlığa almada aranan şartlar Türk Hukukunda genel olarak vatandaşlığa alınmada ki şartlar gibidir. Vatandaşlığa alınmak isteyen ve aşağıdaki şartları taşıyan yabancı kişi Bakanlık kararıyla KKTC vatandaşlığını kazanacaktır (m, 8/I)

- “Başvuran kişinin milli hukukuna göre reşit olması” (m.8/I-a),
- “Yerleşme niyetinin davranışlarıyla teyit edilmiş olması” (m.8/I-c),
- “Başvuru tarihinden geriye doğru kesintisiz 5 yıl ikamet etmiş olmak” (m.8/I-b),
- “İyi ahlak sahibi olmak” (m.8/I-ç),
- “Kendinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlayacak işe ve gelire sahip olmak” (m.8/I-e),
- “Genel sağlık bakımından engel teşkil edecek bir hastalığın bulunmaması gerekmektedir” (m.8/I-d).

Bunlar dışında Türk Hukukunda başvuran kişinin, kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması ve toplumsal yaşama uyum sağlayabilecek kadar Türkçe konuşma şartları aranmaktadır.

Yasanın 8/I. maddesinde, “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığına alınan bir yabancıнын eşi ve reşit olmamış çocukları da kendiliğinden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kazanırlar ve başvurmaları halinde gerekli işlemler tamamlanır.*” ifadesine yer verilmiştir.

İstisnai olarak KKTC vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiler “reşit olmak”, “iyi ahlak sahibi olmak”, “genel sağlık bakımından tehlike teşkil edecek hastalığı bulunmamak” ve “geçimini sağlayacak gelir ve işe sahip olmak “ şartları aranmaktadır (KYY, 1993; m.9). Bu şartların var olması halinde Bakanlar Kurulunun kararı ile KKTC vatandaşlığı kazanılabilecektir. Türk Hukukunda istisnai yolla vatandaşlığın kazanılmasında ise sadece “milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama” şartı aranmıştır.

Yasanın istisna olarak vatandaşlığa almayı düzenleyen 9. maddesinde, “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ne sanayi, ticaret, turizm, sosyal ve ekonomik alanlarda yatırım yapmış olan veya bilim, teknik, siyaset veya kültür alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmet verebilecek kişiler ve yurttaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zorunlu görülenler*” KKTC vatandaşlığını Bakanlar Kurulu kararı ile kazanılacağı ifade edilmiştir.

Ayrıca KKTC Hukukunda, KKTC’nin varlık mücadelesinin bir izdüşümü olarak “1974 Kıbrıs Barış Harekatı’na katılanlar ile eş ve çocukları, şehit düşenlerin dul eş ve çocukları ile anne ve babaları” ve “1 Ağustos 1958 tarihinden sonra Türk Mukavemet Teşkilatı saflarında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde hizmet ifa eden kişiler” ile bu kişilerin eş ve reşit olmayan çocukları istisnai yol ile KKTC vatandaşlığı kazanabilmektedir (KYY, 1993; m9/I-ç,d). Bu iki koşulda yer alan yabancıların, Türk vatandaşı oldukları açıktır. Dolayısıyla KKTC vatandaşlık hukukunda, Kıbrıslı Türklerin varlık mücadelesi verdiği dönemlerde yanlarında yer alan Türk vatandaşlarına, genel yola göre daha kolay vatandaşlık kazanılmasını sağlayan istisnai yoluyla vatandaşlık kazanılması imkanı tanınmaktadır (Perçin, 2016; 228).

KKTC Yurttaşlık Yasası’nın 11. maddesine esasen, KKTC vatandaşlığına alınma başvuruları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Muhaceret Dairesi Müdürlüğüne veya

şubelerine, yurt dışında ise KKTC konsoloslukları, elçilikleri ve dış temsilcilerine yapılmaktadır.

4.2. KKTC VATANDAŞLIĞININ KAYBEDİLMESİ HALLERİ

KKTC Yurttaşlık Yasası'nın beşinci kısmında “Yurttaşlıktan Çıkma ve Yurttaşlığın Kaybı” halleri düzenlenmiştir. KKTC Yurttaşlık Yasası'nda vatandaşlığın kaybı aşağıdaki yollar ile mümkün olmaktadır. Bunlar;

- Yurttaşlıktan çıkma,
- Yurttaşlığı kaybettirme,
- Yurttaşlığa alma kararının iptali,
- Yurttaşlıktan çıkarmadır (Perçin, 2016; 232).

4.2.1. Yurttaşlıktan Çıkma

“Herkes vatandaşlığını değiştirmede serbest olmalıdır” ilkesinin bir sonucu olarak kişinin kendi iradesi ve yetkili makamın vereceği kararla vatandaşlıktan çıkma mümkün olmaktadır. Kişinin sadece iradesinin olması çıkma için yeterli değildir. Devletin de öngörmüş olduğu birtakım koşulların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu koşulların devletin hükümlerinden kaynaklandığı ifade edilmiştir (Gün, 2017; 214).

KKTC Yurttaşlık Yasası'nın 13. maddesine esasen vatandaşlıktan çıkmanın 2 şartı vardır. Bunlar;

- “Reşit olmak ve temyiz kudretini haiz olmak” (m.13/I),
- “Mükellef askerlik hizmetini yapmış olmaktır” (m13/II).

KKTC vatandaşlığından ayrılacak kişinin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Yasanın 13/I. maddesinde ifade edilen “Reşit olmak ve temyiz kudretini haiz olmak” ifadesinin ne anlama geldiği yasanın ikinci maddesinde açıklanmıştır. Buna göre; 18 yaşını doldurmuş ve 19 yaşından gün alan, ayırt etme gücüne sahip akıl hastası olmayan kişi yasaya göre reşit sayılmaktadır. Özetle kişinin KKTC vatandaşlığından çıkması için 18 yaşını doldurması ve akıl hastalığının bulunmaması gerekir.

Vatandaşlıktan çıkmanın ikinci şartı olan Mükellef askerlik hizmetini yapmış olmaktır. KKTC Hukukuna esasen askerlik yapmaya elverişli olan herkes, askerlik hizmetini yapmakla yükümlüdür. Askerlik hizmetini yapmayan KKTC vatandaşı,

vatandaşlıktan çıkamayacaktır.

KKTC vatandaşlığından çıkmanın 2 şartı varmış gibi gözükse de bir şart daha aranmıştır. Bu şart KKTC vatandaşlığından çıkmak isteyen kişinin başka devlet vatandaşlığını kazandığını belgelemesi gerekir. İlgili belgeyi teslim eden kişi vatandaşlıktan çıkabilecektir. Kişinin aynı zamanda başka bir devlet vatandaşlığı mevcutsa vatandaşlıktan çıkma belgesi kişiye hemen verilecektir. Çıkma belgesinin kişiye teslim edilmesiyle kişi vatandaşlığını kaybedecektir (Perçin, 2016; 228). Türk Hukukunda olan “çıkma izin belgesine” KKTC Hukukunda yer verilmemiştir

Bu şartları yerine getiren KKTC vatandaşlarının vatandaşlıktan çıkması için bir de Bakanlar Kurulunun izini gerekir. KKTC Vatandaşlık Yasası’nda bu bir şart değilmiş gibi gözükse de Bakanlar Kurulundan izin alınmadan vatandaşlıktan çıkılamayacağı açıktır. Vatandaşlıktan çıkmak için gereken şartlar gerçekleşmiş olsa bile Bakanlığın izin verme zorunluluğu yoktur (Gün, 2017; 216).

KKTC Vatandaşlık Yasası’nın 4. maddesinde vatandaşlıktan çıkmaya ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bu maddede ifade edilen çıkmayla, genel olarak çıkmanın düzenlendiği 13. madde farklılık göstermektedir. Bu nedenle 4. maddedeki çıkma “özel çıkma” olarak ifade edilmektedir. “Özel çıkma” da ilk şart, KKTC sınırları dışında doğmuş olmaktır. İkinci şart ise, doğum yolu ile KKTC vatandaşlığını kazanmaktır. Buna esasen KKTC sınırları içinde doğanlar bu şarttan yararlanamazlar. Bir diğer şart ise KKTC’de daimi olarak ikamet etmemektir. Son şart ise reşit olmak ve reşit olduktan sonra 3 yıl içinde çıkma başvurusunda bulunmaktır. Bu süre içerisinde başvuru yapmayanların 13. maddede açıklanan genel çıkmanın şartlarını yerine getirmesi gerekmektedir.

KKTC vatandaşlığından çıkmada başvuru makamı Yurttaşlık Yasası’nın 14. maddesinde açıklanmıştır. Maddeye göre, “*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığından çıkma istemi ile ilgili başvurular, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Muhaceret Dairesi Müdürlüğüne veya şubelerine; yurt dışında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti elçiliklerine, konsolosluklarına veya dış temsilciliklerine yapılır*”. Bu maddedeki makamlarca tamamlanan belgeler, görüşleri ile birlikte gereği yapılması için Bakanlığa gönderilir

KKTC Yurttaşlık Yasası çıkmanın sonuçlarına ilişkin özel bir düzenlemeye yer vermemiş, vatandaşlığı kaybetmenin düzenlendiği bütün kayıp halleri için 20. maddenin hükmü geçerli olmuştur. 20. maddeye esasen, KKTC vatandaşlığından çıkanlar vatandaşlığı kayb ettikleri tarihten başlayarak yabancı statüsünde olur ve ikamet, taşınmaz

mal edinme ve devretme, miras ve çalışma gibi konularda KKTC mevzuatının yabancılara tanıdığı haklardan yararlanabilirler (Gün, 2017; 217).

4.2.2. Vatandaşlığa Alınmanın İptali

Vatandaşlığa alınmanın iptali, KKTC vatandaşlığını yetkili makam kararıyla sonradan kazananlar için uygulanan vatandaşlığın kaybı hallerinden biridir. Vatandaşlığını aslen kazananlar için bu kayıp yöntemi söz konusu değildir. Vatandaşlığa alınmanın iptali için, kişinin yetkili makama vatandaşlığın kazanılmasında etkili olan bilgi ve beyanlarını belirtirken kasıtlı olarak aldatmanın söz konusu olması gerekmektedir. Kişinin idareyi aldatarak kazandığı vatandaşlık, idare (Bakanlar Kurulu) tarafından iptal edilmektedir.

Vatandaşlığa alınmanın iptali için kişinin yalan beyan ve önemli hususları kasten gizletmesi sonucunda gerçekleşir. Vatandaşlığa alma konusunda kişinin bilgisi dışında üçüncü bir kişi tarafından yalan beyan ve önemli hususların gizletilmesi söz konusu olmuş ise vatandaşlığa alınma kararının iptali söz konusu olmayacaktır.

Vatandaşlığa alma kararının iptalinde idareye takdir yetkisi tanınmamıştır. Yalan beyan ve önemli hususlar gizletilmişse kişinin KKTC vatandaşlığı iptal edilecektir. Bunun yanı sıra vatandaşlığa alınma kararının iptali için Türk Hukukunda olduğu gibi KKTC Hukukunda da yasa herhangi bir süre öngörmemiştir. Yani iptal kararı her zaman verilebilecektir. Vatandaşlığa alma kararı iptal edilen kişi, yabancılara tanınan haklardan dahi yararlanamazlar. Bu kişilerin ülkede mal edinmesi, ülkeye girmesi, ikamet etmesi, çalışması ve sonradan başka yollar ile KKTC vatandaşı olması mümkün olmayacaktır (Gün, 2017; 219).

Vatandaşlığa alınma kararı iptal edilen kişilerin eş ve çocuklarının durumu KKTC Yurttaşlık Yasası'nın 16/III. maddesinde düzenlenmiştir. 16. maddeye göre; *“İptal yolu ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını kaybeden kişinin eşi ve çocukları da yurttaşlıklarını koruyamazlar ve yurttaşlığa alınmaları aynı şekilde iptal edilir ve gerekli tescil işlemleri yapılır. Ancak, çocuklar, doğum yolu ile yurttaşlığı kazanmışsa yurttaşlık hakkı saklıdır.”* Yani bu maddeye göre, vatandaşlığa alma kararı iptal edilen kişinin eş ve çocukları da KKTC vatandaşlığını kaybedecektir.

KKTC Yurttaşlık Yasası'nın 20. maddesinde kişinin malvarlığı ile ilgili sonuçlar düzenlenmiştir. 20. maddede, “Yurttaşlığı iptal edilen kişi, yurttaş olması sebebiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde edinmiş olduğu mallarını, Bakanlar Kurulu Kararının Resmi

Gazete 'de yayımlandığı tarihten itibaren, en geç 6 (altı) ay içinde satmak zorundadır. 6 ay içerisinde satış işlemlerini yerine getirmeyen kişilerin malları Bakanlık tarafından, bu madde ve bu madde tahtında çıkarılan tüzüğe uygun olarak satıldıktan ve varsa alacaklılar tüzüğe uygun olarak tatmin edildikten sonra geri kalan miktar, kişinin nam ve hesabına bir kamu bankasına yatırılır.” ifadelerine yer verilmiştir.

4.2.3. Vatandaşlığın Kaybedilmesi

KKTC vatandaşlığının yetkili makam kararı ile kaybın bir diğer yolu da vatandaşlığın kaybedilmesidir. Kaybedilme KKTC vatandaşlık yasasının 17. maddesinde düzenlenmiştir. Kaybedilme, genel olarak vatandaşlıkla bağdaşmayan birtakım eylemlerin yapılması sebebi ile kişinin vatandaşlıktan çıkmasını sağlayan bir müessese olarak kabul edilmiştir.

KKTC Hukukunda kişinin vatandaşlığının kaybettirilmesi için biri temel diğeri alternatif olmak üzere 2 şart aranmıştır. Belirlenen bu şartların varlığı halinde Bakanlar Kurulu kararı ile kişi hakkında kaybettirme kararı verilecektir. Bakanlar Kurulunun bu konuda takdir yetkisi yoktur (Perçin, 2016; 234). KKTC vatandaşı olan kişi hakkında kaybettirme kararının verilmesi için aranan temel şart, o kişinin vatandaşlığının sonradan kazanılmış olmasıdır. Buna esasen vatandaşlığını “doğumla” veya “doğum yerine” göre kazana kişiler hakkında kaybettirme kararının verilmesi söz konusu değildir. KKTC vatandaşlığını kazanma yollarından biri ile vatandaşlık kazanan kişileri eş ve çocukları da o kişiye bağlı olarak vatandaşlık kazanmış iseler, haklarında kaybettirme kararı verilebilecektir (Gün, 2017; 221).

KKTC vatandaşlık yasasının kaybettirme kararını vatandaşlığını sonradan kazanan kişiler ile sınırlandırması, eski 403 sayılı ve yeni 5901 sayılı Türk vatandaşlık kanunlarından farklılık göstermiştir. Temel şart olan vatandaşlığın sonradan kazanılmasının yanı sıra alternatif bir şartın da olması gerekmektedir. Yasanın 17. maddesinde bu şartlar açıklanmıştır. Bu şartlardan ilki, kişinin yabancı bir devlette KKTC'nin menfaatlerine uymayan bir faaliyette bulunmasıdır. Kişinin yaptığı hizmetin özel, resmi veya askeri bir hizmet olması fark etmemiştir. Kişinin yaptığı hizmet ister yurt içi, isterse de yurt dışı olsun durum fark etmeyecektir. Kişiye belirlenen süre içerisinde hizmeti bırakması gerektiğinin bildirilmesi gerekmektedir. Bu süre 3 aydan az olmamalıdır (KYY, 1993; m.17/I-a). Bu süre zarfında kişi hizmeti bırakmazsa Bakanlar Kurulunun kararı ile kişinin vatandaşlığı kaybettirilir. Kişinin bu sürede mükellef askerlik hizmetini

yapmak veya yurt savunmasına katılmak için yapılan çağrıya uymazsa kişi hakkında kaybettirme kararı verilir.

KKTC vatandaşlığının kaybettirilmesi kararı verilen kişinin yurt dışında olması gerekmektedir. Kişi yurt içinde ise hakkında kaybettirme kararı verilmez. Kişi yurt dışında ise usulüne uygun bir çağrı yapılır ve bunun için en az 3 aylık süre verilir Bu süre zarfında mükellef askerlik hizmetini yapmak veya yurt savunmasına katılmak için yapılan çağrıya uymazsa hakkında kaybettirme kararı verilecektir.

KKTC vatandaşlığının kaybettirilmesi için son alternatif şartlardan biri ise “savaş halinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde Bakanlar Kurulundan izin almadan çalışmaya devam etmektir” (KYY, 1993; m.17/I-b). Bu durum söz konusu olduğunda kişi hakkında kaybettirme kararı verilebilir. Burada kişinin yaptığı hizmetin KKTC'nin yararına olup olmamasına bakılmamaktadır. Bu durumda olan kişiye yaptığı hizmeti bırakması için ne bildirim yapılır, ne de süre verilir. Ancak kişi Bakanlar Kurulundan izin almışsa hakkında kaybettirme kararı verilmez.

Hakkında kaybettirme kararı verilen kişi, kararın Resmi Gazete 'de yayımlandığı tarihten itibaren ülkede yabancı statüsüne tabi olur (KYY, 1993; m.17/IV). Hakkında ilgili karar verilmiş kişi, taşınmaz mal edinme, ikamet, çalışma ve miras gibi konularda devletin yabancılara tanıdığı haklardan yararlanabilecektir (KYY, 1993; m.17/VI). Bu karar cezai nitelikte bir karar olduğu için şahsi sonuçlar doğurmaktadır. Yani hakkında kaybettirme kararı verilen kişinin eş ve çocukları bu karardan etkilenmeyecek KKTC vatandaşı olarak kalmaya devam edeceklerdir (KYY, 1993; m.17/V).

4.2.4. Vatandaşlıktan Çıkarma

KKTC Hukukunda kişinin iradesi ve isteğine bağlı olmayan vatandaşlığın kaybının son hali çıkarmadır. Vatandaşlıktan çıkarma, “devletin kendi varlıklarını korumak için geliştirdikleri ve vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemler nedeni ile kişilerin yurttaşlıklarına son verdiği bir kayıp halidir”. Çıkarma müessesesi genellikle vatandaşlığını aslen kazanan kişiler için değil, sonradan kazan için kişiler için uygulanmaktadır. Ayrıca çıkarma, çok ağır bir kayıp hali olarak kabul edilmiştir. Çıkarma müessesesi vatandaşlık hukukunun temel ilkeleri olan “herkesin bir vatandaşlığı olmalı”, “herkes vatandaşlığını değiştirmede serbest olmalı”, “vatansızlık halleri önlenmelidir” ilkelerine aykırılığı nedeni ile eleştirilmektedir (Gün, 2017; 223). KKTC vatandaşlık yasasının 18. maddesinde

çıkarma hükmü düzenlenmiştir. Yasa, çıkarma için 3 neden öngörmüştür. Buna esasen vatandaşlıktan çıkarmanın temel şartı, kişinin vatandaşlığını sonradan kazanmış olmasıdır. Bu sebeple vatandaşlığını aslen kazananlar için vatandaşlıktan çıkarma kararının verilmesi söz konusu değildir.

Hakkında çıkarma kararı verilecek ilk kişi gurupları, yurt dışında olup KKTC'nin dış ve iç güvenliği aleyhine faaliyette bulunan ve hakkında KKTC'de ceza kovuşturması yapılmasına olanak bulunmayan ve yurda dönmesi için yapılan çağrıya 3 ay içinde özürsüz olarak uymayanlardır. KKTC'nin dış ve iç güvenliği aleyhine faaliyete bulunan kişiye yurda dönmesi için çağrı yapılır ve bunun için 3 aydan az olmayacak şekilde süre verilir (KYY, 1993; m.18/I-a). Kişi bu karara özürsüz olarak uymazsa hakkında çıkarma kararı verilecektir. Ancak verilen sürede kişi yurda döner veya haklı olduğu bir nedenle dönemirse, hakkında vatandaşlıktan çıkarma kararı verilmeyecektir. Kişinin haklı olup olmadığına Bakanlar Kurulu karar verecektir.

KKTC vatandaşlığından çıkarmanın bir diğer nedeni ise KKTC Yurttaşlık Yasası'nın 18/I. maddesinde düzenlenmiştir. Maddede; *“Yurt içinde veya dışında bulunup da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin iyi ilişkiler içinde olduğu diğer devlet veya devletler ile bu ilişkileri bozucu faaliyetlerde bulunan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yurttaşlığını sonradan kazanmış ve yabancı ülkeye iltica eden kişiler Bakanlar Kurulu kararı ile yurttaşlıktan çıkarılabilir.”* ifadesine yer verilmiştir (KYY, 1993; m.18/I-b,c). Bu kişilere de yurda dönmesi için çağrı yapılır ve 3 ay süre verilir. Bu süre zarfında yurda dönmeyenler için vatandaşlıktan çıkarma kararı verilecektir (Gün, 2017; 224).

Hakkında çıkarma kararı verilen kişinin eş ve çocuklarının durumu ayrı düzenlenmiştir. Buna esasen hakkında çıkarma kararı verilen kişi KKTC'nin yabancılara tanıdığı haklardan bile yararlanamayacak ve hangi yolla olursa olsun bir daha KKTC vatandaşlığını kazanamayacaktır. Bunun yanı sıra kişi ülkeye bile giriş yapamayacaktır (Gün, 2017; 224).

Çıkarma kararı cezai nitelikte bir karar olup şahsi sonuçlar doğurmaktadır. Bu sebeple hakkında çıkarma kararı verilen kişinin eş ve çocukları bu durumdan etkilenmeyecektir (KYY, 1993; m.18/IV). Eş ve çocuklar KKTC vatandaşı olarak kalmaya devam edeceklerdir.

4.3. KKTC VATANDAŞLARININ TÜRK VATANDAŞLIĞINA ALINMASI

KKTC'nin milletlerarası alanda tanınmaması, KKTC vatandaşlarının ülke dışı ilişkileri bağlamında bir kısım sıkıntılar doğurmaktadır. Türkiye bu vatandaşların sıkıntılarını gidermek amacıyla 28 Mayıs 2003 tarihi ve 4862 sayılı kanunla KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığına alınmasına ilişkin olağanüstü bir düzenleme kabul etmiştir. 2009 tarihli 5901 sayılı TVK 4862 sayılı kanunla yapılan düzenlemenin özüne sadık kalan bir hüküm kabul etmiştir (Doğan, 2016; 120).

Kanunda, *“Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, Türk vatandaşı olmak istediklerini yazılı olarak beyan ettikleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanırlar.”* ifadesine yer vermiştir (TVK, 2009; m.42).

Kanunda yer verilen bu ifadeden de anlaşıldığı üzere KKTC vatandaşları Türk vatandaşı olmak istemeleri halinde, herhangi bir şart aranmadan, talepte bulunmaları Türk vatandaşlığını kazanmaları için yeterli görülmüştür.

403 sayılı eski Türk Vatandaşlık Kanunu, KKTC vatandaşı olan kişileri Türk vatandaşlığının kazanılmasında bir ayrıma tabi tutmazken, yeni 5901 sayılı kanun, salt talebe bağlı vatandaşlık kazanmanın kötüye kullanılması ihtimalini nazara alarak, bu haktan yararlanmayı sadece doğumla KKTC vatandaşlığını kazanmış kişiler için sınırlı tutmuştur (Nomer, 2017; 121). Dolayısıyla KKTC vatandaşlığını sonradan başka yollarla kazanan kişiler talepte bulunsalar dahi Türk vatandaşlığını kazanamayacaklar. KKTC vatandaşlığını sonradan kazanmış kişiler Türk vatandaşı olmak istedikleri zaman Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması yollarından biri ile Türk vatandaşlığını kazanmaları mümkündür.

Doğumla KKTC vatandaşı olan kişiler Türk vatandaşlığına alınması için talepte bulunmuşsa bu kişilerin KKTC vatandaşı olduklarını ispat eden belgeler ile birlikte yurt içinde valiliklere, yurt dışında ise Türk temsilcilerine müracaat etmeleri yeterli görülmüştür. Müracaatı alan makamlarca hazırlanan dosya İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilecektir. Genel Müdürlük verilen bilgilerin gerçekliğini inceleyecektir. Verilen bilgilerin doğruluğu Bakanlık tarafından tespit edildikten sonra başvuruda bulunan kişi Türk vatandaşlığını Bakanlık kararı ile kazanacaktır (Güngör, 2016; 151).

KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığını kazanması için aşağıda açıklanan belgeler doğrultusunda dosya düzenlenir.

- “İsteği belirten form dilekçe”,
- “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlığını doğumla kazandığını gösteren yetkili makamlarca verilmiş belge”,
- “Medeni hal belgesi ve evli ise evlenme belgesi, boşanmış ise boşanma belgesi, dul ise eşine ait ölüm belgesi”,
- “Evli ise eşinin, varsa ergin olmayan çocuklarının kimliklerini ve aile bağlarını kanıtlayan belge”,
- “Varsa Türk vatandaşı birinci veya ikinci derece yakınlarına ait müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt örneği” (TVKUY, 2010; m.77).

Bakanlığın vatandaşlığa alma konusunda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Aranılan şartlar gerçekleşmiş ise kişi Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Kazanılmış olan vatandaşlık kişinin eski vatandaşlığını etkilememektedir (Doğan, 2016; 121). Yani kişi Türk vatandaşlığını kazanırken KKTC vatandaşı olarak da kalabilecektir.

Türk vatandaşlığını kazanan KKTC vatandaşlarının eş ve çocuklarının durumuna Türk Vatandaşlık Kanunu’nda yer verilmemiş, eş ve çocukların durumu Türk Vatandaşlık Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre, bu gibi kişilerin eş ve çocukları Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişilerin eş ve çocukları gibi işlem görecektir. Doğum ile KKTC vatandaşlığını kazanmış kişiler, Türk Vatandaşlık Kanunu’nda tanınan imkanlardan yararlanarak sonradan Türk vatandaşlığını kazanabildikleri için, eş ve çocukların durumu işin mahiyetine uygundur (Doğan, 2016; 121). Ancak bu gibi kişilerin eş ve çocuklarının durumuna kanunda da yer verilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Türk vatandaşlık Kanunu eşe bağlı vatandaşlık kazanmayı hiçbir şekilde kabul etmemiştir. Bu sebeple eş de Türk vatandaşlığını kazanmak istiyor ise ayrıca talepte bulunması gerekir. Başvuruda bulunan eş doğum ile KKTC vatandaşlığını kazanmış ise diğer eş gibi talepte bulunması yeterli olacaktır. Eğer eş KKTC vatandaşlığını doğum ile değil sonradan kazanmış işe kanunun 42/II maddesinin hükmü uygulanacaktır (Güngör, 2016; 151). Kanunun 42/II maddesinde, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlığını sonradan kazanmış olanlar hakkında 11. maddede belirtilen hükümler uygulanır.”

ifadesine yer verilmiştir. Bu gibi kişiler genel yoldan Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunabilir.

Yönetmelik bu gibi kişilerin çocukları için 37. maddenin hükmüne gönderme yapmıştır. Yönetmeliğin 37. maddesinde;

- *“Türk vatandaşlığını birlikte kazanan anne ve babanın çocukları anne ve babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”*
- *“Evlilik birliği içinde anne veya babadan birinin Türk vatandaşlığını kazanması durumunda, Türk vatandaşı olmayan eşin muvafakat etmesi halinde çocuk, anne veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”*
- *“Türk vatandaşlığını kazanan anne veya babanın Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte velayeti kendisinde bulunan çocuğu, Türk vatandaşı olmayan eşin muvafakat etmesi halinde anne veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”*
- *“Muvafakat verilmemesi halinde anne veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hakim kararına göre işlem yapılır.”*
- *“Anne veya babadan birinin ölmüş olması halinde çocuk, Türk vatandaşlığını kazanan anne veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”*
- *“Türk vatandaşlığını kazanan annenin evlilik birliği dışında doğan çocuğu anneye bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”*
- *“Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuran anne veya babanın çocuklarının anne veya baba ile birlikte işlem görmesi esastır. Anne veya babanın Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte kendileri ile birlikte işlem görmeyen çocukları ergin olduktan sonra Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvurdukları takdirde haklarında 15. maddedeki hükümler uygulanır.”* ifadelerine yer vermiştir.

Türk vatandaşlık Kanununun Uygulamasına ilişkin Yönetmelik Türk vatandaşlığını kazanan KKTC vatandaşlarının çocuklarının durumunu açık bir şekilde ifade etmiştir.

4.4. ÇİFTE VATANDAŞLIK

Uluslararası hukukta kabul gören ve ülkelerin vatandaşlık kanunlarını hazırlarken dikkate alması gereken 3 genel prensipten biri olan “Her ferdin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesindeki amaç, çifte veya çok vatandaşlığı önlemektir (Işıl & Tütüncübaşı, 2008; 622).

Vatandaşlık hukukunun önemli ilkelerinden olan “Herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi, bireyin birden fazla devletin vatandaşlığına aynı anda sahip olması anlamına gelen “çok vatandaşlık” ve “çifte vatandaşlık” zaman geçtikçe birçok devlet tarafından tanınarak vatandaşlık kanunlarına girmesiyle geçerliliğini yitirmiştir (Karademir, 2018; 239).

Türk Hukukuna göre, 1981’den beri kanunlarda çifte veya çok vatandaşlık halleri kabul edilmiştir (Işıl & Tütüncübaşı, 2008; 600). Çifte vatandaşlık Türk Hukukunda ne bir ilke olarak kabul edilmiş ne de bir hedef olarak ele alınmıştır. Kanunumuz, Türk vatandaşlığının yanında yabancı bir vatandaşlığı vatandaşlığına sahip olabilmeyi (çifte vatandaşlığı) anlayışını karşılayan bir düzenlemeye sahiptir.

TVK’ye göre herhangi bir yol veya sebeple olursa olsun yabancı bir devlet vatandaşlığının veya birden çok devlet vatandaşlığını kazanmış olması, kişinin Türk vatandaşlığına etki etmez. Bu hükümce çifte vatandaşlık, hukukumuzda kişinin hukuki bir özelliği olarak kabul edilmektedir (Nomer, 2017; 154).

Çifte vatandaşlığın hangi yolla ve hangi sebeple kazanılmasının bir önemi yoktur. Kişi Türk vatandaşı iken arzu, istek ve talebiyle ek olarak yabancı bir devlet vatandaşlığını kazansa dahi o, Türk Hukuku bakımından, vatandaşlıklarından biri Türk vatandaşı olan çok vatandaşlığa sahip bir kişidir.

Bireyin vatandaşlığını doğuştan kazanmış olduğu devlet ile arasında kültürel ve tarihi unsurların önemli rol oynadığı organik bağ olmasına karşın, kişinin bu kazanmış olduğu asli vatandaşlığın yanında başka bir devletin vatandaşlığını kazanması ise genel olarak sosyal ve ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Çifte veya çok vatandaşlığın kabulü veya reddedilmesi devletin ekonomik, kültürel ve politik çıkarlarıyla doğrudan bağlantılı olmaktadır. Bu sebeple vatandaşları başka ülkelere göç eden devletler çifte vatandaşlığı desteklerken, işçi ve göçmen kabul edilen devletler çifte veya çok vatandaşlığı reddetmektedir (Tütüncübaşı, 2011; 156).

Prensip olarak 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu, Türk vatandaşlığının yanında yabancı bir devlet vatandaşlığının olmasını anlayışla karşılamış ve sözü geçen bu kanunun 3. maddesinde “Çok vatandaşlıkla” ilgili; “*Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olmasıdır*” ifadesine yer verilmiştir. Başka bir tanımla çifte vatandaşlık; “*Kişinin sahip olduğu vatandaşlığını koruyarak, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanması sonucu gerçekleşen bir statüdür*”.

Türk Hukukunda vatandaşlığın kazanılmasında esas olan “soy bağı” esası, çifte ve çok vatandaşlık durumlarına da sebep olan ve kendisinden vazgeçilemeyen bir prensip olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletler vatandaşlık kazanma şartlarını birbirine benzer veya farklı şekillerde düzenlemeleri ya da sonradan vatandaşlık kazanmalarına imkan tanımaları, kişilerin aynı anda birden fazla devletin vatandaşlığını kazanma imkanını sağlamaktadır (Karademir, 2018; 248). Örneğin, farklı devlet vatandaşı olan baba veya anneden “soy bağı” esası ile her iki devlet vatandaşlığının kazanılması yolu veya “toprak” esasını kabul etmiş bir devlette, “soy bağı” esasını benimsemiş bir devletin vatandaşı olan baba ve anneden doğmuş olmak çok veya çifte vatandaşlığa sebebiyet verebilecektir. Bunun yanı sıra başka vatandaşlığa geçerken mevcut vatandaşlığından çıkma şartının aranmaması da aynı sonucu ortaya çıkacaktır.

Buna esasen bireyin kendi vatandaşlığının yanı sıra, evlenme yolu ile başka devlet vatandaşlığının kazanılması, “evlat edinme” ve “tanıma” ilişkisinin sonucunda kişiye yeni bir vatandaşlık bahşedilmesi gibi durumlar devletin çifte veya çok vatandaşlığa kaynaklık etmesi anlamını taşımaktadır (Karademir, 2018; 248).

AVS çifte vatandaş olan kişinin askerlik yükümlülüğünü taşıdığı akit devletlerin birinde yapmasını genel prensip olarak kabul etmiştir (Işıl & Tütüncübaşı, 2008; 623). Türkiye’de çifte vatandaşların askerlik durumu ise 1111 sayılı Askerlik Kanunu (AK) ile düzenlenmiştir. Kanun yurt dışında doğan ve orada ikamet edenler ile kanuni rüşt yaşına kadar yabancı bir ülkeye gitmiş olanlardan buldukları ülke vatandaşlığını da kazanan Türk vatandaşları, talepleri halinde durumları uyan ve bu kanunun öngördüğü askerlik statülerinden biri içerisinde askerlik mükellefiyetlerini 38 yaşını tamamladıkları yılın sonuna kadar yerine getirebilirler. Vatandaşlığında oldukları diğer ülkede askerlik yapmış olanlar, askerlik yaptığını belgelemek kaydıyla mükellefiyetleri yerine getirmiş sayılırlar. Bu durumdaki kişilerin askerlikleri 38 yaşının sonuna kadar ertelenmiş kabul edilmektedir.

Türk Hukuku çifte ve çok vatandaşlık durumlarına karşı bir tutum sergilemezken Alman hukukunda bu durum farklılık göstermiştir. Alman hukukunda devletin çok vatandaşlığa karşı tutumu nedeni ile kanunlarında bu ilkeye çok sıkı şekilde yer verilmiş çok istisnai hallerde çok vatandaşlığa izin verilmiş, ancak daha sonra 2014 yılında yapılan değişikliklerle çok vatandaşlığı birtakım hallerde kabul etmeye başladığı görülmektedir (Dolunay, 2016; 398). Bu duruma “oldukça karşı” bir tutum sergilememiştir. Alman devletinin bu durumu yumuşatması bu ilkenin artık aksi geçerliliğini yitirmesinin ispatı olarak yorumlanmıştır.

İmparatorluk zamanından kalma yasa, Alman vatandaşlığı “nesebe” bağlanırken yeni düzenlemeyle “toprağa” dayalı doğum ilkesine de ağırlık vermiştir. 1913 Alman Yasası gereğince Almanya’daki vatandaşlığını sonradan başka yollarla kazanmış yabancılar çifte vatandaşlık hakkına sahip olabiliyorken yeni düzenleme ve yasalar ile bu hak önlenmiştir. Yani o dönemde düzenlemeyle beraber yabancı ebeveynlerden doğan bir çocuk Alman vatandaşı olmaya hak kazanabilmektedir. Ancak doğum ile Alman vatandaşlığını kazanmış bir bireyin Avrupa Birliği (AB) üye ülkeler dışında bir ülkeye tabi ise, 23 yaşında iki vatandaşlıktan birini seçme zorunluluğu vardır. Eğer tercihini yapmazsa Alman vatandaşlığı doğrudan düşecektir. Ancak ebeveynler veya kendisi Avrupa Birliği üye ülke ya da İsviçre vatandaşı ise bu yaptırım uygulanmayacaktır. 2014 de yapılan yeni düzenleme ile bu yükümlülük bazı şartlar altında yürürlükten kaldırılmıştır (Tauscher, 2016; 12).

2014 yılında yapılan düzenleme ile belirtilen koşulları sağlayanlar tercih yapma zorunluluğundan kurtulmuştur. Düzenleme ile bu kişiler çifte vatandaşlıklarını ellerinde tutabileceklerdir. Doğum ile çifte vatandaşlık kazanmış olanlar 21 yaşına kadar aşağıda belirlenmiş olan şartlardan birini yerine getirmesi gerekir. Bunlar;

- Almanya’da 8 yıl bolunca ikamet etmiş olmak
 - Almanya’da 6 yıl boyunca okula gitmiş olmak
 - Almanya’da meslek ya da bitirilmiş bir okul diplomasına sahip olmaktır
- (Tauscher, 2016; 12).

Bu koşullardan birini sağlayan kişi tercih yapmak zorunluluğundan kurtularak çifte vatandaşlığını koruyabilecektir. Ancak Alman vatandaşlığını doğum ile değil sonradan başka yollarla (talep ilkesi) kazanmış kişiler için bu durum değişmeyecek yani seçme zorunluğu devam edecektir.

Avrupa Birliği çatısı altında toplanmış devletlerin iç hukuk sistemi başka devletlerden farklılık göstermektedir. Burada göze çarpan ve değinilmesi gereken farklılardan biri, AB'ye üye olan devlet vatandaşlarının Almanya'da İkamet etmeleri durumunda Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ve genel seçimlerde seçme ve seçilme haklarından yararlanabilmesidir. Almanya'da mevcut olan belediye, federal, eyalet ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinin ikisine katılabilen AB vatandaşları bu seçilmelere katılmayan diğer vatandaşlardan ayrılmaktadır (Tauscher, 2016; 21). Buradan da anlaşıldığı üzere AB üye vatandaşlarına tanınan haklar diğer vatandaşlara tanınan haklardan daha fazladır.

4.5. VATANSIZLIK DURUMU

Vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden biri olan “herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine esasen vatandaşlığı olmayan kimse olmamalıdır. Bu ilkede, vatandaşlık hakkı vurgulanmış ve vatansızlık durumunun önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Güngör, 2016; 22).

Vatansızlık durumu, doğumla anında veya sonradan ortaya çıkabilmektedir. Doğum anında ortaya çıkan vatansızlık durumu, devletlerin vatandaşlığı doğumla kazanılmasındaki ölçütlerden kaynaklanır. Örnek olarak, baba ve anne vatandaşlığını taşıdığı devletin hukuku “doğum yeri” esasını kabul ettiği çocuğun ise “soy bağı” (kan) esasını kabul eden devlette doğması durumunda çocuk vatansız duruma düşecektir. Buna benzer şekilde, çocuğun vatansız baba ve annesi, sadece soy bağı esasını kabul eden bir devlette doğduğu zaman, çocuk yine vatansız duruma düşecektir (Özbek Hadimoğlu & Teksoy, 2013; 223).

Sonradan ortaya çıkan vatansızlık durumu ise hukuk düzenlemelerinde kişinin iradesi dışında vatandaşlıkla ilişkisinin kesilmesine yönelik hükümleri, çifte veya çok vatandaşlığı olmayan bireyler bakımından vatansızlık durumuna yol açabilir (Özbek Hadimoğlu & Teksoy, 2013; 223).

Birey yabancı bir devlette uzun süre ikamet edip, vatandaşı olduğu ülkeyle bağlılığının kesilmesi, vatandaşı olduğu devletin vatandaşlığından çıkıp belirlenen sürede başka devletin vatandaşlığına geçilememesi ve yahut bir devlet vatandaşlığını kazanmış olup daha sonra vatandaşlığının iptal edilmesi ile vatandaşlığının kaybedilmesi irade dışı vatansızlık hallerindedir. Yukarıda sayılan irade dışı vatansızlık halleri hukukta “*de jure*”

vatansızlık halleri olup bunun yanı sıra sosyal ve siyasi sebeplerden dolayı vatandaşı olduğu devletin o kişiye koruma sağlamasını reddetmesi ve kişiyi vatandaşlıktan çıkarması durumunda ise “*de facto*” vatansızlık durumu söz konusu olacaktır. Bu durumda kişinin vatandaşlıktan çıkması veya istemde bulunması söz konusu değildir. Kişi vatandaşı olduğu devlet tarafından vatandaşlıktan çıkartılmaktadır. Şayet çıkarılan kişi başka devlet vatandaşlığına sahip değilse veya başka devletin vatandaşlığını elde etme sürecindeyse ve bu süreç içerisinde başka devletin vatandaşlığını kazanamadıysa bundan sonraki süreçte kişi “*de facto*” vatansız kişi olacaktır (Demirdelen & Odman, 2017; 481).

Siyasi sebeplerden dolayı özellikle olağanüstü durumlarda, devlet bireyin vatandaşlığına kendi dış ve iç politikası çerçevesinde son verebilmektedir. Devlet vatandaşlığından çıkartılan kişiler, artık devlet korunmasından mahrum olup devlet himayesinden yararlanma imkanları ortadan kaldırılmıştır. Nasyonel Sosyalizm Döneminde, 1933-1945 yıllarında, çoğunluğu Yahudilerden olan Alman vatandaşları vatandaşlıktan çıkarılarak, Türkiye’ye sığınmıştır. Buradaki vatandaşlıktan çıkarma da, irade dışı vatansızlıktan çıkarılmaya tarihten bir örnektir (Demirdelen & Odman, 2017; 481).

Vatandaşlıktan yoksun bir kişi, bulunduğu ülkede devletin ve toplumun sağladığı olanaklardan yararlanacak, ama ne bulunduğu devlete, ne de başka bir devlete karşı vatandaşlık yükümlülükleriyle bağlı olacaktır. Vatansız kişilerin pasaport, kimlik gibi belgelere sahip olması zor olduğu için Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan çeşitli düzenlemeler ile vatansızlık durumu önlenmesine ve atılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Özbek Hadimoğlu & Teksoy, 2013; 224).

30 Ağustos 1961 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatının idaresi altında hazırlanan ve New York’ta imzalanan “Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme” ile vatansızlık durumunu meydana getiren olayların azaltılması konusunda önemli hükümler getirilmiştir. (Nomer, 2017; 42).

Bakanlar Kurulu’nun da Türkiyenin katılmasını uygun bulduğu bu sözleşmeye göre, akdi devletler, kendi ülkelerinde doğmuş olan ve fakat, doğmuş olduğu devletin vatandaşlığına alınmadığı takdirde, vatansız duruma düşecek olan kişilere vatandaşlık hakkını vermek zorundadır (m.1). Sözleşme, akit devletlerin, hiçbir bireyi vatansız duruma düşecek şekilde vatandaşlıktan çıkartılmayacağını da prensip olarak kabul etmiştir (m.8) (Nomer, 2017; 43).

Sözleşme, belirli durumlarda vatansız duruma düşürülmeme şartı dikkate alınmaksızın, bireyin vatandaşlıktan çıkarılması izin vermiştir. Özellikle vatandaşlık hakkının sahtekarlık ve yalan beyan sonucunda elde ettiği durumunda, sadakat yükümlülüğünü ihlal edici durumlarda, devletin hayati çıkarlarına zarar verici durumlarda, bireyin vatansız kalmasına bakılmaksızın vatandaşlıktan çıkarılmasına izin vermektedir (Nomer, 2017; 43).

13 Eylül 1973 “Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına İlişkin Bern-CIEC” sözleşmesi imzalandı. Sözleşmede vatansızlara, tespit edilen şartların var olması halinde doğdukları ülkenin vatandaşlığını ya da baba ve annesinin vatandaş olduğu devletin vatandaşlığını talep etme hakkı tanınmıştır (Koigisheva, 2017; 9).

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde ise vatansızlıkla ilgili;

- Vatansızlık durumuna yol veren hallerden kaçınılmalıdır,
- Herkes vatandaşlık hakkına sahiptir
- Vatandaşlıktan kimse keyfi olarak çıkartılmamalıdır.

İfadelerine yer verilmiştir. Bu ilkeler akit devletlerin vatansızlık durumunun önlenmesi amacıyla düzenlenmiştir.

Öncelikle belirtilmesi gereken hususlardan biri, Türkiye devletinin 1982 Anayasa’sının 90. maddesinin beşinci fıkrasında “usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir”. Devletler kanunlarını hazırlamakta özgürdür. Ancak bu kanunlar hazırlanırken milletlerarası antlaşmaların dikkate alınması gerekmektedir.

Bu milletlerarası sözleşmelerin doğumla vatansızlığın önlenmesine yönelik hükümleri ile Türk Vatandaşlık Kanunu’nu hükümlerinin birbirine karşıtlık içinde olmadığı söylenebilir. Özellikle kanunda yer alan toprak esasına göre vatandaşlığın kazanılması vatansızlık durumunun önlenmesine hizmet etmektedir. Ancak kanunun özellikle vatandaşlıktan yoksun bırakmaya ilişkin hükümlerinin (Türk vatandaşlığına alınma kararının iptali, Kaybettirme) sözleşmeler tarafından gerçekleşmesi istenmeyen vatansızlık hallerini doğurabilmektedir (Özbek Hadimoğlu & Teksoy, 2013; 241).

Türk vatandaşlığı kanununda “vatandaşlığına alınma kararının iptali” hükmünde, vatandaşlığına alınma kararı kişinin yalan beyanı ve önemli hususların gizlenmesi sonucunda

verilmiş ise kararı veren makam tarafından vatandaşlığa alınma karar iptal edilecektir. Bu durumda ilgili kişiye bağılı olarak eş ve çocuklar da etkilenecektir. Ancak kanun iptal kararından etkilenecek kişilerin vatansız kalmaları durumunu dikkate almamıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere iptal kararı verilen kişi vatansız kalabilir. Çünkü kanun metninde “kişinin vatansız kalmaması şartıyla hakkında iptal kararı verilebilir” ifadesi kullanılmamıştır. Aynı hususlar Türk vatandaşlığını “kaybettirme” kararı içinde geçerlidir. Hakkında kaybettirme kararı verilen kişi vatansız duruma düşebilir. Kanun burda da “kişinin vatansız kalmaması şartıyla hakkında kaybettirme kararı verilebilir” ifadesini kullanmamıştır.

Türk Vatandaşlık Kanununda “evlenme butlanı sonucunda” kişi vatansız kalabilir. İlgili kişinin evlilik akdinde iyi niyetli olmaması durumunda vatansızlık durumu ortaya çıkmaktadır. Ancak kişiler evlenmede iyi niyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler. Türk vatandaşıyla evlenen kişi, evlenmeden önce herhangi bir devlet vatandaşı değilse ve Türk vatandaşıyla yaptığı evliliğin butlanına karar verilmiş ise söz konusu kişi vatansız kalabilir. Burada da kanun “kişinin vatansız kalmaması” şartı ile ifadesine yer vermemiştir (Özbek Hadimoğlu & Teksoy, 2013; 241).

Sonuç olarak devletler vatansızlıkla ilgili düzenlemeler yapmasına rağmen vatansızlık durumunun tam anlamıyla önüne geçilememiştir. Milletlerarası antlaşmalar ile vatansızlık durumunun ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmasına rağmen diğer taraftan devletler kendi çıkarları doğrultusunda vatansızlık ilkesini ihlal etmektedirler.

SONUÇ

Kişinin günlük yaşamında hukuki, siyasi ve ekonomik ilişkilere katılması bu ilişkilerin özellikle ister yurt dışı ister yurt içi olsun bir vatandaşlığa olan ihtiyacını hissettirmektedir. Kişinin vatansız olması hem kişi hem de devletler açısından büyük sıkıntılar doğurduğu için iki taraftan da istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda vatandaşlık bağının olması önemini belirgin bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde Türk vatandaşlığını kazanmak isteyenlerin sayısı çok fazladır. Türkiye’de başka ülkelerde olduğu gibi vatandaşlık kazanmak için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Vatandaşlık kanunda belirlenen şartlarda kazanılacağı ve kanunda belirtilen şartlarda kaybedileceği sonuca bağlanmıştır. Vatandaşlık kanununda bunun için çeşitli yollar mevcuttur.

Türk vatandaşlık hukukunun mevzuatı Osmanlı Döneminden bu güne kadar kanunlar ve yönetmelikler temelinde bir gelişim izlemiştir. Tebaadan vatandaşa geçişte Osmanlı’nın monarşiden meşrutiyete evrilen yönetim anlayışı önemli rol oynamıştır. Osmanlı bir imparatorluk olduğu için tebaanın dinsel, dinsel ve etnik bütünlüğünü sağlamak gibi bir amacı olmamıştır. Osmanlı toplumsal yapısını, İslam hukuku esaslarına göre biçimlenen “millet” sistemi üzerine inşa etmiştir. Ancak milliyetçilik ve batılılaşma hareketleri içerisinde, imparatorluktan ulus-devlete evrim geçirirken modern anlamda vatandaşlık ortaya çıktı. O dönemde vatandaşlık ile ilgili düzenlemeler 1869 tarihli Tabiiyeti Osmaniye’ye dair Nizamname ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye kadar Osmanlı İslam hukuku kurallarına göre yönetilmiştir. Bu düzenleme ile İslam hukukunun vatandaşlığa ilişkin hükümleri değişmiş Müslim ve gayrimüslim ayrımı ortadan kalkmıştır.

Bu nizamnamede asli vatandaşlığın kazanılmasında “kan” esasının yanı sıra “toprak” esasını da kabul etmiştir. Bu dönemlerde yapılmış yasaların tüm ihtiyaçları karşıladığından söz edilemez. Bu sebeple de yeni kanuna veya düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. O dönemdeki yasalar sadece vatandaşlığın temel konuları ile sınırlı kalmıştır. Osmanlı döneminden son dönemlere dek toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak yasalar düzenlenmeye çalışılmaktadır. Günümüze dek 1928, 1964 ve 2009 tarihli vatandaşlık kanunları yürürlüğe koyulmuştur. Bu süre içerisinde farklı değişiklikler ve yenilikler getirilen kanun, en son değişiklikler getirilerek yürürlüğe koyulan 2009 tarihli 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu olmuştur. Bu kanun Türkiye’nin vatandaşlık kanununa olan ihtiyacını

karşılamaştır. Yeni düzenlemeler ile vatandaşlık kanunu sistematik bir yapı kazanmış ve dil sadeleştirilmiştir. Bu kanunda 403 sayılı eski kanuna getirilen eleştirileri hem de günümüzün değişen şartlarını da dikkate alarak değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır.

Türk hukukunda vatandaşlık, kişinin doğumla elde ettiği “soy bağı” ve “doğum yeri” esasına dayanan “asli vatandaşlık” ve kişinin sonradan farklı yollarla elde ettiği “müktesep vatandaşlık” olmak üzere iki kısım halinde kazanılmaktadır. Vatandaşlığın doğumla kazanılması için kanunun aşağıda ön gördüğü şartlardan (soy bağı, doğum yeri) en az birinin gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu şartların gerçekleştiği zaman çocuk doğum anında vatandaşlık kazanacaktır

Hukukta çocuk evlilik birliği içi doğumda, baba veya annesinden birinin Türk vatandaşı olması, çocuğun “soy bağı” esasına göre vatandaşlık kazanması için yeterli görmüştür. Çocuğun evlilik birliği dışında doğması halinde baba yabancı olsa bile annenin Türk vatandaşı olması çocuğun Türk vatandaşlığını “soy bağı” esasına göre kazanması için yeterli görmüştür. Bu duruma tam tersinden bakıldığında yani Türk vatandaşı baba yabancı anneden evlilik birliği dışında doğan çocuk baba ile arasında soy bağının kurulması için gerekli olan usul ve esasların yerine getirilmesi gerekir. Bu esaslar yerine getirilirse çocuk Türk vatandaşı babasına esasen evlilik birliği dışında doğsa bile “soy bağı” esasına göre Türk vatandaşlığını kazanacaktır.

Türk Hukukunda doğum yeri esası genel olarak tamamlayıcı bir niteliktedir. Söz konusu esasın vatansızlık durumunun önlenmesi için getirildiği ifade edilmektedir. Bu esasa göre vatandaşlığın kazanılması için çocuğun Türkiye sınırları içerisinde doğmuş ve yabancı baba ve annesinden dolayı başka bir devlet vatandaşlığını kazanmamış olması gerekir. Ancak bu durumda çocuk “doğum yeri” esasına göre Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Bu esasa göre vatandaşlığın kazanılmasının bir diğer yolu çocuğun Türkiye’de bulunmuş olmasıdır. Bu çocukları Türkiye’de bulunmalarının aksi sabit olunmadıkça Türkiye’de doğmuş sayılır ve Türk vatandaşlığını doğumla kazanır. Bu durumda aksi için kanunun herhangi bir süre belirlememesi kanunun bir açığı olarak düşünülmektedir. Eski kanunda olduğu gibi yeni kanunda aksinin ispatı süre ile sınırlandırılması gerektiği düşünülmektedir.

Yetkili makam kararı ve seçme hakkının kullanılması ile Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması mümkün olmaktadır. Yetkili makam kararıyla vatandaşlığa alınma “genel olarak”, “istisnai olarak”, “ikamet şartlı ve ikamet şartsız yeniden alma” “evlenme”

ve “evlat edinme” ile vatandaşlığa alınma olarak kendi içerisinde farklı bölümlere ayrılmıştır. Her bir kazanma usulüne ayrı şartlar konulmuş olup şartları sağlayanlar Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunabileceklerdir. Bu yolla kazanılan vatandaşlık karar tarihinden itibaren hüküm ifade edecektir.

Yabancı kişi yetkili makam kararı ile sonradan genel yoldan Türk vatandaşlığını kazanmak istiyorsa, kendi ülkesinin kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmalıdır. Kişi vatansız ise bu durum Türk Hukukuna göre değerlendirilir. Türk vatandaşlığını sonradan kazanmak isteyen kişi Türkiye’de en az 5 yıl ikamet etmelidir. Bu süre geçici koruma statüsünde kişiler (Suriyeliler) ve eğitim amaçlı ikamet izini alanları kapsamamaktadır. Bu gibi kişilerin Türkiye’de 5 yıl ikamet etmeleri 5 yıllık ikametden sayılmamaktadır.

Eski kanunda kesintisiz 5 yıl olarak belirtilmişken yeni kanunda bu durumu biraz daha yumuşatılmıştır. Kişinin Türkiye dışında kaldığı sürenin altı ayı geçmemesi gerekmektedir. Ancak daha sonra 7039 sayılı Kanunla yapılan değişiklik çerçevesinde bu süre on iki aya çıkarılarak Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen kişiler lehine bir düzenleme yapılmıştır. Bunun yanı sıra yabancı kişinin davranışlarıyla Türkiye’de kalma niyetini kanıtlamalı, iyi ahlaka sahip olmalı, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edebilecek bir hali bulunmamalıdır. Yeteri kadar Türkçe konuşabilmek ve bulaşıcı bir hastalığının bulunmaması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kişinin kendisini veya bakmakta yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak iş, meslek veya sanata sahip olması gerekmektedir.

Kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edebilecek bir hali bulunmamak şartı ilk defa 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin, devletin güvenilir kişileri vatandaşlığa almak istemesinin doğal bir sonucudur.

İstisnai olarak vatandaşlığa alınma eski kanunlarda Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile gerçekleşirken, yeni kanunda milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması ve kanunda belirtilen şartların var olması halinde Cumhurbaşkanı kararı ile kazanılmaktadır. Bunun yanı sıra eski kanundan farkı olarak yeni kanuna yönetmelik ile istisnai hallere yenileri eklenmiştir. Yapılan eklemede belli miktarda yatırım yapanlar Cumhurbaşkanı kararı ile İstisnai yoldan Türk vatandaşlığını kazanabilecektir.

İstisnai vatandaşlığa alınma başlığı altında olan vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilerin Türk vatandaşlığını kazanacağı hükmüne yer verilmiştir. Ancak buradaki zaruretin ne olduğu kanunda açıklanmamıştır. Hüküm bu hali ile “kanunilik ilkesine” aykırı olduğu gibi, idarenin işlem ve eylemlerine karşı yargı denetimini oldukça zorlaştıracaktır. Buna rağmen mevcut düzenleme, önceki düzenlemelere göre daha isabetlidir. Çünkü kanunda bir kısım şartlar aramak ve ihtiyaç halinde, aranan şartlar gerçekleşmiş gibi davranmak yerine hiçbir şartın aranmaması, en azından kanuna karşı hile olgusunu bertaraf edecektir.

Türk vatandaşlığının evlat edinmeyle kazanılması, yetkili makam kararı ile kazanılmadan ayrı tutulmuş gibi gözükmektedir. Oysa kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edecek bir halin bulunmaması şartı arandığı ve karar tarihinden itibaren kazanıldığına göre evlat edinme ile Türk vatandaşlığının kazanılması aslında yetkili makam kararıyla kazanmanın bir yolu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kanunun evlat edime ile vatandaşlığın kazanılmasını ayrı kategoride düzenlemesinin sebebi anlaşılmamaktadır.

Evlenme ile Türk vatandaşlığının kazanılmasında, evlenme Türk vatandaşlığını direk kazandırmayacaktır. Kanunda belirtilen şartların tamamlanmasıyla kişi başvuracak ve yetkili makam bu konudaki kararını verecektir. Evlenme ile bireyin vatandaşlık kazanması için evliliğin 3 yıl sürmesi gerekir. Bu süre içerisinde kamu düzeni ve milli güvenlik bakımından engel teşkil edebilecek bir halin ve evlilik birliğine aykırı bir halin bulunmaması gerekecektir. Vatandaşlığı bu yolla kazanmak isteyen kişi hakkında İl Emniyet Müdürlüğüne araştırma yapılmaktadır. 5901 sayılı kanun, başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü sebebiyle evliliğin sona ermesi durumunda “aile birliği içinde yaşama” şartının aranmayacağı kanunun önemli bir yeniliğidir. Ancak bu konunun uygulamada nasıl denetlendiği kanun tarafından açıklanmamıştır. Buradan da anlaşıldığı gibi kanunun bazı maddeleri ile uygulama arasında farklılıklar vardır. Kanun evliliğin Türk eşin kusurlu olduğu bir boşanma ile son bulmasını dikkate almaması kanunun bir eksiğidir.

İkamet şartlı Türk vatandaşlığının yeniden kazanılmasında 3 yıllık ikamet şartının aranması vatandaşlığını kaybettirenlerin Türk vatandaşlığını tekrar kazanması noktasında bir nevi cezai yaptırım halen devam ediyor olması ile açıklanırken, seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılanlardan da ikamet şartının aranması anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla eşitlikçi bir yaklaşım olması adına bu gibi kişilerin ya hepsi

için ikamet şartı aranmamalı ya da hepsi için ikamet şartı aranması gerektiği düşünülmektedir.

Aslen ve sonradan kazanılan vatandaşlık, seçme hakkının kullanılması ve Yetkili makamın kararı ile kaybedilir. Yetkili makam kararı ile kayıp “çıkma” “kaybettirme” ve “vatandaşlığa alınma kararının iptaliyle” gerçekleşmektedir.

Vatandaşlıktan çıkma, herkesin vatandaşlığını değiştirmede özgür olduğu bir sonucu olarak Türk Hukukunda kabul edilmiştir. Çıkma, vatandaşlığın kaybı yolları arasında en normal ve en fazla uygulama alanı bulunan yol olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Vatandaşlıktan beraber çıkan annenin ve babanın çocukları da Türk vatandaşlığı kaybetmesi meselesinde açıklık olup kanunun bu yönde değişikliğe gitmesi yerinde olmuştur. Bu sebeple 7196 sayılı kanunla getirilen değişiklikte anne ve babanın Türk vatandaşlığından birlikte çıkmaları çocukların vatandaşlığını etkilenemeyecek olması isabetli olmuştur. Eşlerden birinin izin alarak Türk vatandaşlığından çıkması ve talepte bulunmasıyla diğer eş de muvafakat ederse çocuklar kendileri ile birlikte Türk vatandaşlığını kaybeder. Muvafakat edilmemesi durumunda mahkeme kararı esas alınacaktır. Çocuklar vatansız kalacak ise bu madde hükmü uygulanmamaktadır.

Kaybettirme kararı cezai nitelikte bir karar olduğundan eş ve çocuklar bu durumdan etkilenmeyecektir. Kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren kişi Türkiye’de yabancı sayılmaktadır. Kaybettirme kararı verilmiş kişinin eski Türk vatandaşı olması ona bir ayrıcalık tanımayacaktır. Ayrıcalık sadece, vatandaşlıktan izin alarak çıkanlara tanınmıştır.

Kanunda yalan beyan ve önemli hususların gizlenmesi sonucunda kazanılmış vatandaşlığın, herhangi bir süreye tabi olmaksızın vatandaşlığa alınma kararının iptal edilebilecektir. Bu hususta yetkili makama takdir yetkisi verilmemiş şartların var olması halinde kişinin vatansız kalıp kalmamasına bakılmaksızın vatandaşlığa alınma kararının zorunlu olarak iptal edileceği düzenlenmiştir. İptal kararına ilişkin kanunda herhangi makul bir sürenin olmaması hem devlet hem de birey açısından istenen bir durum olmamaktadır. Zira kanunda süreye ilişkin bir esasın olmaması kişinin her an kazanmış olduğu vatandaşlığını kaybedeceği endişesiyle yaşaması demektir. Bu durumda devlete olan güven hissi zayıflayacak düşünülmektedir. Dolayısıyla herhangi bir süre kısıtlamasının olmaması ve idarenin iptali elinde sınırsız bir şekilde bırakılması “istikrar” ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir. Bu husustaki önerimiz eski kanunda olduğu gibi

yeni kanunda iptal kararlarının herhangi bir süre (öreğın, 5 veya 10 yıl) ile sınırlandırılması gerekir. Ayrıca ilgili maddenin, bireyin vatansız kalmasına engel olacak ve yetkili makam vatandaşlığın iptali konusunda takdir yetkisi tanıyacağı şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğı düşünölmektedir.

Bu eleştirilere rağmen 5901 sayılı kanun, çağdaş bir vatandaşlık düzenlemesinde olması gereken bir içeriğe sahip olduğı görölmektedir. Kanun gerekçesinde de belirtildiğı üzere, uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan hususlar dikkate alınmıştır. Kanunu çocuklar ve kadınlar bakımından incelediğimizde, bu gruplara yönelik yaklaşımda vatansızlığı önlemenin dikkate alınacağı göze çarpmaktadır. Zira dünyanın her yerinde dezavantajlı gruplar olarak nitelendirilen bu gruplara yasanın yaklaşımının koruma yönünde olması kayda değerdir.

Vatandaşlık kanunları her ülkenin kendilerinin hukuki düzeni ve koşulları içerisinde geliştirilmektedir. Tabi ki bu durum ülkenden ülkeye farklılık göstermektedir. Ancak modern vatandaşlık kanununun en önemli özelliklerinden biri din ve ırk ayrımcılığını reddetmesidir. Türk vatandaşlık hukukunun tarihsel gelişimi içerisinde de ayrımcılığı dışlayıcı özelliğe sahip olduğı görölmektedir.

KKTC Hukukunda ise vatandaşlığın kazanılması iki şekilde mümkün olmuştur. Bunlar “yasa yolu ile kazanma” ve “Bakanlar Kurulu kararı” ile kazanmadır. Yasa yoluyla kazanma kendi içerisinde “doğum yolu”, “doğum yeri”, “evlat edinme” ve “evlenme” yolu ile kazama şeklinde ayrılmıştır. Bakanlar kurulunun kararı ile kazanma, “genel olarak” ve “istisnai olarak” kazanma şeklindedir. KKTC Hukuku doğum yolu ile kazanmada Türk Hukukundan farklı olarak evlilik birliğı dışında doğan çocuklar için bir düzenlemeye yer vermemiştir. Bu bir kanun boşluğu olarak değerlendirilmektedir. Toprak esasına göre kazanmada “mütekabiliyet” şartının aranması tartışmaya açık bir konu olmuştur. KKTC’nin sadece Türkiye tarafından tanınması gerçeğı karşısında, sadece Türk anne babanın KKTC’de doğan çocuğı bakımından uygulanma imkanı bulmaktadır. Dolayısıyla “mütekabiliyet” şartının kaldırılması gerekmektedir.

İstisnai yolla vatandaşlık kazanılması meselesinde ise, KKTC Hukukunda, Kıbrıslı Türklerin varlık mücadelesi verdiğı dönemlerde yanlarında yer alan Türk vatandaşlarına, genel olarak kazanmaya göre daha kolay vatandaşlık kazanılmasını sağlayan istisnai yol ile vatandaşlık kazanılması imkanı tanınmaktadır. TVK da yer alan yeniden kazanma hükmüne KKTC Hukukunda yer verilmemiştir.

KKTC Hukukunda evlenme ile vatandaşlığın kazanılması Türk Hukukundan farklılık göstermiştir. Türk Hukukunda bu yolla kazanılan vatandaşlık “yetkili makam kararlarıyla kazanma” başlığı altında olan bir kazanma yöntemi olmuş ve idareye takdir yetkisi verilmiştir. Ancak KKTC Hukuku evlenme ile kazanmayı kanun yoluyla kazanma yöntemi olarak düzenlememiş ve idareye takdir yetkisi tanımamıştır. KKTC Hukuku Türk Hukukuna kıyasla daha kolay şartlar öngörmüştür. KKTC Hukukunda seçme hakkıyla kazanma yöntemi bulunmamaktadır. Türk Hukukunda bu yolla vatandaşlığın kazanılması mümkündür. Evlat edinme ile kazanmada iki hukukta da çocuğun küçük olması şartı aranmıştır.

KKTC Hukukunda vatandaşlığın kaybettirilmesi ise “çıkma”, “kaybettirme”, “iptal” ve “çıkarma” ile mümkün olmaktadır. KKTC Hukukunda hakkında çıkma kararı verilen kişiye bir ayrıcalık tanınmamıştır. Türk Hukukunda ise doğum ile vatandaşlığını kazanıp vatandaşlıktan çıkan kişilere ayrıcalıklı haklar tanınmıştır. Kaybettirme kararında da iki ülke arasında farklılıklar vardır. Türk Hukukunda kaybettirme kararında idarenin takdir yetkisi varken KKTC Hukukunda idareye takdir yetkisi tanınmamıştır. Ayrıca KKTC Hukukunda hakkında kaybettirme kararı verilebilecek kişiler konusunda da bir sınırlandırmaya gidilmiş ve kan bağı esasına göre doğumla vatandaşlık kazanan kişiler hakkından kaybettirme kararı verilemeyeceği belirtilmiştir. Vatandaşlığın iptali konusunda ise iki ülkede idareye takdir vermemiş, gereken şartların varlığı halinde iki ülkede kişi hakkında iptal kararı verebilecektir. Türk Hukukundan farklı olarak KKTC Hukukunda “vatandaşlıktan çıkarma” müessesesine yer verilmiştir.

Çifte/çok vatandaşlık haklarının kabul edilerek vatandaşlara tanınması, devletlerin ekonomik, kültürel ve siyasi çıkarlarıyla doğru orantılıdır. Bir devletin çifte/çok vatandaşlıkla ilgili tutumunu değerlendirebilmek için o devletin vatandaşlığını kazanmak için yabancılara karşı değil, yabancı bir devletin vatandaşlığını kazanmak isteyen kendi vatandaşlarına karşı olan tutumuna bakılması gerekir. Türk Hukuku bu konuda, Türk vatandaşlığının yanında başka devlet vatandaşlığının kazanılmasını anlayışla karşılamıştır.

Devletler vatandaşlık kanunlarını hazırlarken “çifte vatandaşlık halleri önlenmeli” ve “kimse vatansızlık durumunu düşürülmemelidir” ilkelerini dikkate alması gerekmektedir. Ancak devletler kendi çıkarları doğrultusunda bu ilkeleri ihlal ettiği görülmektedir.

Sonuç olarak vatandaşlık devletin egemenlik hakkını geniş kullandığı alanlardan biridir. Buna esasen vatandaşlığın kazanılması veya kaybında devletin takdir hakkının olması şüphesizdir. Devletin de bu hakkı sınırsız kullanmayacağı aşikardır. Bu sebeple devlet takdir yetkisinin kötüye kullanılmaması gereği de açıktır.

KAYNAKÇA

- ALİBABA, A. (2017). Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve KKTC Hukuku. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37(2), 34-59.
- AYBAY, R. (1982). *Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- AYBAY, R., & ÖZBERK, N. (2015). *Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.
- ABAS, M. A. (2008). Türk Hukukunda ve Irak Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKINTÜRK, T., & ATEŞ KARAMAN, D. (2015). *Medeni Hukuk*. İstanbul: Beta.
- BOSTAN, H. (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskan Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-88.
- BOZATAY, Ş. A. (2010). 5901 Türk Vatandaşlık Kanunu'na Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(2)169-182.
- BATUR, B. (2014). Türkiye Cumhuriyeti'nde Vatandaşlıktan Çıkarma ve Vatandaşlığa Kabul (1923-1950). *Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- CANYAŞ, A. B. (2014). Hukuki Şartlar Oluşmadan Verilmiş Olan Türk Vatandaşlığını Kazanma Kararının Geri Alınmasında Süre Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (114), 348-360.
- ÇELİK, A. B. (2017). Güncel Gelişmeler Işığında Türk Vatandaşlığının İstisnai Haller Kapsamında Kazanılması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (130), 358-418.
- DOĞAN, V. (2016). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Savaş.
- DOLUNAY, A. (2016). Vatandaşlık Hukuku Temel İlkelerinin Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (122), 372-375.
- ERTEN, R. (2008). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirme. *Ankara Barosu Dergisi*, (4), 36-61.
- ERTUĞRUL, H., & TURPÇU, M. (2012). *Temel Hukuk*. Kırşehir: Nobel .
- ESEN, E. (2009). Türk Vatandaşı Anneden Doğumlarına Rağmen Türk Vatandaşlığını Kazanamayanların Hukuki Durumu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 67(1-2), 115-122.
- EŞKİ, N. (2010). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkbani ve Kerimnia Türkiye Davası, Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme*. İstanbul: Beta Yayınları.
- GÜNER, C. (2016). Yetkili Makam Kararıyla Genel Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasında Öğrenci Olmanın Etkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2, 291-332.
- GÜNGÖR, G. (2016). *Tabiiyet Hukuku*. Ankara: Yetkin.

- GÜN, U. N. (2017). Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve KKTC Yurttaşlık Hukukunda Yurttaşlığın Kaybı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 205-235.
- İŞİL, Ö., & TÜTÜNCÜBAŞI, U. (2008). Türk ve Alman Hukukunda Çifte Vatandaşlığa İlişkin Gelişmeler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(3), 599-634.
- KARADEMİR, E. (2018). Türk Hukukunda Çifte/Çok Vatandaşlıktan Kaynaklanan Sorunlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 239-264.
- KOİĞİSHEVA, A. (2017). Türk ve Kazak Hukukunda Vatandaşlığın Asli Kazanılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KÖŞGEROĞLU, B. Ş. (2017). İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 169-198.
- MEKENGEÇ, M. A. (2014). Ahısika Türklerinin Türk Vatandaşlığına Alınması ve Türkiye'deki Çalışma Hakları. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 20(2), 159-181.
- NAKİBOĞLU, M. (2018). Cem Karaca Parçalarında Almanya'da Göçmen İşçi Olgusu. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(5), 37-58.
- NOMER, E. (2017). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz .
- NONGOUTE, S. T. (2017). Türk ve Fransız Hukukunda Vatandaşlığın Kazanılması Hallerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ODMAN, T. (2011). *Vatansızların Hukuki Durumu ve Türk Hukuku*. Adana: Çağ Üniversitesi.
- ODYAKMAZ, Z., KAYMAK, Ü., & ERCAN, İ. (2012). *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*. İstanbul: On İki Levha.
- OSMANAĞAOĞLU, C. (2004). *Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tebiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi*. İstanbul: Legal.
- ÖZBEK HADİMOĞLU, N., & TEKSOY, B. (2013). Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi (1961) Karşısında Türk Vatandaşlığı Kanunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*(107), 221-244.
- ÖZTÜRK, N., & YARAR, G. (2020). Türk Vatandaşlığından İzin Almak Suretiyle Çıkma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 33-41.
- PERÇİN, G. E. (2016). Kuzey Kıbrıs ve Türk Vatandaşlık Hukuklarına İlişkin Bir Karşılaştırmalı Hukuk Çalışması. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7(27), 215-244.
- POLAT, E. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*(3), 128-157.
- REÇBER, K., & ÖZGENÇ, Z. (2016). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 74(1), 374-387.
- SARI, H. (2003). *Vatandaşlık Bilgileri*. Bolu: Kemel.
- SCHRİJER, B. B. (2018). Vatandaşlık Hakkının Kapsamı ve Egemenlik İlişkisi Üzerinde Bir Değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 199-265.

- SERBESTOĞLU, İ. (2011). Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu. *Osmanlı Tarihi Araştırmalar ve Uygulamalar Merkezi Dergisi*, 29, 194-214.
- TANRIBİLİR, F. B. (2008). Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 21(75), 27-62.
- TAUSCHER, S. (2016). *Alman Vatandaşlık Rejimi ve Almanya'da Yabancı Hakları*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- TOPÇUOĞLU, A. A. (2012). Modern Hukuk ve İslam'da Vatandaşlık Kavramının Hukuki Temeli. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16, 185-216.
- TOPUZKANAMIŞ, Ş. E. (2013). Türk Hukukunda Anayasal Gelişmeler Işığında Vatandaşlık. *Doktora Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜTÜNCÜBAŞI, U. (2011). Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni Mavi Kart Uygulaması). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 153-194.
- ULUTAŞ, M. (2011). Suçların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 179-210.
- YILDIZ, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları dergisi*, 3(1), 36-67.

Kanunlar ve Yönetmelikler

- TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU. *T.C. Resmi Gazete*, 5901, 29. Mayıs 2009.
- TÜRK MEDENİ KANUNU. *T.C. Resmi Gazete*, 4721, 22 Eylül 2001.
- TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNUN UYGULANMASINA İLİŞKİ YÖNETMELİK. *T.C. Resmi Gazete* 27544, 6 Nisan 2010.

Diğer Kaynaklar

<http://www.edb.adalet.gov.tr/bulten/pdf/2008-369.pdf>. Erişim: 11.05.2020

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170703>. Erişim: 06.06.2020

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad, Soyadı : Elvin SÜLEYMANOV

Doğum Yeri ve Yılı : Azerbaycan / Berde Şehri, 1996

Yabancı Dili : İngilizce / Türkçe

E-Postası : elvinsl36@gmail.com

Eğitim Durumu

Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Yayımlar:

SÜLEYMANOV, E. (2020). Türk Vatandaşlığının Yetkili Makam Kararı ve Seçme Hakkının Kullanılmasıyla Kaybedilmesi Halleri. *International Social Science Studies Journal*, 6(65), 3008-3018.